

SMÅSTADENS SKÖNHET

Riv DDR-Sverige

JAN JÖRNMARK

JANUARI 2024

TIMBRO STAD

Under 2024 har Timbro *staden* som tema. Syftet är att visa och beskriva ett marknadsliberalt urbant mandat. Vi kommer bland annat ge ut en rapportserie. Det här är första rapporten.

Timbro är Nordens främsta marknadsliberala tanke- och debattmedja. Sedan starten 1978 är uppdraget att långsiktigt bilda opinion för marknadsekonomi, fri företagsamhet, individuell frihet och ett öppet samhälle.

© Timbro

JANUARI 2024

www.timbro.se

info@timbro.se

Sättning: Erik Johnsson

Omslag: Erik Johnsson

OM FÖRFATTAREN

Jan Jörnmark är docent i ekonomisk historia och har bland annat skrivit om digitalisering, stadsplanering och bostadspolitik.

FÖRORD

Rapportens analys av sex glesbygdskommuner bygger på faktorer som åldersstruktur, utbildning och inkomster tillsammans med prisutvecklingen på bostäder i olika lägen. För att visa på komplexiteten i utvecklingen har de kommunerna brutits ned i 87 mindre delar. Det som använts är SCB:s Demografiska statistikområden (DeSo), som introducerades 2018. Orsaken till att DeSo skapades var att det hade visat sig finnas ett behov av statistik på mer detaljerad nivå för att följa upp segregation och socioekonomisk utveckling inom olika kommuner. Databaserna innehåller idag ett omfattande material som är användbart för att få en allsidig bild av samtliga svenska kommuners samsammansättning och komplexitet.

Allmänt sett har behovet av en mer komplex syn på olika kommuner och

kommundelars utvecklingsmöjligheter ökat de senaste decennierna, när heterogeniteten i det svenska samhället ökat på ett tydligt sätt. Skillnader i inkomstnivåer, sysselsättningsgrader, utbildning med mera har inte bara lett till starka segregationstendenser. De har också resulterat i stora prisskillnader på fastigheter, vilket leder till olika möjligheter att utveckla samhällen. Glesbygdskommuner är inte homogena i de här avseendena, och har dessutom ofta en yta som är flera gånger större än kommuner som domineras av större stad. Att analysera kommuner med en yta på mer än tusen kvadratkilometer som en enhet ger därför en kraftigt förenklad bild av de problem och möjligheter som möter den. Det material som finns tillgängligt på SCB har använts systematiskt, men också kombinerats med andra källor

som är möjliga att anpassa till DeSo-nivå. Mycket viktig har Värderings-datas statistik för fastighetspriser varit. I den mån det är möjligt har Folk- och Bostadsräkningarna för 1950–1990 använts för att följa statistik historiskt och på det viset fånga upp långsiktiga förändringstrender.

Målet är också att ge en orientering om de förutsättningar som finns att vända trenderna. Men om det ska vara möjligt kommer det också att

kräva förändringar på nationell nivå. I grunden var den förändring glesbyg-den gick in i under femtio- och sextio-talen en social och ekonomisk struk-tur- omvandling. Det finns förutsätt-ningar att skapa en ny struktur, men som det ser ut idag är delar av det lag-system vi har kring planering och byg-gande inte anpassat till den typen av förändringar i landets ytterområden.

Jan Jörnmark tackar Jane och Dan Olssons stiftelse för vetenskapliga ändamål för stöd under de senaste åren.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	6
STRUKTUROMVANDLING, REGIONALPOLITIK OCH FLYKTINGAR.....	12
BYGGKVOTERNA OCH DET SNEDVRIDNA SAMHÄLLSBYGGANDET.....	30
BEFOLKNINGSSTRUKTUR, PRISBILDNING OCH ATTRAKTIVITET	52
GLESBYGDEN OCH VATTNET	76
DEN TYSKA PLANERINGSMODELLEN.....	90
APPENDIX	96

Gärdet i Bollnäs. En av många klassiska folkhemsstadsdelar som idag befinner sig i snabb demografisk förändring.

SAMMANFATTNING

I början av 1960-talet gick den svenska bruks- och glesbygden in i en lång försvagningsprocess. Trots att det sedan dess genomförts dussintals utredningar och politiska beslut om stöd har mycket litet åstadkommit för att bryta nedgången. Tvärtom har många av de åtgärder som genomförts förvärrat situationen. Allra starkast negativa effekter hade subventionerna till bostadssektorn under 1970- och 1980-talen, vilket gjort att dussintals glesbygdkommuner idag är utrustade med ett illa underhållet och oattraktivt bostadsbestånd. Samtidigt gör dagens lagstiftning att kommunerna hindras från att bygga de nya bostäder som skulle öka deras attraktivitet. Ekonomin är också ett problem för att förnya samhällena: att ta bort de föråldrade bostäderna kräver kapital som många kommuner saknar.

Problemet med det snedvridna samhällsbyggandet har varit tydligt ända sedan åren strax före millennieskiftet och ledde då till inrättandet av olika stödformer för att hjälpa kommunernas allmännyttor. Under 2000-talets första decennium inleddes sedan en ny fas i politiken när de överflödiga bostäderna i stället sågs som en resurs för ökat flyktningmottagande. Stödformerna till kommunerna knöts då till migrationens omfattning. Idag är de stöden borta, men problemen

med de åldrande befolkningarna och den svaga utvecklingen av glesbygdens samhällen har fortsatt att förvärras.

Efter decennier av samhällsbyggande som snarast försvagat bruks- och glesbygderna borde det idag vara möjligt att systematisera de disparata statliga stödsystem som redan finns för att utveckla landets mindre och medelstora tätorter, samtidigt som lika systematiska regelförändringar skulle göra det möjligt att utveckla kommunerna på attraktiva sätt. I ett läge där Sverige idag står inför en sannolik återindustrialisering när leveranskedjor söker sig tillbaka till Europa skapas ett behov av att knyta de mindre kommunerna närmre sina regionala centralorter. För att göra det krävs både infrastrukturella investeringar och utveckling av själva samhällena. För att genomföra det kommer både förändringar av lagsystemen som underlättar utveckling i attraktiva lägen och en tydlig strukturering av olika redan existerande stöd att behöva genomföras.

I rapporten analyseras Bollnäs, Borlänge, Filipstad, Hultsfred, Söderhamn och Östra Göinge med hjälp av redskap och material som nyligen blivit tillgängliga. En sammansatt helhetsbild av de sex kommunernas glesbygds- och tätortsdelar presenteras. Beroendet mellan delarna analyseras, tillsammans med de problem

och möjligheter kommunerna möter. Det är en mer sammansatt och därför annorlunda bild än vanligt av glesbygden som presenteras. Under de senaste decennierna har många glesbygdskommuner åter börjat öka i befolkning, men bilden av den utvecklingen är komplicerad. De delar av kommunerna som ser den starkaste befolkningsutvecklingen är tätorternas centrala delar, men befolkningstillväxten sker samtidigt som de sociala indikatorerna försämras just där. Glesbygdens centrumkärnor har lägst utbildningsnivåer, inkomster och förvärvsfrekvenser. De har också oproportionellt stora andelar av befolkningen med utländsk bakgrund, inte sällan till och med över 50 procent. Den svaga utvecklingen återspeglas i tomma butiksfönster och en urholkad service i de centrala delarna av kommunerna.

I kommunernas glesbygd ser bilden annorlunda ut. De sociala indikatorerna är bättre, men medelåldern är också högre och befolkningsminskningen fortsätter. Den starkare utvecklingen märks också till en viss del i småhuspriserna, där varje kommun har någon tätortsnära del som ser en väsentligt bättre utveckling än tätorten. Det innebär också att köpkraften i kommunerna sprids ut över större områden, vilket försämrar han-

delns och servicesektorns underlag i tätorterna ännu mer.

Rapporten spårar den här utvecklingens rötter ned till 1950- och 60-talen, när gles- och bruksbygderna gick in i en intensiv struktur-omvandlingsprocess, där några nya starka näringsgrenar sällan skapades. Samtidigt bröt en hårt reglerad statlig bostads- och regionalpolitik igenom, vilket gjorde att även utvecklingen av själva samhällena nådde en återvändsgränd. När den ekonomiska tillbakagången intensifierades under krisen i början av 1990-talet blev det därför tydligt att det fanns ett omfattande strukturproblem även i glesbygdens samhällsbyggande. Mängder av vakanser i främst allmännyttans bestånd blev därefter ett växande problem under åren fram till millennieskiftet. De tomma lägenheterna gjorde sedan att glesbygdskommuner blev drivande för en period av mycket aktivt svenskt flyktingmottagande.

Sammantaget har det lett till att kommunerna idag uppvisar en paradoxal bild: stora delar av deras centrala kärnområden domineras idag av resurssvaga befolkningar med utomeuropeiskt ursprung, vilket skapar olika former av integrationsproblem, till exempel i skolorna. I de glesare delarna av kommunerna är däremot en etniskt svensk men också åldrande

befolkning dominerande. Fenomenet social dumping har sedan ytterligare försvårat situationen under det senaste decenniet. Allt det skapar svaga kommuner som pressas från flera håll.

Den åldrande befolkningen leder till att ett växande problem med kompetensförsörjning uppstår. Inflyttning är därför nödvändig, men den svaga samhällsbyggnadssituation som rått under lång tid leder i sig till att kommunernas dragningskraft minskar. Det riskerar att bli ett växande problem när en förändrad omvärldsutveckling gör att kommunerna idag för första gången på ett halvsekel står inför en möjlig industriell- och sysselsättningsmässig expansion. Fortsätter de trender som idag är tydliga kommer det att bli mycket svårt att lösa de behov som industri, turist och servicenäringarna kommer att ställa på arbetskraft under de närmaste decennierna.

Rapporten diskuterar hur den attraktivitet som finns skulle kunna utvecklas, men att det också förutsätter att lagstiftningen då behöver hanteras på ett mer flexibelt sätt. Det skulle kunna ge förutsättningar att både utveckla tätorterna och öka dynamiken på deras bostadsmarknader. Men det förutsätter då att det skapas praktiska lösningar för att utveckla samhällenas struktur. Både vad gäller finansiering och lagstiftning faller

ansvaret i de fallen på politiker som är verksamma på riksnivå, men det öppnar också för påverkan från kommuner och regioner.

Rapporten analyserar vilka delar av de sex kommunerna som förlorat och vunnit i attraktionskraft under de senaste decennierna. Betydelsen av att de försvagade centrumen utvecklas framstår som tydligt. Det innebär att utvecklingen av centrumkärnorna behöver identifieras i de kommunala översiktsplanerna, varefter en aktiv detaljplanering i samarbete med möjliga exploatörer skulle behöva startas. Behovet av att utveckla strandnära områden i kommunerna framstår också tydligt, vilket lyfter betydelsen av både förändringar av lagstiftningen, men också av ett ökat kommunalt intresse för att utveckla så kallade LIS områden.

Ett betydelsefullt utvecklingsdrag som identifieras i rapporten är att glesbygdskommunerna förändrats på ett avgörande strukturellt sätt under de senaste decennierna. Längre stärktes kommunernas viktigaste tätorter som Filipstad, Hultsfred, Söderhamn eller Bollnäs av att befolkningen i den omgivande glesbygden flyttade in till centralorten. Men redan under 1970- och 1980-talen försvagades den tendensen, både därför att glesbygdens befolkning minskade och för att

flyttningarna gick till mer perifera vil-
laområden. Dessa tendenser har under
2000-talet förstärkts, både därför att
de yngre befolkningarna minskat till
mindre än hälften av vad tidigare har
varit, men också för att glesare delar
blivit mer attraktiva att bosätta sig i.
Det innebär att kommunerna som hel-
het måste öppna sig mot sina större
regioner om de ska kunna attrahera
nya invånare.

En sådan utveckling förutsätter
en helhetssyn på hela den diversitet
som finns inom kommunerna, samti-
digt som den fångar upp de avgörande
delarna i den regionala utvecklingen.
Rapporten lyfter i det sammanhanget
de tyska *Integrierte Stadtentwicklung
Konzept* (ISEK) som ett möjligt medel
för att uppnå denna helhetssyn. Erfar-
enheterna från Tyskland för denna
typ av planer har varit mycket goda.

Den här rapporten är den första
större svenska studie som genomförts
med samma analysmodell som de
tyska ISEK. De sex kommuner som
har valts ut befinner sig i olika delar av
landet och har en näringsmässig struk-
tur som innehåller både jord- och
skogsbruk samt industri. De skapar
därmed ett representativt tvärsnitt på
landets glesbygdskommuner.¹ Kom-

munerna har brutits ned i mindre
delar genom att använda de Demogra-
fiska statistikområden som skapats av
SCB och som gör det möjligt att föra
data tillbaka till 2010. Den datan har
när det varit möjligt kompletterats
med data från Värderingsdata för fast-
ighetspriser och befolkningsdata från
äldre Folk- och Bostadsräkningar.

Det innebär att en rapport för
första gången i ett svenskt samman-
hang analyserar kommuner i delar,
snarare än homogena enheter. Styr-
kan med det angreppssättet framgår
från tyska ISEK, och blir inte mindre
tydlig när svenska kommuner analy-
seras. På lång sikt ser man hur de gle-
sare delarna av dem förlorade i styrka
redan under 1950-talet. Det innebar
också att centralorterna stärktes, men
den utvecklingen försvagades under
1970- och 80-talen. Den socioeko-
nomiska försvagningen av tätorterna
har sedan förstärkts under 2000-talet,
när å andra sidan glesbygdsdelarna av
kommunerna återvunnit attraktivitet
bland ekonomiskt starkare hushåll.
Det har skapat samma tydliga tenden-
ser till fragmentisering och sönderfall i
samhällsbyggandet som blev drivande
för de tyska reformerna år 2000–2002

1 Den tyska modellen har fungerat lika bra i både större och mindre städer. Det väsentliga är att stadsrummet bryts ned i analyserbara delar av lämplig storlek.

(se avsnittet Den tyska planeringsmodellen).

I utkanten av Virserum står husen tomma i väntan på rivning.

STRUKTUROMVANDLING, REGIONALPOLITIK OCH FLYKTINGAR

De sex kommunerna delar bilden av åldrande och minskande befolkningar med närmare 200 andra svenska kommuner. Redan under 1950-talet satte en lång period av strukturomvändning och befolkningsminskning in. De första huvudnäringarna som genomgick omfattande mekaniserings- och rationaliseringsfaser var jord- och skogsbruken. I nästa skede nådde samma tendenser industrin, där den äldre svenska branschammansättningen utsattes för en omfattande konkurrens som startade under sextioalet och sedan intensifierades under resten av 1900-talet.

Några verkliga tendenser för utvecklingen att vända har sedan aldrig funnits, trots mängder av utredningar och att en särskild glesbygdspolitik växte fram från mitten av sextioalet. Under sjuttio- och åttioalet nådde den politiken sin absoluta höjdpunkt, men utan att uppnå resultat som ens var i närheten av de man hade avsett. Tvärtom är det tydligt att många av de åtgärder som satts in förvärrat situationen, genom att skapa en industri utan naturliga förutsättningar på platser där den sedan saknade förutsättningar att överleva. Problemen

förstärktes av den nationella politikens oförmåga att skapa konstruktiva lösningar. Det ekonomisk-politiska medlet var upprepade devalveringar, men den svaga kostnadskontrollen gjorde att produktiviteten utvecklades svagt. Den kris Sverige sedan genomgick i början av 1990-talet var kulmen på denna långa utveckling. Under tiden fram till millennieskiftet visade det sig att krisen fick överlägset starkast effekter i glesbygden, och att den ledde till en ytterligare koncentration av den svenska tillväxten till de större städerna.²

I mer än hundra av landets kommuner nådde befolkningen sin maximala storlek redan före 1970 (se figur 1 a-f), men tillbakagången skymdes av att glesbygdens tätorter fortfarande växte fram till 1990, men den effekten klingade av i takt med att befolkningen åldrades. Utvecklingen syns tydligt i de sex kommunernas befolkningspyramider som uppvisar stadigt åldrande befolkningar ända sedan sextioalets slut (se figur 2 a-f). När befolkningen sedan började falla i snabbare takt blev de negativa effekterna av den statliga bostadspolitiken uppenbara. Under ett halvsekel mellan andra

2 De första officiella statliga utredningarna om Glesbygdspolitiken var SOU 1963:49 och 1963:62, Aktiv lokaliseringspolitik del 1 och 2. Sedan följde SOU 1969:49 och 1972:56. Under senare tid kan SOU 2000:36 och 2000:39 tillsammans med dess tolv expertrapporter framhållas.

världskrigets slut och fram till bostads-
subventionernas avskaffande 1993–94
ledde kombinationen av hyresregle-
ring och stelt utformade produktions-
kvoter till en överproduktion av bostä-
der i glesbygden. När sedan subventio-
nernas avskaffades blev följden att tio-
tusentals hyreslägenheter stod tomma
i glesbygdskommunerna, samtidigt
som priserna på småhus föll brant. Det
bidrog till att sprida ut samhällena och
försvaga deras centrala delar.

Den samtidiga industri-, bostads-
och befolkningskris som bröt ut i den
svenska glesbygden under 1990-talet
var alltså kulmen på en lång nedgångs-
process. De utredningar som sedan
inleddes om nödvändigheten av att
genomföra kraftfulla åtgärder för att
lösa överutbudet av bostäder och den
sammhällskris som hängde samman
med det fick aldrig några systema-
tiska resultat.³ I stället kom de stora
mängder tomma lägenheter som fanns
i glesbygdskommunerna att ses som en
resurs för att påbörja ett omfattande
flyktingmottagande. De mindre kom-
munerna hamnade därför i centrum
för den stora flyktingkrisen som kul-
minerade kring 2016–2017. Man kan
konstatera att användandet av tomma
lägenheter i socialt redan svaga kom-

muner för att ta emot stora mängder
icke-europeiska migranter var så långt
från en idealisk lösning man kunde
komma. Redan tidigt under 2010-
talet var det uppenbart att integra-
tionen av utomeuropeiska migranter
utan språkkunskaper och med mycket
annorlunda kulturella mönster ställde
helt andra krav än den interna migra-
tionen under efterkrigsdecennierna
hade mött. Kombinationen av svaga
arbetsmarknader i glesbygden och
EBO-lagen har sedan lett till att flyk-
tingarna flyttat vidare till de större stä-
dernas förorter, vilket skapat dagens
omfattande integrationsproblem.

I glesbygdskommunerna har dess-
utom utvecklingen lett till att de cen-
trala delarna av kommunerna förlo-
rat en del av sin dragningskraft för
resursstarka svenska hushåll. I de delar
av kommunerna som fått ett starkt
inflöde av utomeuropeiska migran-
ter har inkomster och utbildnings-
nivåer utvecklats svagast, samtidigt
som befolkningen med helt svensk
bakgrund i många fall minskat, både
som andel och i rent absoluta tal. I
stället har rena glesbygdskommuner
stärkts, genom att etniskt svenskar med bra
inkomster och utbildning sökt sig till
ytterområden. Hela detta förlopp har

3 Niclas Johansson & Ulf Strömquist Bostadsakuten – Tomma bostäder kostar på (SABO-Temaplan 2001), Skymningstimmen (SABO 2000) och Gryningstimmen (SABO 2000) är de mest välgjorda analyserna av situationen.

lett till en situation där glesbygdskommunernas situation idag bara kan beskrivas som mycket svår. De förlamande och destruktiva effekterna av den utdragna samhällsbyggnadskrisen syns idag för blotta ögat i glesbygdskommunerna. Inte minst därför borde det nu till sist vara möjligt att möta dessa problem med konkreta åtgärder för att förnya och förstärka de samhällen och stadsbilder som finns i glesbygden. Det finns också ett flertal trender på makroplanet som talar för att den svaga utveckling som länge präglat glesbygdskommunerna skulle kunna vända – men att det i så fall också förutsätter betydande investeringar i själva samhällsbyggandet. Under globaliseringens första intensiva fas på 1990- och inledningen av 2000-talet organiserades industrin kring spontant nyskapade internationella försörjningskedjor (supply chains). En markant del av utvecklingen var nyorienteringen mot det som föreföll vara outtömliga arbetskraftsreserver i Kina. Med det försvann också stora delar av den arbetskraftsintensiva industrin i Västeuropa. Eftersom det här också ledde till en stark efterfrågan på teknikintensiv infrastruktur, ny kommunikation och service innebar den fasen av globaliseringen att större städer med tillgång till avancerad utbildning gynnades oproportionellt.

Men redan under inledningen av 2000-talet märktes en ökad global politisk oro. Under tiotalet intensifierades sedan den trenden, när spänningarna mellan Kina och västvärlden oavbrutet tilltog. Dessutom började kostnaderna för arbetskraft i Östasien att stiga. En ytterligare viktig tendens var att industrin efterhand har blivit alltmer teknikintensiv. Det gör att kostnaderna för produktionsavbrott stiger, vilket ökar behovet av geografiskt närliggande leveranser av olika komponenter. Tekniken kostar dessutom detsamma globalt, vilket leder mot en utjämning av de globala produktionskostnaderna. Sammantaget gynnar hela den här utvecklingen lokalt orienterade produktionslösningar. Det som satt in är egentligen inte en återindustrialisering utan snarare att en ny fas av avancerad industriell tillverkning inletts, som gynnar nya mer geografiskt nära förankrade leveranskedjor. Det gör att man nu även i vissa fall kan se en förbättrad arbetsmarknad i den glesbygd som under perioden 1990–2010 radikalt förloerade befolkning.

Trots de förbättrade utsikterna riskerar den här utvecklingen ändå att stöta på tilltagande problem under 2020- och 30-talen. Befolkningarna i kommuner av den typ som analyseras i rapporten utvecklas svagt, och ett

ännu större potentiellt problem är att deras åldersstrukturer, där åldrarna 45-64 och 65+ är överrepresenterade, oundvikligen pekar på att befolkningen kommer att minska om inte större förändringar görs. Både vad gäller försörjningen av arbetskraft till den förnyade industristrukturen och den växande vård- och omsorgssektor som

oundvikligen måste växa när andelen äldre ökar kommer detta att skapa problem. Om dessutom alltmer av fritid och semester tillbringas i lokala miljöer krävs det också arbetskraft i turistsektorn. Inte minst av dessa skäl behövs också ett mycket högre tempo i integrationen av de migranter som anlant under de senaste decennierna.

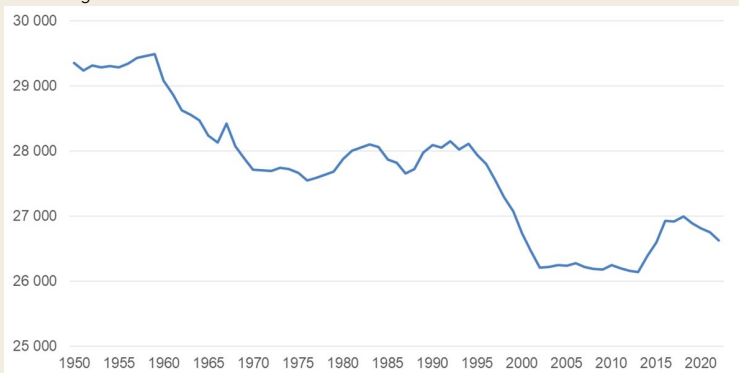
Figur 1 a-f och 2 a-l

I figur 1 syns den allmänna befolkningsutvecklingen i de sex kommunerna. Bollnäs, Filipstad, Hultsfred och Söderhamn följer den vanligaste utvecklingen i glesbygden med stagnation och tillbakagång från och med 1950-talet, ett mönster som sedan inte bryts förrän flyktingkrisen under 2010-talet. Utflyttningen av yngre reflekteras sedan i deras befolkningspyramider som syns i figur 2.

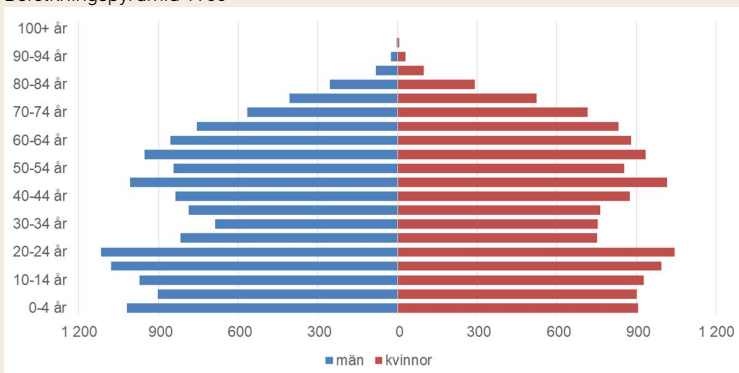
De kommuner som avviker är Borlänge och

Östra Göinge som länge växte på grund av en stark sysselsättningsutveckling. Borlänge stagnerade sedan från och med 1970-talet, när kommunen genomgick en stark suburbanisering när förorter och pendlingen ökade. Östra Göinge förlorade samtidigt en mängd arbetsplatser. I båda kommunerna bröts sedan mönstret först i samband flyktinginvandringen. När den sedan visade sig ohållbar startade återigen befolkningsminskningen även där.

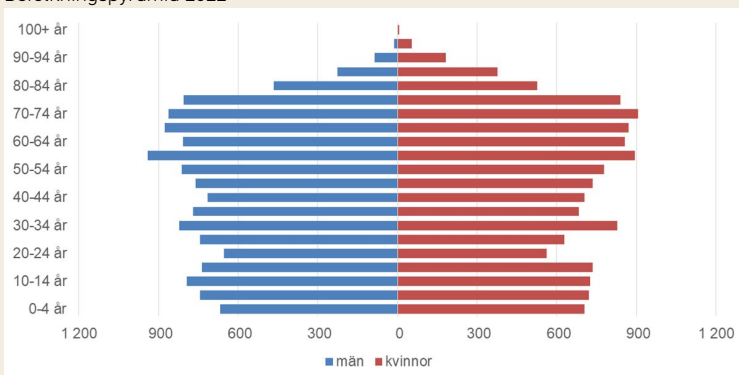
Figur 1 a
Folkmängd 1950–2022

Figur 2 a
Befolkningspyramid 1968

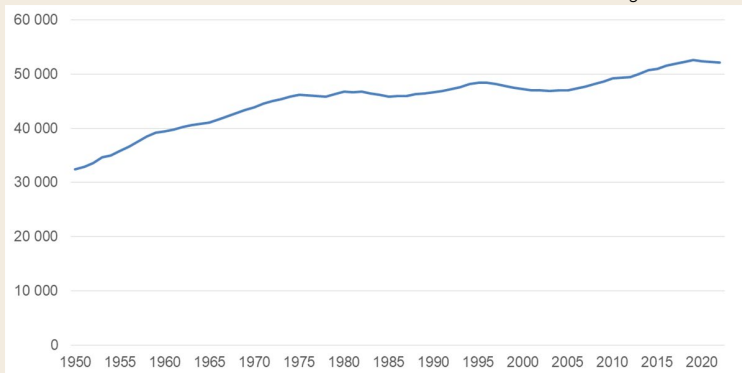

Figur 2 b
Befolkningspyramid 2022

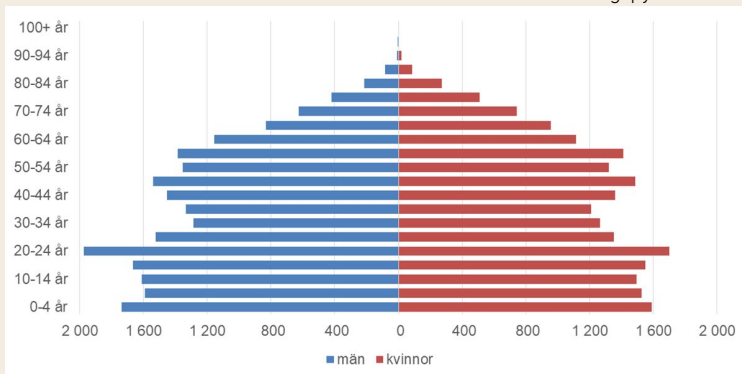

STRUKTURÖMVÄNDNING, REGIONAL POLITIK OCH FLYKTINGAR

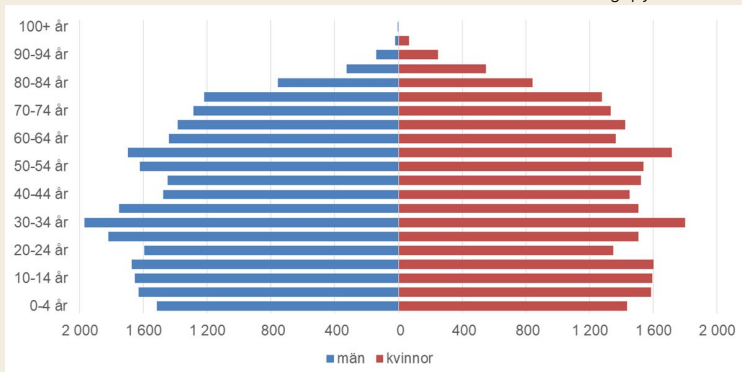
Figur 1 b
Folkmängd 1950–2022

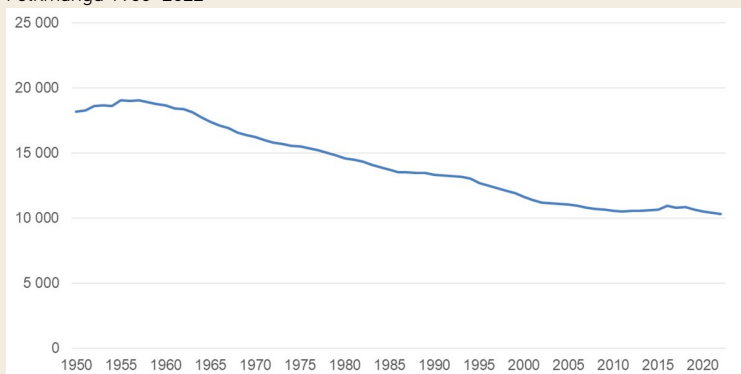
Figur 2 c
Befolkningspyramid 1968

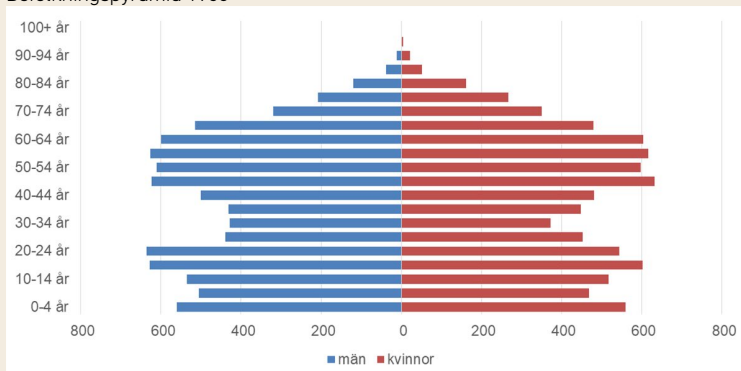
Figur 2 d
Befolkningspyramid 2022

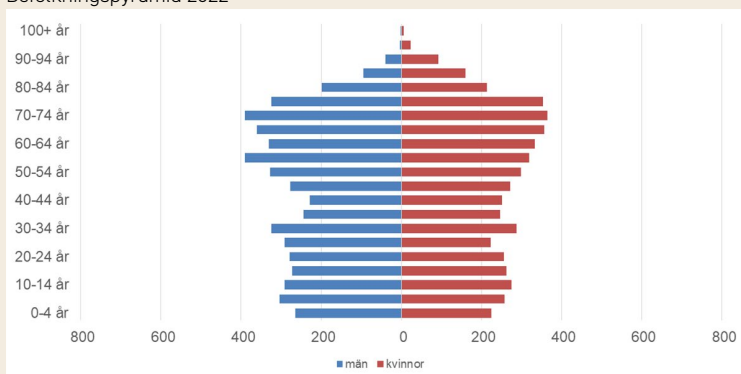
Figur 1 c
Folkmängd 1950-2022

Figur 2 e
Befolkningspyramid 1968

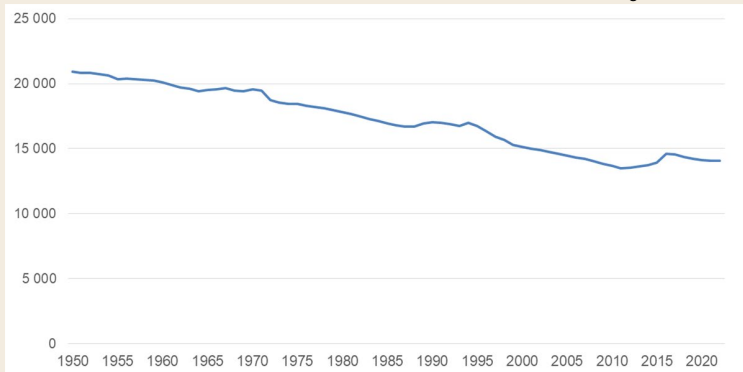

Figur 2 f
Befolkningspyramid 2022

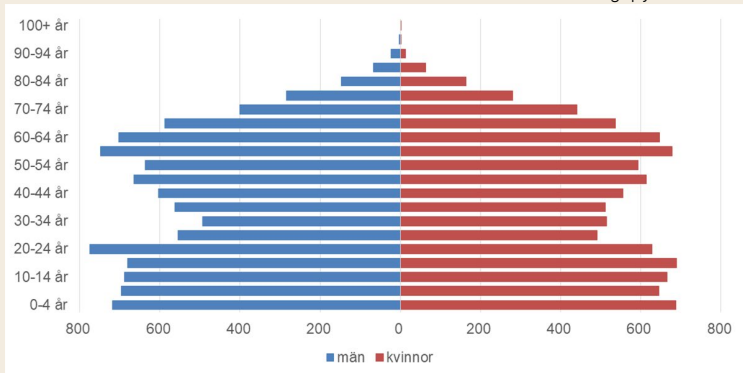

STRUKTURÖMVÄNDNING, REGIONAL POLITIK OCH FLYKTINGAR

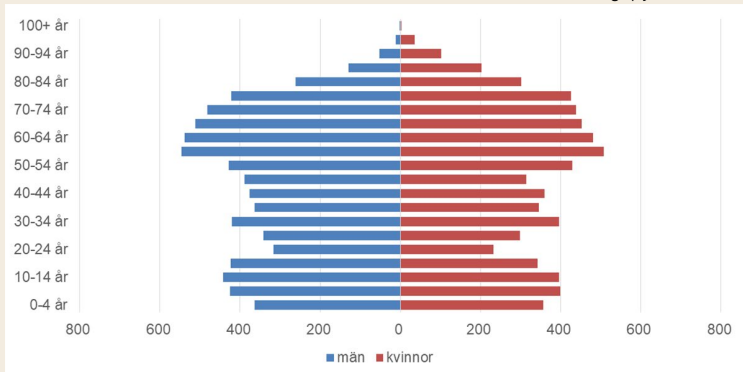
Figur 1 d
Folkmängd 1950–2022

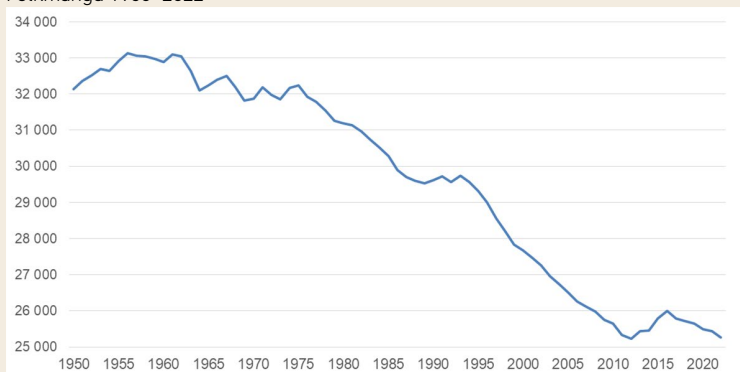
Figur 2 g
Befolkningspyramid 1968

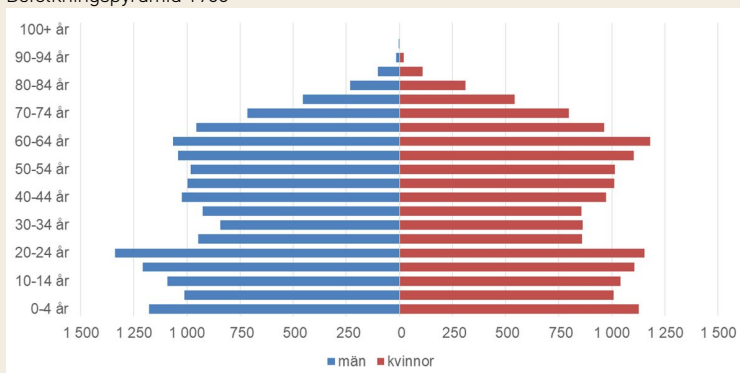
Figur 2 h
Befolkningspyramid 2022

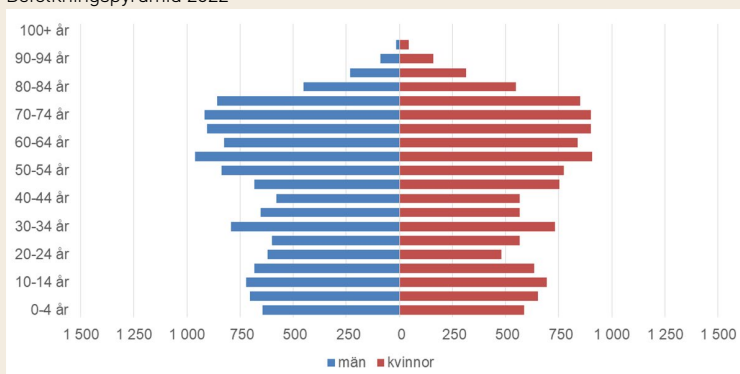
Figur 1 e
Folkmängd 1950-2022

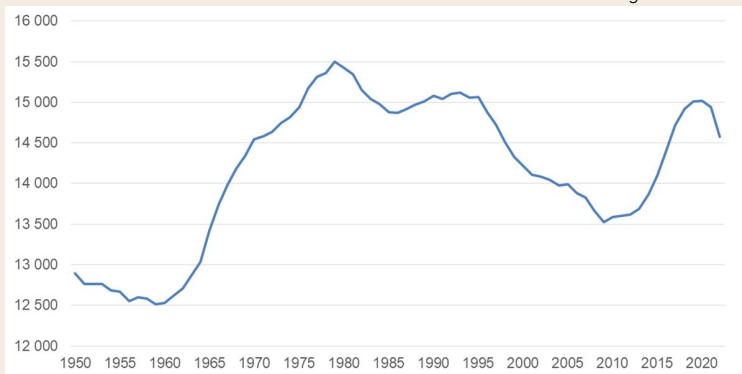
Figur 2 i
Befolkningspyramid 1968

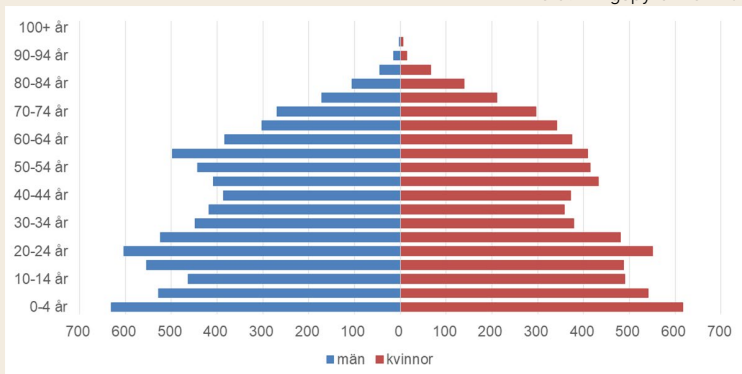
Figur 2 j
Befolkningspyramid 2022

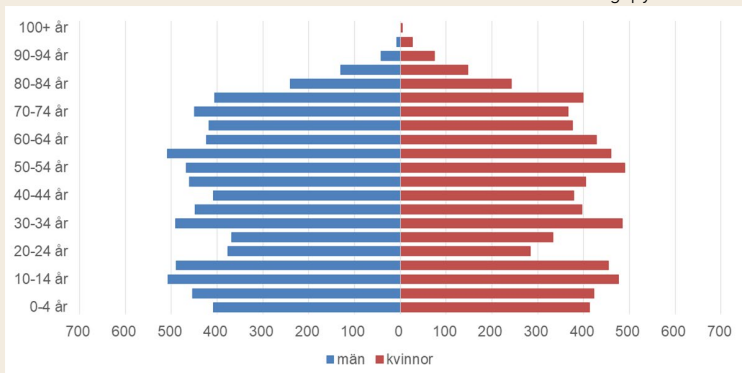
Figur 1 f
Folkmängd 1950–2022

Figur 2 k
Befolkningspyramid 1968

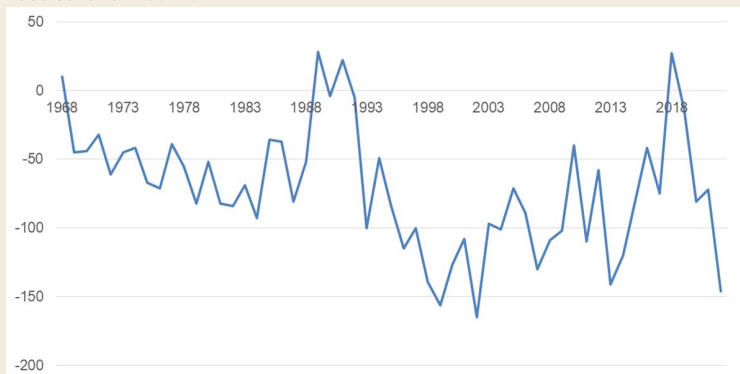

Figur 2 l
Befolkningspyramid 2022

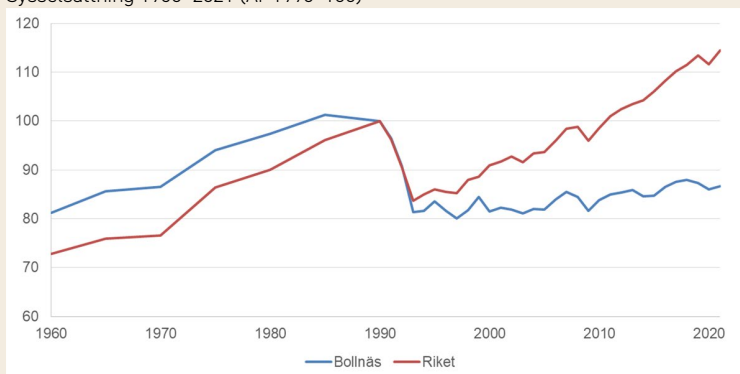

STRUKTUROMVÄNDNING, REGIONALPOLITIK OCH FLYKTINGAR

Figur 3 a
Födelsenetto 1968–2022

Figur 4 a
Sysselsättning 1960–2021 (År 1990=100)

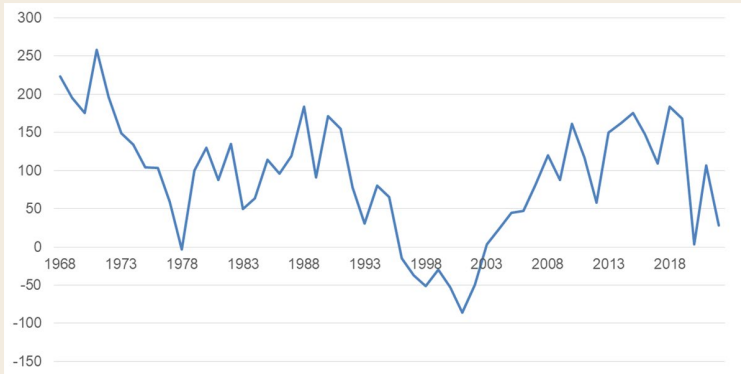

Figur 3 a-f och 4 a-f

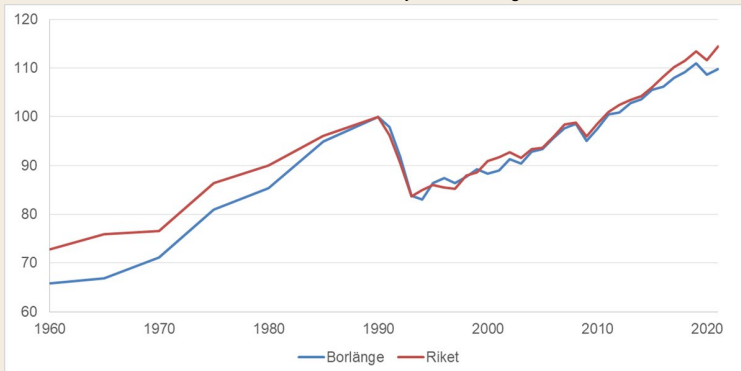
Figur 3 är födelsenettot i de sex kommunerna. Det är också en av de absolut avgörande variablerna för den framtida utvecklingen. Åldrandet hos den befintliga befolkningen innebär att mönstret av fler döda än födda blir alltmer oundvikligt, vilket gör det nödvändigt att planera för minskande befolkningar om inte en stor invandring och en snabb integration kan kompensera för det. I praktiken visade perioden 2005–2015

att det alternativet är omöjligt. Den svaga sysselsättningen framgår av Figur 4. Ett tydligt mönster är att återhämtningen efter 1990-tals krisen är svag i de sex kommunerna. I stort sett alla har gemensamt att skogs- och jordbruket minskar fram till 1970, varefter den industriella försvagningen tar fart. I många fall har man ännu inte nått tillbaka till den sysselsättning som rådde 1990.

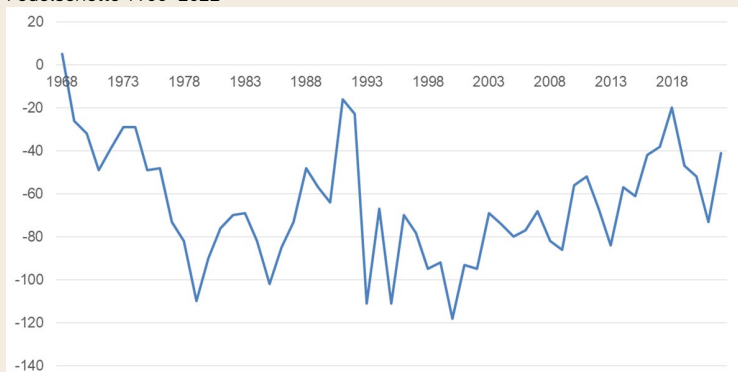
Figur 3 b
Födelsenetto 1968–2022

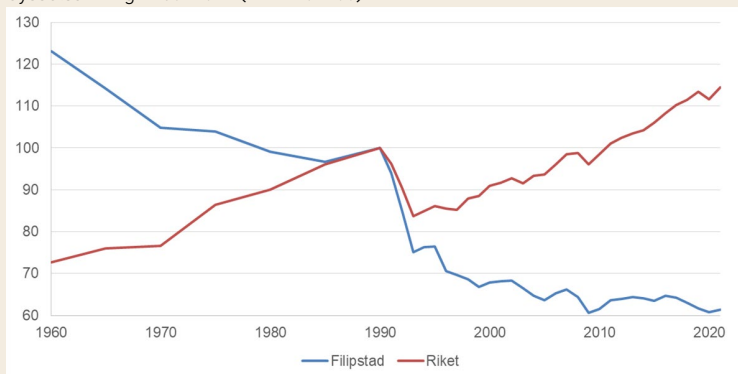
Figur 4 b
Sysselsättning 1960–2021 (År 1990=100)

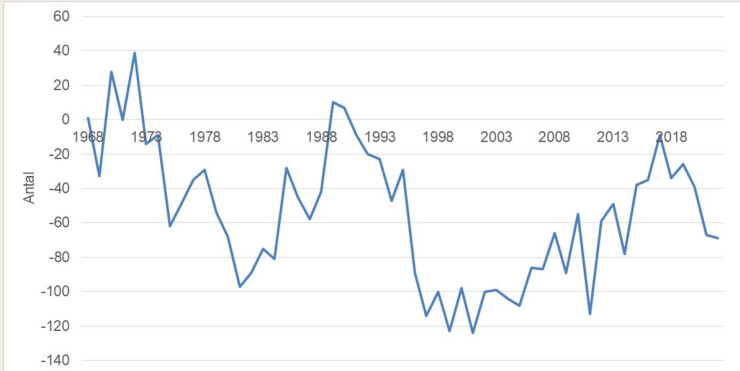
Figur 3 c
Födelsenetto 1968–2022

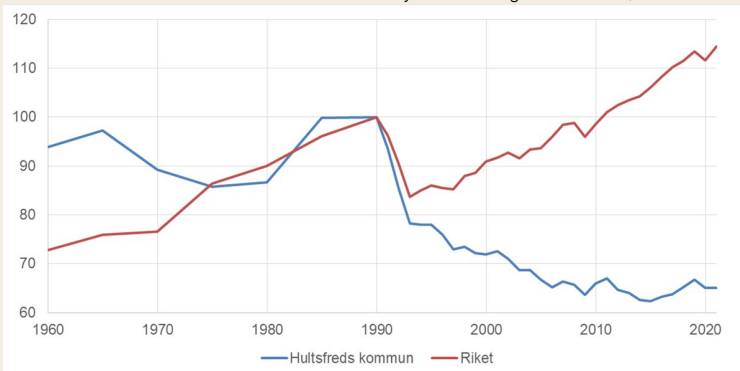
Figur 4 b
Sysselsättning 1960–2021 (År 1990=100)

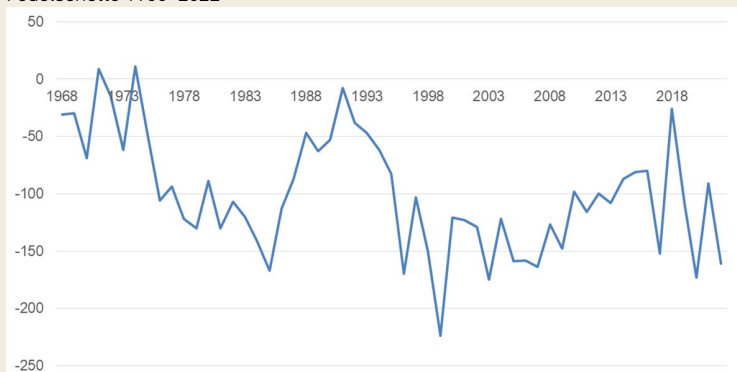
Figur 3 d
Födelsenetto 1968-2022

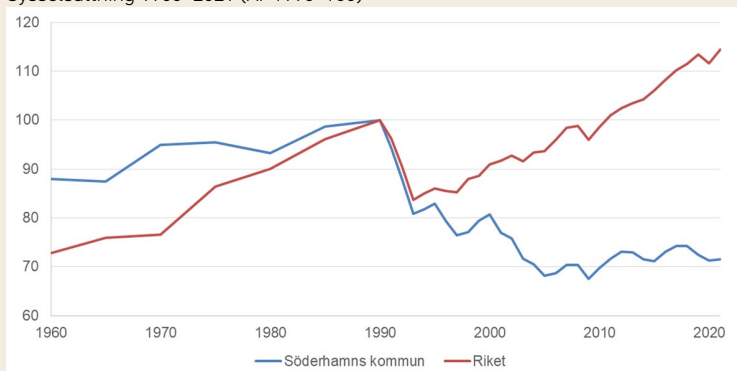
Figur 4 d
Sysselsättning 1960-2021 (År 1990=100)

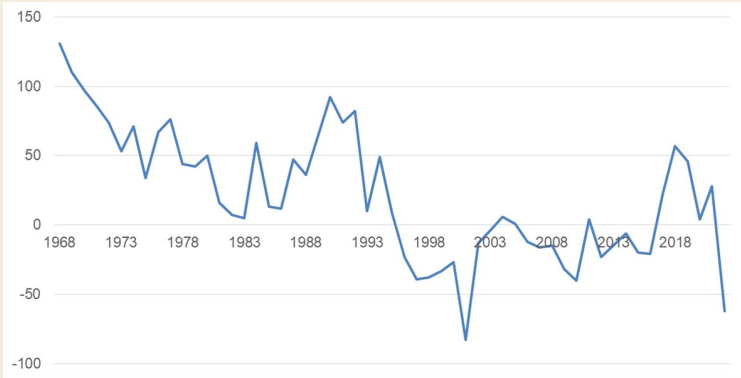
Figur 3 e
Födelsenetto 1968–2022

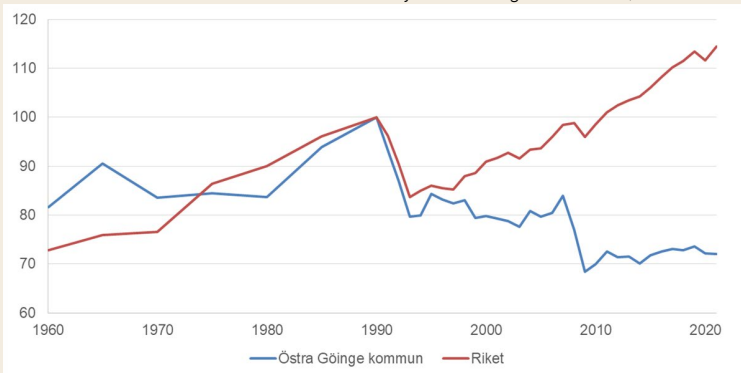
Figur 4 e
Sysselsättning 1960–2021 (År 1990=100)

Figur 3 f
Födelsenetto 1968–2022

Figur 4 f
Sysselsättning 1960–2021 (År 1990=100)

Stålhagen i Hultsfred byggdes under slutåren på "miljonprogrammet". Efter decennier av tomma lägenheter och flyktingmottagande rivs nu husen till sist.

BYGGKVOTERNA OCH DET SNEDVRIDNA SAMHÄLLSBYGGANDET

Orsaken till att de underliggande problemen kunde skymmas under så lång tid var sammansatta. Dels innebar utvecklingen alltså att centralorter i kommuner av den typ som finns med i rapporten fortfarande expanderade under perioden 1950–1990. Tätorterna hade fortfarande en inflyttning från omgivningen, och efterfrågan på bostäder på den tiden styrdes av den rådande hyresregleringen och byggsbventioner. Hyresregleringen innebar att de reala hyrorna efterhand föll, samtidigt som regleringen av småhusmarknaden också begränsade rörligheten på den marknaden.⁴ Följden blev att inflyttningen till tätorterna löstes genom ett homogent byggande av flerfamiljshus med tre våningar. När sedan småhuspriserna avreglerades 1970 växte marknaden för småhus mycket starkt, varefter byggandet kom att domineras av villor.

Tack vare de förmånliga statliga lånen fortsatte bostadsproduktionen dessutom att vara hög, trots att glesbygdskommunernas befolkningar utvecklades mycket svagt under 1970- och 1980-talen. Som en sista del i det av kontrollsystemet bestämdes byggandets volym av statliga lån och kvo-

ter som fördelades av länsstyrelserna, vilket gjorde att äldre befolkningstal styrde bostadsproduktionen. Fördelningarna blev kompromissorienterade, vilket ledde till ett starkare byggande i kommuner med svag befolkningsutveckling. Problemen uppmärksammades i statliga utredningar så tidigt som 1965, men det oproportionella starka byggandet i glesbygden fortsatte ändå att växa, inte minst för att byggandet i glesbygden blev den enda del av den allt aktivare regionalpolitiken som gick att styra och stimulera.⁵ För de sex kommunerna uppgick byggandet till i allmänhet mellan 0,5–1 bostad per hundra invånare och år. (figur 5 a–f) Under 1970- och 80-talen var den allt övervägande delen av dessa bostäder villor och eftersom subventionerna garanterade att den ansvariga byggaren gjorde en ekonomisk vinst pågick produktionen efter en löpande bandprincip, i form av produktionen av gruppbyggda småhus.

Efterfrågan var dock redan då på väg att försvagas, för åldrandet av glesbygden gick redan på sjuttio- och åttiotalen snabbare än tidigare. När man ser enbart på de sex kommunernas glesare delar blir det tydligt att

4 Villapriserna begränsades genom kontrollen av överlåtelsepriserna för statligt belånade småhus, bostadsrättspriserna genom Bostadsrättskontrollagen. För en översikt av hela kontrollsystemet, se Ragnar Bentzel, Assar Lindbeck, Ingemar Ståhl i klassikern Bostadsbristen (1963).

5 Se Jörnmark J "Rätt bostäder (?) på fel plats" (Ratio 2023).

befolkningsfallet utanför tätorterna började tidigt.⁶ I de fall man kan göra jämförelser mellan 1950–1985 var det genomsnittliga befolkningsfallet i grupperna de yngre åldersgrupperna i många fall mellan 20–30 procent (figur 6). De äldre åldersgrupperna tenderade tvärtom att öka befolkningsmässigt, vilket gjorde att fallet doldes när man bara såg på totalsiffrorna. Vid mitten av 1980-talet var medelåldern i de sex kommunerna betydligt över genomsnittet för landet, men den tendensen förstärktes ytterligare i glesbygdsdelarna. I exempelvis Hultsfreds kommun ökade befolkningen över 65 år med drygt 20 procent mellan 1950 och 1985, samtidigt som antalet som var upp till 20 mer än halverades. I Filipstad var åldrandet ännu starkare, men tendensen fanns i samtliga glesbygdskommuner.

Det problematiska med utvecklingen var att bostadsproduktionen i glesbygdens tätorter trots stagnationen fortsatte att öka under 1980-talet. Ändå var det redan då lätt att se hur inflödet från den omgivande glesbygden var på väg att minska samtidigt som den åldrande befolkningen skulle leda till en minskad efterfrågan och en ökad mängd vakanser. Det var

bara den ökade medellivslängden som under en tid gjorde att nedgången doldes. Men den innebar att en betydande befolkningsminskning blev oundviklig under 1990-talet och fram mot millennieskiftet, när dessa åldersgrupper efterhand försvann.

Den naturliga dämpningen av efterfrågan som åldrandet innebar sammanföll under 1990-talet dessutom med att bostadspolitiken lades om. Under den stora saneringen av statsfinanserna i början av decenniet var avskaffandet av byggsubventionerna en nyckelreform, och den innebar att de verkliga kostnaderna för bostadsproduktion ungefär fördubblades. Det gjorde både att efterfrågan på nyproduktion föll med 80 procent i hela landet och att priserna på äldre bostäder föll kraftigt i hela landet. Effekterna blev dock överlägset starkast i glesbygdskommunerna där efterfrågan av naturliga orsaker var allra svagast. Produktionen framgår av figurerna 5 a-f, tillsammans med det synnerligen drastiska fallet när subventionerna försvann 1993. I allmänhet föll produktionen av bostäder med 90 procent efter det. Det innebär alltså att dagens glesbygdskommuner i allt väsentligt sitter fast i en samhällsbyggo-

6 Jämförelserna är möjliga eftersom dagens DeSo-gränser ofta sammanfaller med de kommungränser som existerade före 1970. Det innebär att materialet från Folkkräkningarna och Folk- och Bostadsräkningarna 1950, 1965 och 1985 kan användas.

nadsstruktur som är mer än ett halvsekel gammal. Frågan är idag hur den kan justeras för att skapa mer attraktiva och öppna samhällen.

Effekterna av att byggandet fortsatte så länge trots att befolkningarna stagnerade var stora. När subventionerna försvann visade det sig att i stort sett samtliga glesbygdskommuner hade byggt på sig stora strukturella överskott av bostäder, vilket ledde till ekonomiska problem för kommunerna och att fastighetspriserna länge blev så låga att nybyggnationer var omöjliga att genomföra. Dessutom hade byggandets anpassning till subventioner snarare än verklig efterfrågan under en mycket lång tid snedvridit själva utvecklingen av själva samhällena, inte minst på ett sådant sätt att de traditionella centrumen försvagats.

Hela den långa sekvensen av byggande gav många mindre svenska tätorter ett homogent och – subjektivt sett – mindre attraktivt utseende. De centrum som funnits före 1945 hade varit små och dominerats av en lokalt anpassad byggnadsstil, men den bröts sönder under efterkrigsdecenniernas monotona byggande av trevåningshus. Ofta kombinerades den fasen också av rivningar av den äldre träbebyggelsen i centrum, vilket skapade plats för varuhus eller nya större livsmedels-hallar i ett plan. Ytterligare rivningar

gav sedan utrymme för centrala parkeringsplatser i närheten av dessa nya centrala handelsplatser som karaktäriserade 1960- och 1970-talen.

Förskjutningen mot villabyggande ledde sedan snabbt till en ny strukturuomvandling för själva samhällsbyggandet. Allra sämst i den förändringen klarade sig de trevåningshus som dominerade produktionen mellan 1945–1970. I glesbygdskommunerna hade dessa i allmänhet byggts hela vägen in i centrumen, för att sedan mot slutet av perioden anläggas i utkanterna av centrum i helt nybyggda stadsdelar av den typ som brukar kallas ”miljonprogramsområden”. Typiska sådana områden bland de sex kommunerna är Stålhagen i Hultsfred och Tjärna Ängar i Borlänge. Dessa fick redan under 1970-talet stark konkurrens av de nybyggda villorna, vilket redan då ledde till uthyrningsproblem. En betydelsefull effekt av de perifera villornas genombrott var också att det på ett naturligt sätt ledde till en suburbanisering. Med boendet förlagt flera kilometer utanför det traditionella centrumet uppstod ett utrymme för nyanlagda marknadsplatser utefter de kringleder som drogs fram under 1900-talets sista årtionden. Efterfrågan på en mer externbaserad handel var tidigt tydlig och i början av 1990-

talet bröt etableringarna av externcenter igenom på bred front.

Följden blev en lång strukturell försvagningsprocess som koncentrerades mot centrumen, eftersom dessa dominerades av handel som hamnade i en struktururomvandlingsprocess när den mötte en intensiv konkurrens från både de nya externa marknadsplatserna och näthandel. Men konkurrensen gällde i lika hög grad bostadssektorn, där de hyreshus som låg centralt förlorade boende. Småhusen i glesbygdskommunerna föll kraftigt i pris när subventionerna försvann, och de fallande räntorna gjorde sedan deras konkurrenskraft mot hyreshusen allt bättre. Det innebar naturligtvis också att hyrorna i glesbygden inte kunde höjas på ett sådant sätt att underhållet kunde klaras. Följden av detta har blivit en förfallsprocess, som inledningsvis var relativt osynlig eftersom hus förfaller långsamt. Idag är dock utvecklingen tydligt synlig i de flesta av de orter som finns med i den här studien.

Under 1990-talet växte problemet med de tomstående bostäderna så snabbt att ett flertal utredningar

genomfördes av kommunala bostadsföretag.⁷ Samstämmiga analyser antydde att det fanns ett överskott på minst 50 000 lägenheter, men också att den siffran skulle öka, eftersom befolkningen i glesbygden åldrades. Situationen gjorde att ett okoordinerat statligt stöd för att riva och eliminera överskotten av bostäder inleddes. Efter ett par år bromsades dock dessa rivningar, varefter de tomma lägenheterna i glesbygden blev centrum för det svenska flyktingmottagandet. Fenomenet uppmärksammades av ett flertal forskare från och med 1990-talet, och redan 2012 beskrev en studie hur det ledde till en omvänd centrumutveckling i mindre orter:

Var denna process [det ökade flyktingmottagandet och utflyttningen av etniska svenskar] sker i staden avviker en del från de mönster vi ser i andra städer. De flesta städer uppvisar nämligen en geografi där de svenskglea områdena oftast ligger en bit utanför stadskärnan men i Borlänge är dessa områden förhållandevis centralt belägna.⁸

7 Se till exempel Trumberg A (2011) Den delade skolan – segregationsprocesser i det svenska skolsystemet, Örebro studies in Human geography 6, Örebro 2011, Trumberg A (2011) Åsa Bråma Studies in the dynamics of residential segregation (Uppsala 2004), Anders Trumberg och Johan Håkansson "Socioekonomisk omvandling i Borlänge 1990–2008 med fokus på Jakobsgårdarna".

8 Citerat från Anders Trumberg och Johan Håkansson "Socioekonomisk omvandling i Borlänge 1990–2008 med fokus på Jakobsgårdarna". (Högskolan i Dalarna 2012).

Flyktingmottagandet fick efterhand växande proportioner, och några år in på 2010-talet var de tomma lägenheterna slut. Tillsammans med de växande integrationsproblemen gjorde det att flyktingmottagandet från och med 2017–18 skars ned på ett kraftfullt sätt. Som den här rapporten visar har det lett fram till en situation där segregationsproblemen är omfattande i den svenska glesbygden idag. I påtaglig grad följer dessa problem också den svenska bostadspolitikens olika faser. De inre delarna av samhällena, som berörts mest negativt av hyresregleringen och därefter utflyttningen till perifert belägna småhus har mycket stora befolkningar med icke-svensk bakgrund. Inte sällan överstiger proportionen med migrantbakgrund 50 procent. Karaktäristiskt för dessa är att de är unga och har låg utbildnings- och sysselsättningsnivå. De senaste decenniernas konkurrens från billiga småhus har gjort det omöjligt att höja hyror på ett sådant sätt att underhållet kunnat klaras. Samtidigt har flyktingmottagningen lett till hårt slitage på det åldrande beståndet av trevåningshus från femtio- och sextiotalen.

Utanför de tätaste delarna av centralorterna finns villastadsdelar som byggdes under 1970- och 1980-talen, vilka följs av den traditionella landsbygden. Där ser utvecklingen socio-

ekonomiskt bättre ut, men där stiger också genomsnittsåldern. Det innebär att befolkningsunderlaget för skolor och annan social infrastruktur efterhand urholkas. För kommuner med åldrande befolkningar och svaga ekonomier är den här utvecklingen mycket bekymmersam, särskilt som den ju också innebär krav på investeringar för att strukturellt stärka stadsrummet.

Man kan travestera den tyska utredning som år 2000 ledde fram till den stora stadsombyggnad som sedan genomfördes där: Många städer håller på att brytas sönder. De förfaller i fragment, där alltmer tomma och öde centrum följs av moderna men starkt segregerade och halvtomma flerfamiljshusområden. I nästa steg följer sedan externa handelscentrum, i kanten av utbredda villaområden från sjuttio- och åttiotalen. Lite längre ut ligger en traditionell men stadsnära landsbygd som nu vinner i popularitet. Ironiskt nog är det också den som påverkades minst av den långa subventionstiden.

Men det innebär också att samhällsbyggandet i glesbygden konfronteras med stora problem. På grund av det starka byggandet fram till 1993 och en svag befolkningsutveckling är den generella prisnivån på bostäder låg. För att hitta de möjligheter att

utveckla samhällena som existerar gäller det att identifiera de områden som har störst potential och där det därför kan vara möjligt att utveckla mer attraktiva miljöer. Om kommunerna

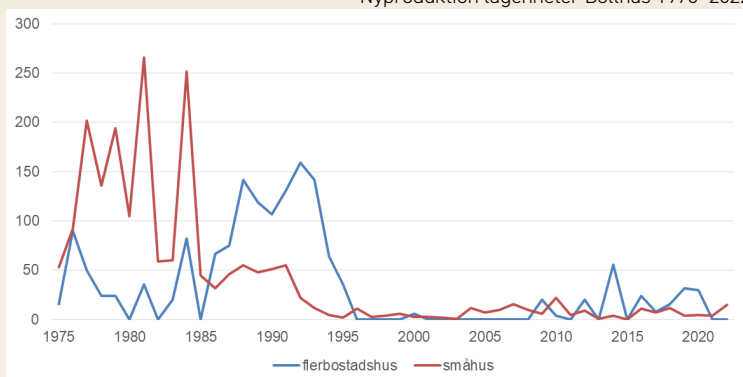
ska kunna återhämta sig och skapa en större befolkningsmässig balans är det en primär uppgift som behöver lösas.

Figur 5 a-f

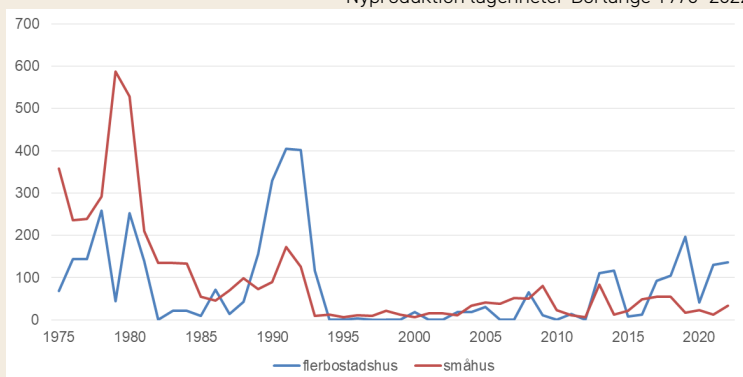
På figur 5 a-f syns byggandet i de sex kommunerna. Mönstret är tydligt: oavsett en redan svag befolkningsutveckling möjliggör subventionerna ett mycket likartat byggande i dem fram till subventionernas avskaffande. Särskilt intensiv är bostadsproduktionen efter kapitalmarknadens avreglering 1985, när de stigande marknadsräntorna gjorde subventionerna extra värdefulla. Det innebär också att samtliga glesbygdskommuner har en

puckel av bostäder från dessa år som förvärrar problemen. Efter subventionernas utfasande 1993-94 föll sedan bostadsproduktionen mot noll. Det innebär att de sex kommunernas samhällen idag ser likadana ut som för 30-40 år sedan, ett stillastående som förvärrats av att de låga priserna begränsat hur stort underhåll som varit möjligt i beståndet. Det slitna tillståndet har dessutom förvärrats av ett stort flyktingmottande som sedan följts av en utbredd social dumping.

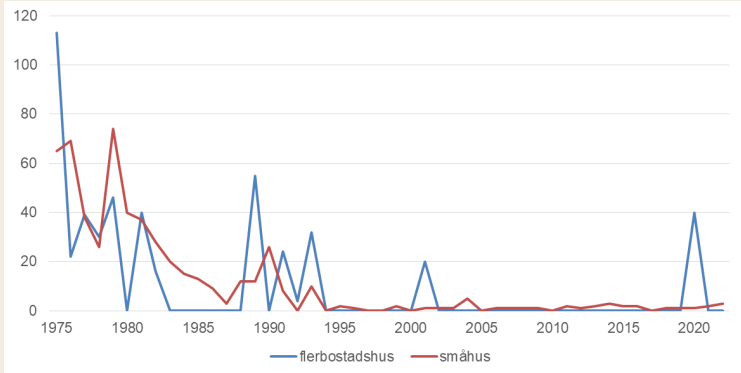
Figur 5 a
Nyproduktion lägenheter Bollnäs 1975-2022

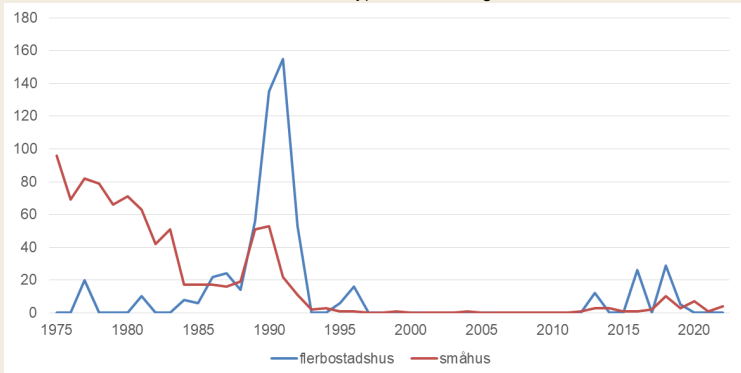
Figur 5 b
Nyproduktion lägenheter Borlänge 1975-2022

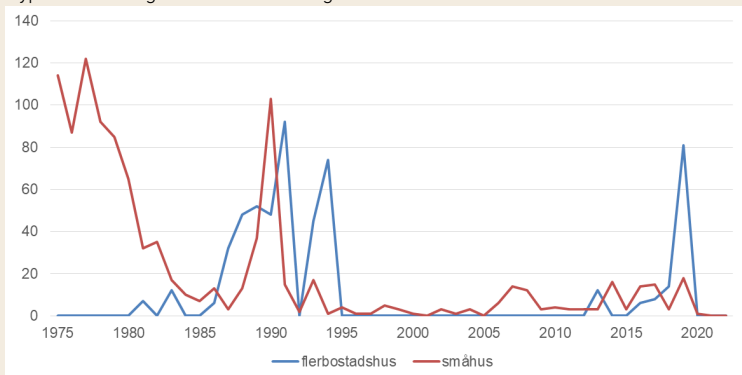
Figur 5 c
Nyproduktion lägenheter Filipstad 1975–2022

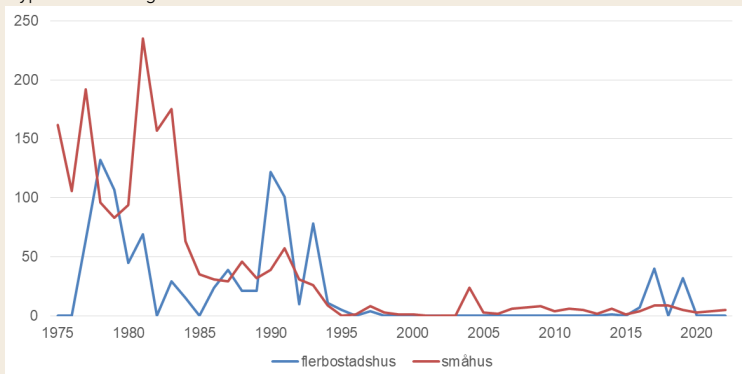
Figur 5 d
Nyproduktion lägenheter Hultsfred 1975–2022

Figur 5 f
Nyproduktion lägenheter Östra Göinge 1975–2022

Figur 5 e
Nyproduktion lägenheter Söderhamn 1975–2022

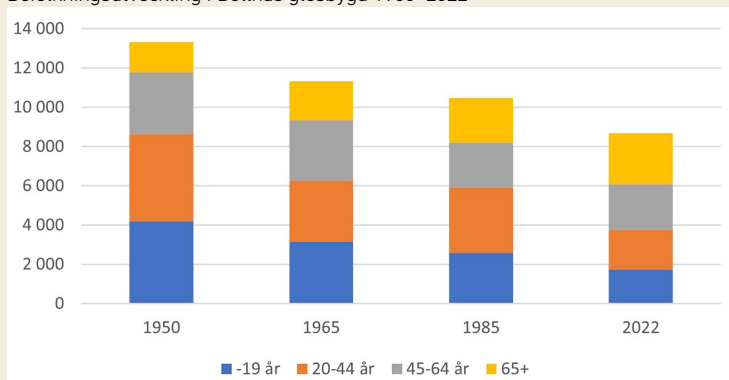

Figur 6 a-e

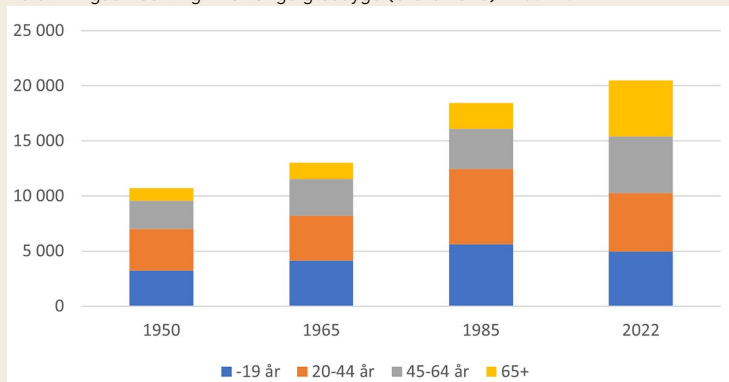
I figur 6 a-e har glesbygd- eller bruksindustri delarna i fem av kommunerna isolerats från huvudorten. Det har varit möjligt när dagens DeSo gränser sammanfallit med de gamla kommungränser som fanns fram till 1970. Man ser här tydligt hur de glesare delarna gick tillbaka starkare än huvudorten mellan 1950–1985. I 2022 års siffror ser man hur de båda yngre åldersgrupperna 0–19 och 20–44 idag är reducerade till långt mindre än hälften av vad de var för ett drygt halvsekel sedan.

Borlänges utveckling ser annorlunda ut, på grund av förhållandet mellan Borlänge stad och Stora Tuna landskommun, som sträckte sig nästan hela vägen in till stadskärnan. Därför ser man i den kommunens fall hur förortsbildningen tidigt tog fart. Särskilt stark är utvecklingen mellan 1965 och 1985, vilket i hög grad är en återspeglning av försvagningen av de "miljonprogramsområden" som Tjärna Ängar som då växte fram i Borlänges kärna.

Figur 6 a
Befolkningsutveckling i Bollnäs glesbygd 1950–2022

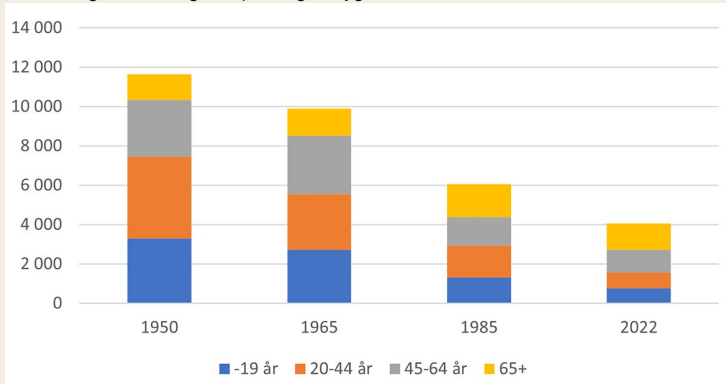

Figur 6 b
Befolkningsutveckling i Borlänge glesbygd (Stora Tuna) 1950–2022

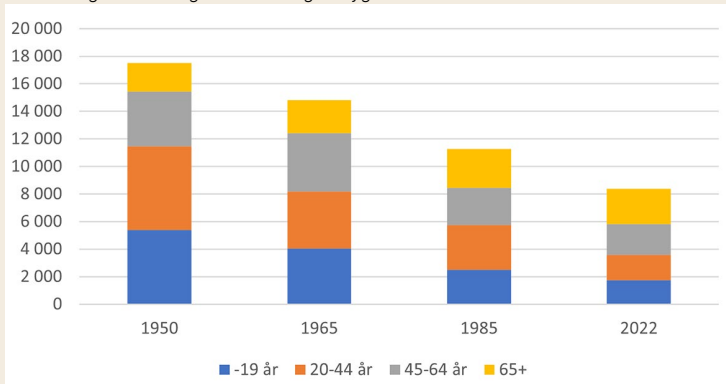
Figur 6 c

Befolkningsutveckling i Filipstad glesbygd 1950–2022

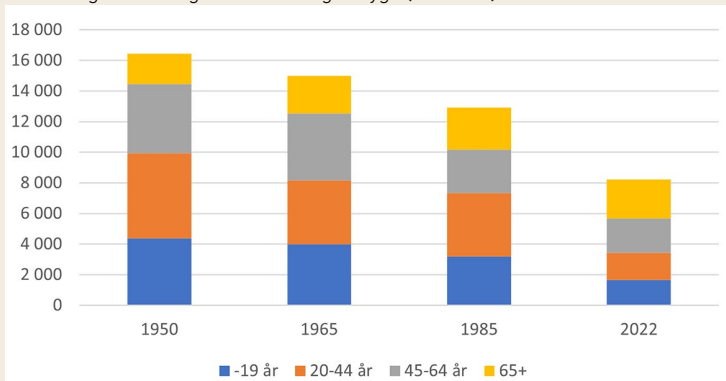
Figur 6 d

Befolkningsutveckling i Hultsfred glesbygd 1950–2022

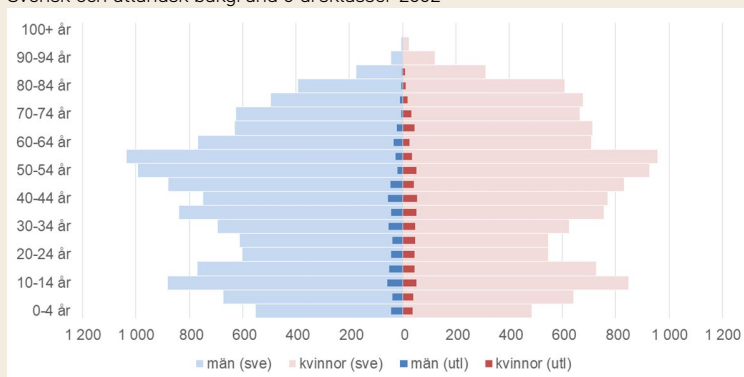

Figur 6 e

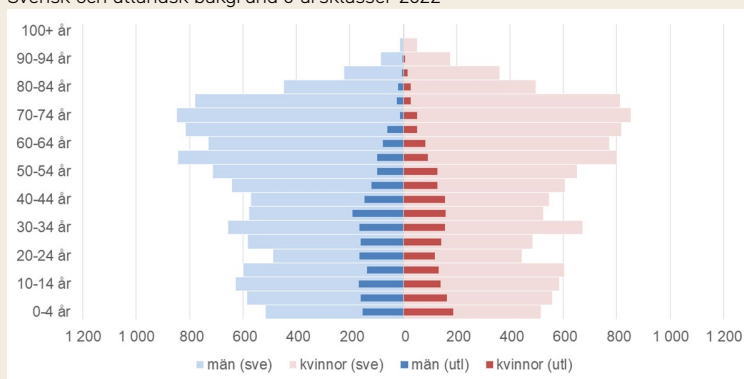
Befolkningsutveckling i Söderhamn glesbygd (Söderala) 1950–2022

Figur 7 a
Svensk och utländsk bakgrund 5-årsklasser 2002

Figur 7 b
Svensk och utländsk bakgrund 5-årsklasser 2022

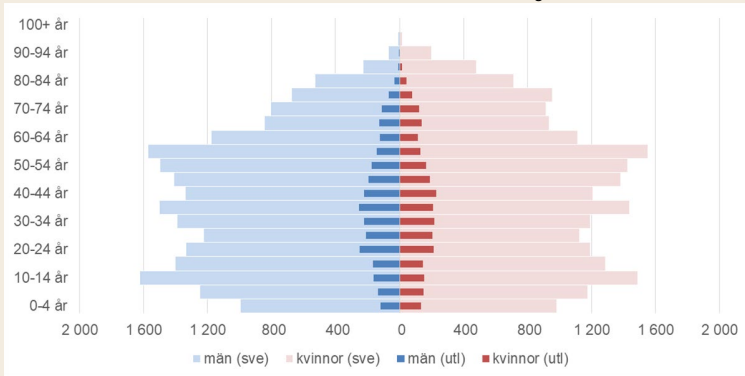

Figur 7 a-l

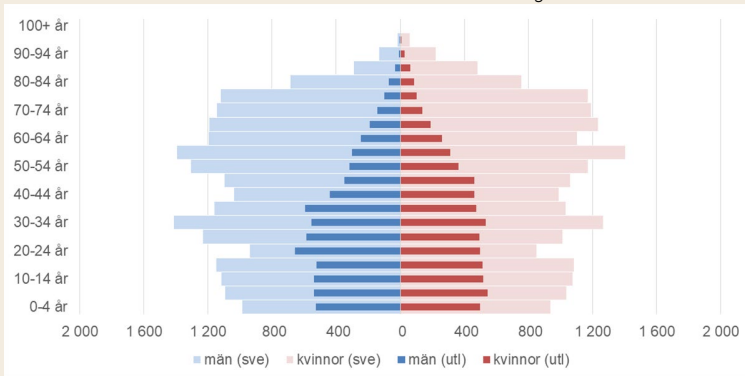
Befolkningspyramiderna i figur 7 a-l visar hur migrationen fått allt större betydelse i de sex kommunerna. Från andelar som så sent som 2002 är försumbara i hela befolkningsspektrat är andelen med utländsk bakgrund idag mycket stor i åldersgrupperna upp till cirka 50 år. I kommuner som redan är resurssvaga

ställer det först mycket stora krav på skolsystemet när barn med svaga språkkunskaper utgör upp till halva klasserna, och i nästa skede integrationen på arbetsmarknaden. Jämför även med figurerna i Appendix, som redovisar åldrandet i varje enskilt DeSo.

Figur 7 c
Svensk och utländsk bakgrund 5-årsklasser 2002

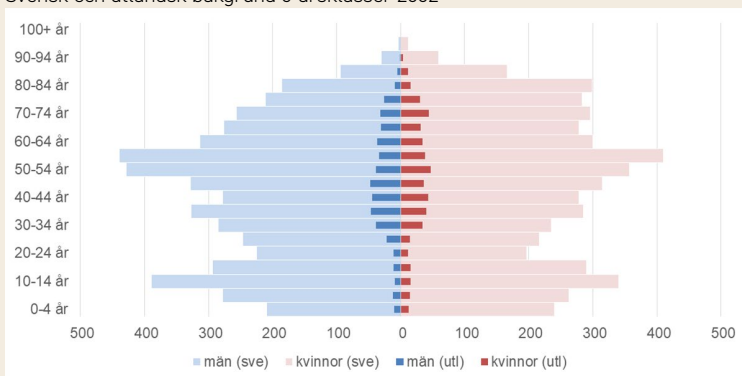

Figur 7 d
Svensk och utländsk bakgrund 5-årsklasser 2022

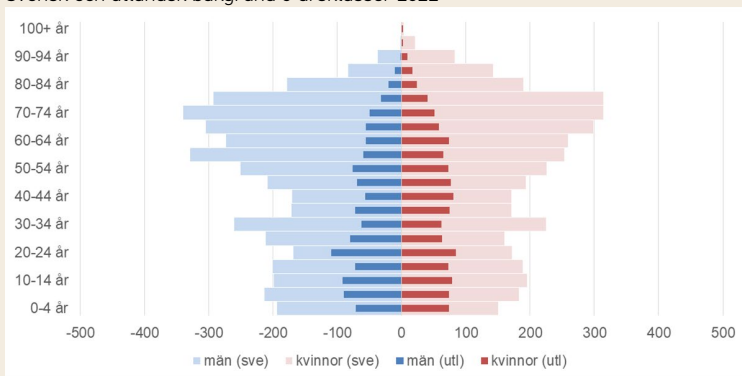

BYGGKOTERNA OCH DET SNEDVRIDNA SAMHÄLLSBYGGANDET

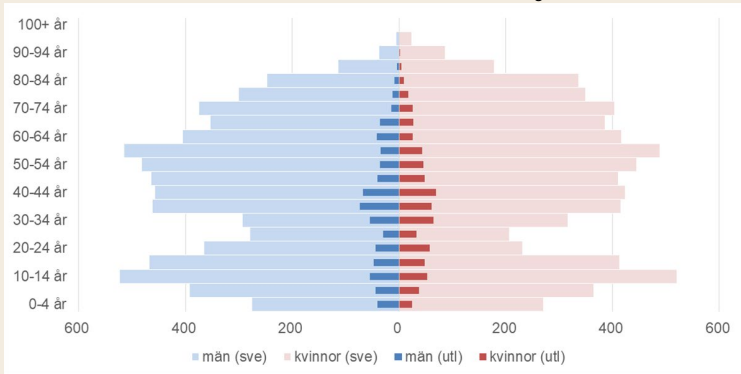
Figur 7 e
Svensk och utländsk bakgrund 5-årsklasser 2002

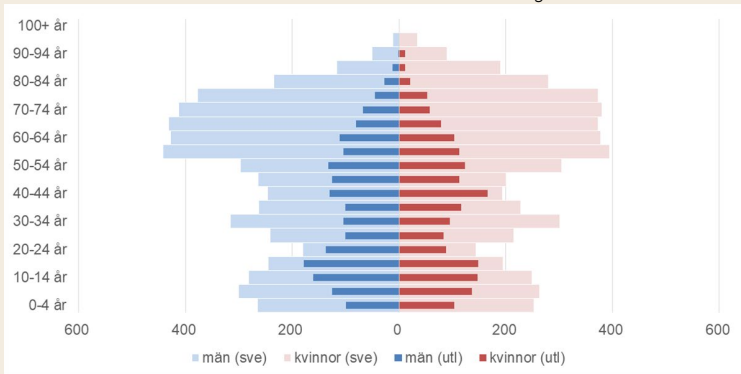
Figur 7 f
Svensk och utländsk bakgrund 5-årsklasser 2022

Figur 7 g
Svensk och utländsk bakgrund 5-årsklasser 2002

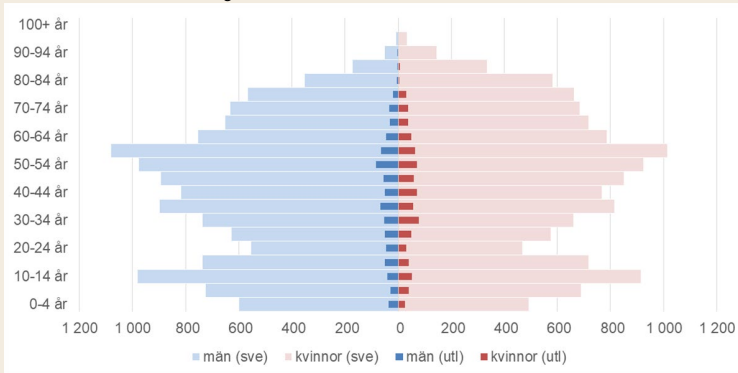

Figur 7 h
Svensk och utländsk bakgrund 5-årsklasser 2022

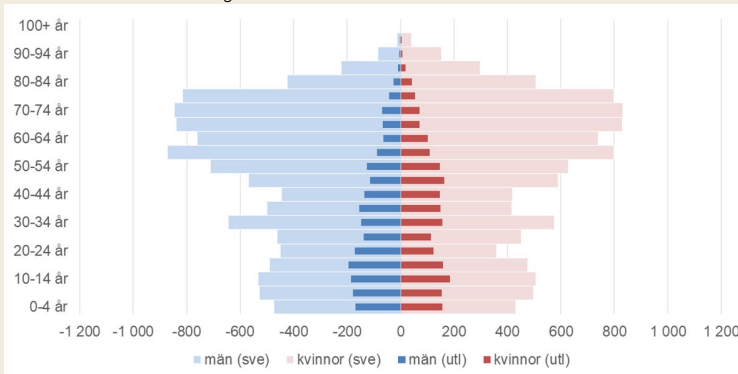

BYGGKOTERNA OCH DET SNEDVRIDNA SAMHÄLLSBYGGANDET

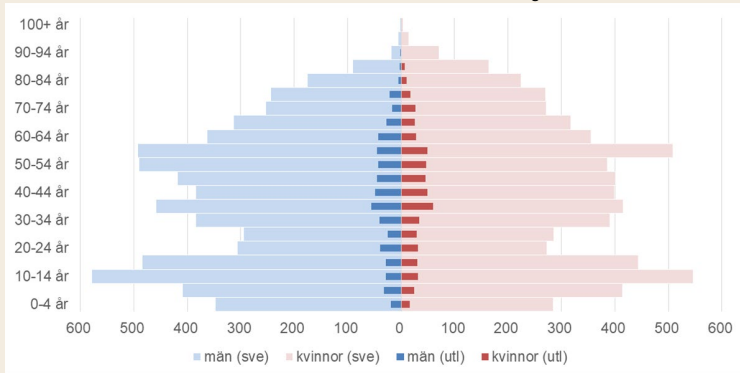
Figur 7 i
Svensk och utländsk bakgrund 5-årsklasser 2002

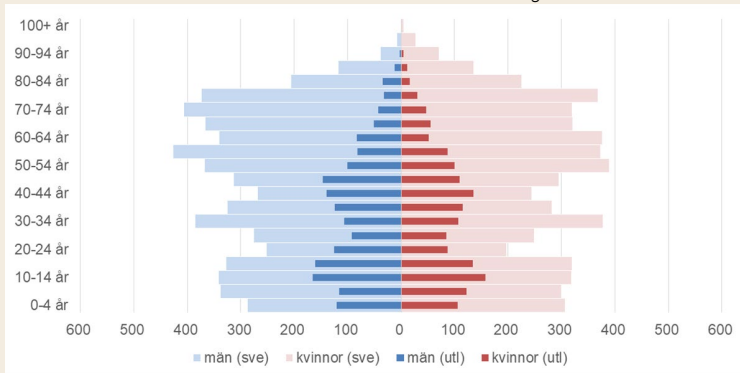
Figur 7 j
Svensk och utländsk bakgrund 5-årsklasser 2022

Figur 7 k
Svensk och utländsk bakgrund 5-årsklasser 2002

Figur 7 l
Svensk och utländsk bakgrund 5-årsklasser 2022

BYGGKOTERNA OCH DET SNEDVRIDNA SAMHÄLLSBYGGANDET

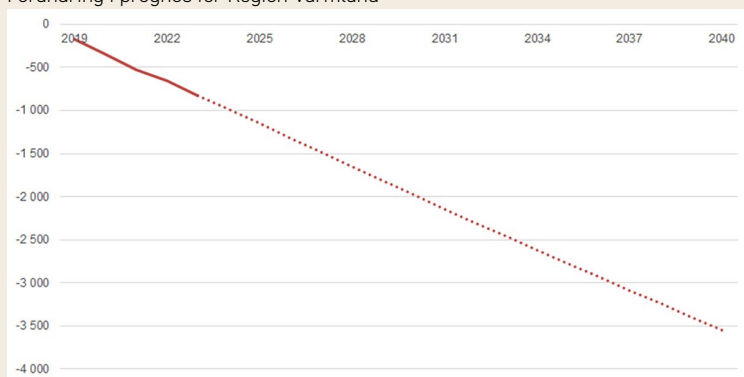
Torsångstrakten i Borlänge är ett typiskt exempel på hur landsbygdsnära områden blivit alltmer populära bostäder de senaste decennierna.

PROGNOSER OCH OSÄKRA UTFALL

Figur 8
Förändring i prognos för Region Värmland

Figur 8 demonstrerar svårigheterna att göra prognoser från den migration som pågick fram till mitten av 2010-talet. SCB producerade hösten 2019 en prognos för Region Värmland som sedan användes i arbetet av kommunerna i regionen. Den pekade då att till exempel Filipstad skulle ha en oförändrad befolkning mellan 2020–2040. Men förändringen i migration blev mycket starkare än SCB räknat med, och redan idag har Filipstad förlorat mer än 500 personer i befolkning sedan 2019. I vår framskrivning här har vi utgått från den verkliga migration och förändring som skett

de senaste fyra åren och dragit fram till 2040. Den sannolika befolkningsminskningen om inget förändras hamnar då på mer än 4000 personer i Filipstad.

Självklart kommer mycket att förändras fram till dess. Men tillsammans med det övriga materialet i den här rapporten pekar det entydigt på hur stora förändringar glesbygdskommunerna står inför de närmaste två decennierna. Behovet av olika former av praktiskt stöd för att möta det trycket är uppenbara.

Filipstads centrum. De hårda rivningarna under 1970-talet gör att centrum idag domineras av låga enplansbyggnader för handel och stora parkeringsplatser. Dussintals svenska mindre kommuner karaktäriseras av liknande stadsbilder.

I mängder av svenska småorter har Storgatan förlorat sin klassiska ställning som handelscentrum.

BEFOLKNINGSSTRUKTUR, PRISBILDNING OCH ATTRAKTIVITET

GLESBYGDEN

Går man med hjälp av DeSo-områdena in i kommunernas olika delar blir förändringen mer sammansatt men faktiskt också mer hanterbar analytiskt. Man ser då tydligt att utvecklingen inte är ensidigt negativ, utan ser radikalt annorlunda i olika delarna av de närmare 10 000 kvadratkilometer som de sex kommunerna täcker.

Glesbygdsdelarna utgör cirka 90 procent av de sex kommunernas yta. Det tillgängliga materialet gör det möjligt att analysera de tydligt åldrande samhällsstrukturerna på ett mer sammansatt sätt än vanligt. Det finns på ett tydligt sätt ett ”normalt” mönster av att en glesbygds DeSo förlorar 3–10 procent av befolkningen under den senaste tolvårsperioden. Det innebär också att de med all sannolikhet kan förväntas fortsätta att förlora 15–25 procent av befolkningen under de närmast tre decennierna. Som vi redan sett är det här en utveckling som pågått i dessa jord- och skogsbruksdominerade områden i mer än sjuttio år. Som vi kan se på figurerna 6, 9 och appendixdelen är befolkningsstrukturen i glesbygdsdelarna generellt sett äldre än i kommunerna som helhet. Det innebär att det upp- snabbade befolkningsfallet de närmsta

decennierna kommer att fortsätta i sådana här delar av glesbygden.

Rent fysiskt framstår dessa glesbygdstrakter ofta på ett paradoxalt sätt. I många fall är de äldre landsbygdstrakterna ofta bibehållna och vackra på ett sätt som gör dem attraktiva för bostadsköpare. Var och en av de sex kommunerna har den här typen av tätortsnära landsbygd, som starkt avviker från kommunernas centrala delar på ett positivt sätt: såväl inkomster som förvärvsfrekvens och utbildning är högre i landsbygdsdelarna. För att förbättra kvaliteten och strukturen på bebyggelsen är sannolikt det förhållningssätt som finns i de tyska ISEK programmen den bästa tänkbara vägen framåt. Ett rimligt mål borde vara att koncentrera de nybyggen som sker till de mindre tätorter som finns i glesbygdsdelarna. (Se avsnittet Den tyska planeringsmodellen).

Att se den helhetsbilden är nödvändigt, eftersom den befolkningsmässiga stagnationen i glesbygdsdistrikten kommer att ha effekter i hela kommunerna. Den minskande delen yngre i de glesa delarna kommer också att innebära att den tillgängliga arbetskraften i kommunerna fortsätter att minska. Men det innebär också att den sociala infrastrukturen i form av skolor,

handel med mera kommer att utsättas för allt större påfrestningar under hela den här tiden. Sett till åldersstrukturen är utvecklingen oundviklig. Det innebär att de traditionella bygderna kommer att fortsätta att försvagas om ingen tydlig förändring kommer till stånd.

De glesare delarnas position är även tydlig när man ser till utbildning och inkomstnivåer. Vad gäller inkomstnivåer kan man konstatera att bara fyra av de sex kommunernas 86 DeSo-områden når upp till riksnittet. Högst nivåer når man i tre av de typiskt attraktiva landsbygdsområden som finns i kommunerna, och i ett yttre villaområde.⁹ Men mönstret av bättre inkomster i ytterdelar är tydligt, och detsamma gäller utbildning. Trots att tidsserierna vi arbetat med är relativt korta är det tydligt att de glesare delarnas dragningskraft ökat under det senaste decenniet, på tätorternas bekostnad. Men det är ändå inte tillräckligt för att motverka effekterna av den generellt äldre befolkningen.

Går man in mot kommunernas centrala delar är befolkningen alltså yngre, med sämre inkomster, förvärvsfrekvens och utbildning, vilket alltså är effekten av den starka invandring som karaktäriserat perioden. I hög

grad har den migrationen ersatt den rörelse som tidigare fanns när den yngre befolkningen i kommunernas glesbygd flyttade mot tätortens centrum. Men det som tidigare var en intern flyttning till de delar av kommunen som kunde erbjuda arbetstillfällen såg självklart annorlunda ut när migranterna kom från utlandet med icke existerande kunskaper i det svenska språket. Resultatet har blivit en efterhand förstärkt segregation, som gjort att centrumen idag karaktäriseras av betydande befolkningar med icke-svensk bakgrund. I villaområdena i utkanten på städerna råder det motsatta förhållandet. Uppenbart fortsätter flyttningen till villor när man når den familjebildande åldern och hushållens inkomster stabiliseras som karaktäriserat kommunerna sedan 1970-talet fortfarande. Den stabilisering och ökade attraktivitet som skapats i landets 20–30 största städers centrum har därför inte fått något som helst genomslag i undersökningens kommuner.

Flera av de här dragen har potentialen att fortsätta att skapa ökande problem. Först av allt innebär både glesbygdens uppenbart ökade attraktivitet och det åldrande som pågår i de delarna av kommunerna att flö-

9 Bollnäs C1080, Borlänge A 0030, Filipstad A0020 och Söderhamn A0030.

det av yngre människor mot centrum kommer att vara mycket svagt. För det andra innebär utflyttningen från de centrala delarna av stadsområdena att tätheten och därmed köpkraften och attraktiviteten i kommunkärnan minskar. Handelsetableringar hamnar i utkanterna av bebyggelsen medan centrumhandels förutsättningar försämras.

Samma bild framträder när man ser till prisutvecklingen i kommunerna. Ett mönster av attraktivitet i glesbygdsdelarna framträder då när man ser till strandnära bebyggelse. Ser man på kartorna är det uppenbart var attraktiviteten och därmed möjligheterna till nyexploatering som kan attrahera en yngre befolkning finns. Mönstret med vattennära attraktivitet finns både i kommunernas centralorter och i deras glesbygdsdelar. Men det mönstret ställer också tydliga krav på kommuner och andra myndigheter (figurer 12 och 13).

CENTRUMEN

Under den långa perioden av subventionerat och centralstyrt bostadsbyggande dominerades lägenhetsproduktionen under femtio- och sextiotalen av flerfamiljshus i halvperifera lägen, för att sedan under sjuttio- och åttiotalen övergå i byggande av gruppbyggda småhus i standardutförande.

Såväl större som mindre svenska samhällen genomgick därför under detta halvsekel en tydlig process av suburbanisering. Utspridningen kulminerade under sjuttio- och åttiotalen, när kombinationen av bilismens genombrott och subventionerat villabyggande spred ut framför allt den yngre och mest köpstarka delen av befolkningen till de nybyggda småhusområdena. Det innebar också att handeln försköts mot nya köpcentrum som anlades mellan de gamla centrumen och de nya vilaoområdena. Centrumen försvagades på motsvarande sätt. Det skedde dels i form av ett ökande rent fysiskt förfall, när reellt kraftigt fallande hyresnivåer omöjliggjorde det nödvändiga underhållet, dels genom att handeln sköts mot de mer perifera områdena.

Perioden av stadsfragmentisering pågick mycket länge, och bröts inte förrän subventionerna försvann i början av nittioalet. I de största svenska städerna kom den här processen att reverseras från och med nittioalet, när markpriserna slog igenom. En kraftfull period av återförtätning startade då i flera städer. I Stockholm hade befolkningen innanför tullarna halverats från 450 000 invånare till 230 000 mellan 1942 och 1980. Idag är den återigen på väg mot 370 000. I allmänhet kan man se samma utveckling i olika regionala centrum som Växjö,

Örebro eller Gävle där befolkningen i centrum mer än fördubblats de senaste trettio åren. I sådana större städer har kärnorna åter tätat och gett underlag för ett förbättrat serviceutbud.

Den här tendensen ser helt annorlunda ut i den här studiens kommuner. De sex kommunerna som ingår är entydiga i bilden av en mycket svag utveckling i centrumdelarna. Allra tydligast blir det i figur 11, där området med svagare utveckling än riksgenomsnittet i utbildning, inkomster och förvärvsfrekvens. Resultatet är entydigt, för i var och en av kommunerna finns dessa områden i kommunens centrala delar. Dessutom är det inte bara kommunernas absoluta centrum som hamnat i försvagningen: även sekundärcentrum som Virserum, Arbrå, Lesjöfors och Ljusne befinner sig i samma svaghetsläge. Går man tillbaka till 2010 ser man också att centrumen entydigt utvecklats sämst under det senaste decenniet. I stort sett utan undantag minskar också den svenska befolkningen i de svagaste områdena, både som procentandel och i absoluta tal.

Centrumen har de drag gemensamma som utvecklats i den här rapporten: de var de expansiva delarna i kommunerna under perioden 1950–1990 när omflyttningen från glesbygden mot tätorterna var som starkast.

Det innebar att centrumen byggdes upp med hjälp av produktionskvoter och subventioner, men med liten hänsyn till den verkliga efterfrågan. Homogeniteten i bebyggelsen förstärktes sedan ytterligare när omfattande rivningar gjordes för att ge plats för varuhus, stora livsmedelshallar i ett plan samt parkeringar. Efterfrågan på de nybyggda centrala lägenheterna försvagades sedan när småhusexpansionen pågick under 1970- och 1980-talen. De hushåll som stannade kvar i lägenheterna gynnades av att deras hyror föll reallt när inflationen steg, men medelåldern i hyreshusbeståndet ökade avbrutet. Det gjorde sedan att problemet med tomma lägenheter var oundvikligt när millennieskiftet närmade sig. Då inleddes i stället den misslyckade migrationspolitik som resulterade i dagens situation.

En ytterligare försvårande faktor som tillkommit under det senaste decenniet och efterhand förvärrats är den så kallade sociala dumpingen. Det innebär att resurssvaga hushåll med stora sociala problem – ofta också kombinerade med fysisk ohälsa – av olika aktörer förmås att bosätta sig i glesbygdskommuner. För kommunerna innebär det stora problem, både i form av försörjningsansvar som är starkt betungande i just för dessa resurssvaga kommuner. Men belastningen blir

ännu större på socialförvaltningarnas personal och på skolsituationen. Det innebär också att möjligheten att sälja allmännyttans fastigheter i kommuner av den här typen är mycket begränsade. Risken att femtio–sextio år gamla hyresfastigheter i starkt behov av underhåll och med svag efterfrågan på lägenheter skulle köpas av oseriösa aktörer är mycket stor.¹⁰

Bostadspolitiken skapade under den här tiden det som tyskarna kallade ”dubbelstäder” i den utredning som ledde fram till Stadtumbau Ost: svaga innerstäder och starka nya ytterstäder, samt mellan dessa båda enheter utspridda och upplösta handelsområden. Slutresultatet gör det uppenbart i hur hög grad glesbygdskommunerna är fast i den bostadspolitik som rådde före 1993. Om inget görs för att förändra den här situation kommer den – som tyskarna tydligt konstaterade i sina utredningar – att fortsätta att försämrans. Utflyttningen från de svaga områdena kommer att fortsätta efterhand som invånare får arbete, och de kvarvarande äldre svenska hushållen i hyreslägenheterna kommer efterhand att flytta till åldersboende. Det

innebär att destabiliseringen av områdena kommer att fortsätta. Eftersom de kvarboende hushållen kommer att ha de sämsta inkomsterna blir det nödvändigt att hålla ned hyrorna, vilket kommer att påverka underhållet av fastigheterna negativt. Förfallstendenser kommer att bli tydligare. Absolut ingenting i utvecklingen av svenska segregerade bostadsområden de senaste tre–fyra decennierna antyder något annat än att den negativa utvecklingen kommer att fortsätta.

För att åstadkomma det krävs strukturella förändringar av bostadsstrukturen. Ett utmärkande drag på centrumens svaga attraktivitet är också den begränsade variation som finns av utbudet där. Som situationen ser ut idag är det svårt att förändra den situationen. Prisnivån på bostadsrätter i de sex kommunerna har varit generellt stigande sedan dess att statistik blev tillgänglig i början av 2000-talet. Men trots prisstegringarna är den fortfarande låg, och nyproduktion av centrala bostadsrätter är därför bara möjlig i mycket begränsad omfattning. För att åstadkomma en sådan utveckling förefaller det uppenbart att

10 Som exempel kan nämnas Säftele, där kommunens allmännytta förra året rev flera hyresfastigheter byggda 1968. Efter att fastigheterna under en lång tid varit uthyrda till migrationsverket var underhållsbehovet mycket stort. Ett försök att sälja en av fastigheterna på marknaden resulterade i ett anbud på 5 miljoner kronor för det drygt 3000 kvadratmeter stora huset. Efter samråd med andra kommuner beslöt sig Säftele kommun för att inte anta budet utan i stället riva fastigheten. Sannolikt var det det absolut bästa alternativet.

alla tillgängliga resurser borde satsas på att tillsammans med lokala entreprenörer i byggbranschen ta fram nya bostäder i strandnära läge. Med tanke på det betydande beståndet av villor med äldre innehavare är det sannolikt att en sådan marknad inre omflyttning i kommunerna borde existera. Inte minst är det så att empirin talar för att en sådan utveckling är möjlig. De mellanstora regionstäderna karaktäriserades så sent som i början av 2000-talet av förfallna och svaga stadskärnor, men genom att äldre centrumnära hamn- och industriområden omvandlades till bostäder vändes den utvecklingen förhållandevis snabbt.

En ökad befolkning och ekonomiskt starkare befolkning i kärnorna skulle självklart också få tydliga direkta positiva effekter i glesbygdskommunerna, inte minst för att den låga befolkningstätheten och den ekonomiska försvagningen är så tydlig idag. Det bor idag 10–30 personer per hektar i centrum av de sex kommuner som ingår i studien, vilket kan jämföras med befolkningstäta stadsdelar i storstäder som ligger vid 300–400 per hektar. Ser man också till inkomster – som ju ligger under rikssnittet – hamnar köpkraften på nivåer vid 3–5 miljoner kronor per hektar, vilket kan jämföras med en förort som Vällingby som ligger vid 10–12 miljoner, en cen-

tral regionstad som Växjö eller Örebro cirka 20 miljoner kronor per hektar eller ett extremfall som centrala Södermalm som hamnar kring 100 miljoner kronor per hektar. Allt detta innebär att allt som kan öka befolkningstätheten och göra det mer attraktivt i ett sådant centrum också kommer att leda till en väsentligt förbättrad samhällsservice och utbud.

Historiska data existerar inte, men går man till kartor från före 1975 ser man att bebyggelsen är mer koncentrerad än nu. Det innebär också att servicen relativt sett var bättre i stadskärnorna för ett halvsekel sedan. I den utspridningen av befolkningen och därefter följande upplösningen av handelsmönstren ligger kärnan i det begrepp tyskarna kallar för ”stadsfragmentisering”. Ser man till skillnaderna i köpkraft mellan centrala Hultsfred, Filipstad, Bollnäs eller Broby och större stadsområden kan de bara beskrivas som enorma. Genom den förtätning som skett i de större städerna de senaste decennierna har de skillnaderna dessutom förstärkts. Det skapar i sin tur skillnader i servicenivåer och sysselsättningstillfällen som ytterligare ökar inflyttningen till de större städerna.

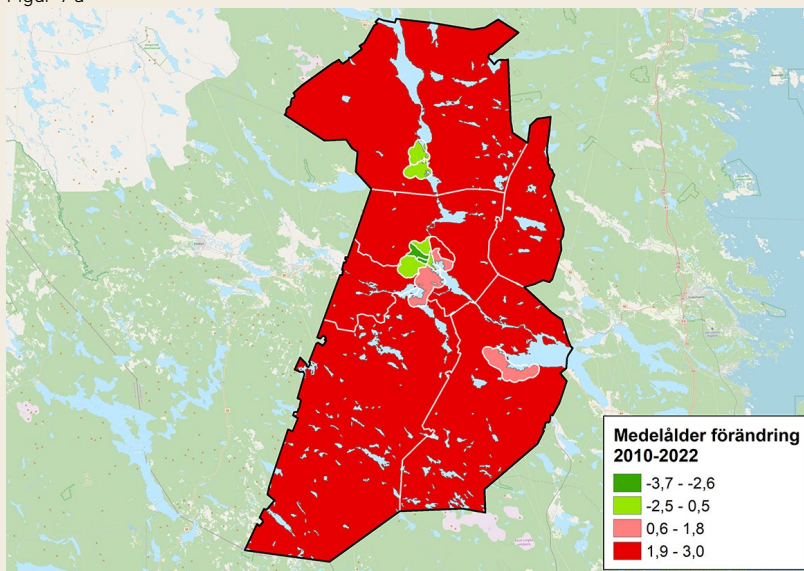
Den utvecklingen talar tydligt för att svenska småkommuner behöver strategiska lösningar för att utveckla

de centrala stadsområdena som helhet. Empirin talar dock för att sådana strategier borde bygga på att utveckla den regionala byggnadskulturens särdrag, snarare än försöka rusta upp nedgångna trevåningsfastigheter från 1950- och 60-talen. En självklar lösning är i så fall också att prioritera strandområden som redan är påverkade av till exempel industrier i närheten av de befintliga centrumen. Självklart är också att de centrala områdena i kommunerna måste integreras närmre med ett större omland. I samtliga dessa perspektivet är de tyska ISEK-planerna relevanta, då de både lyfter de regionala sammanhangen och

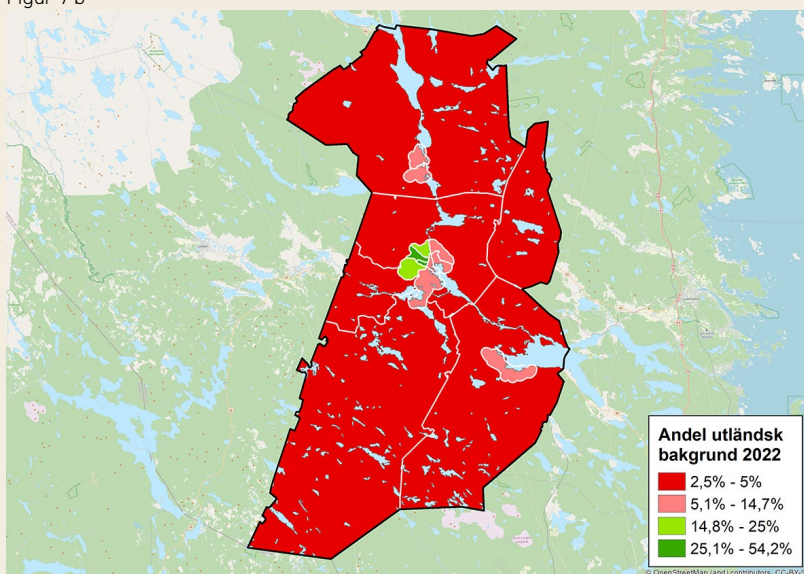
använder sammanhållna strategier för att stadsutveckling med tydliga arkitektoniska ambitioner.

För att åstadkomma sådan här förändringar krävs – precis som i det tyska fallet – nationella åtgärder i form av lagstiftning, stöd för planläggning samt sannolikt en tydlig ekonomisk incitamentsstruktur som uppmunttrar till att genomföra de nödvändiga förbättringarna. Sådana åtgärder kan inte minst motiveras av att de positiva effekterna av en mer socialt och ekonomiskt uthållig utveckling i glesbygds kommunerna också har positiva effekter för landet som helhet.

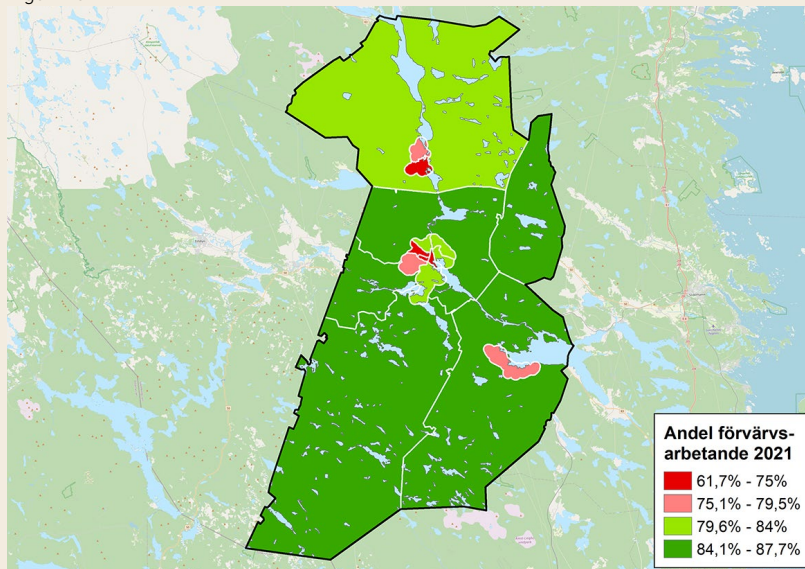
Figur 9 a

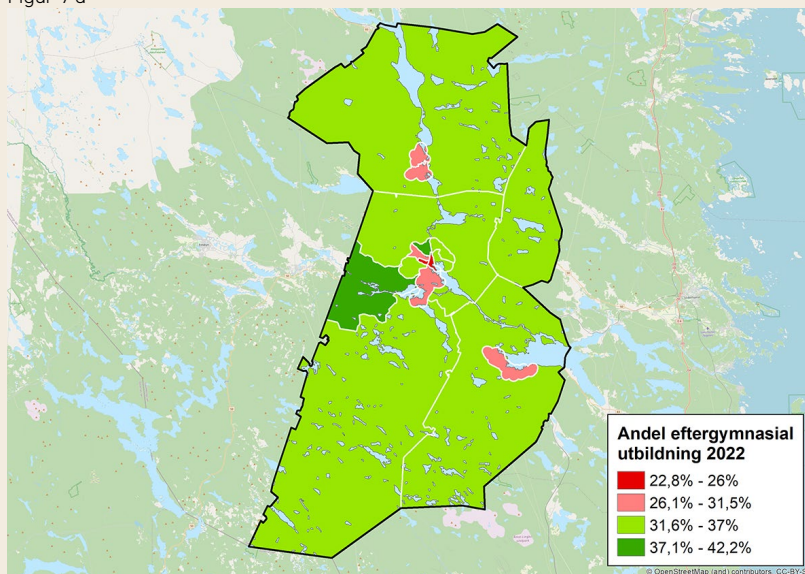
Figur 9 b

Figur 9 c

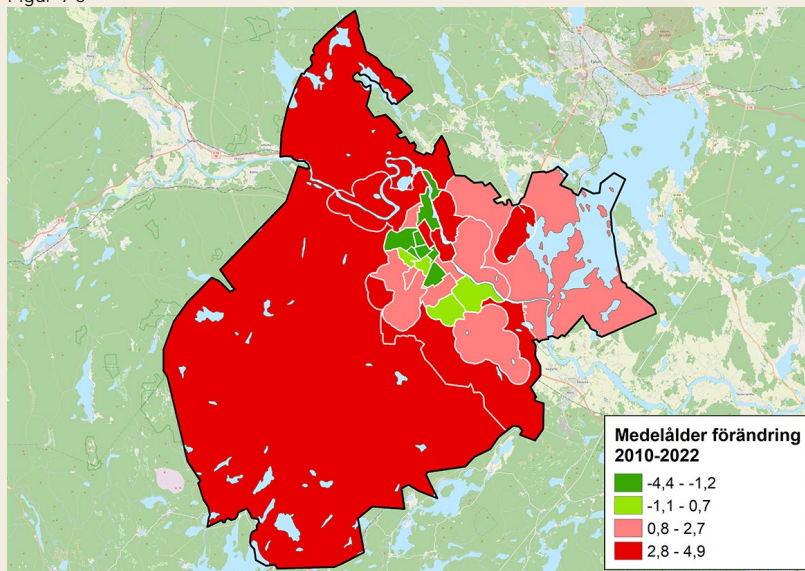

Figur 9 d

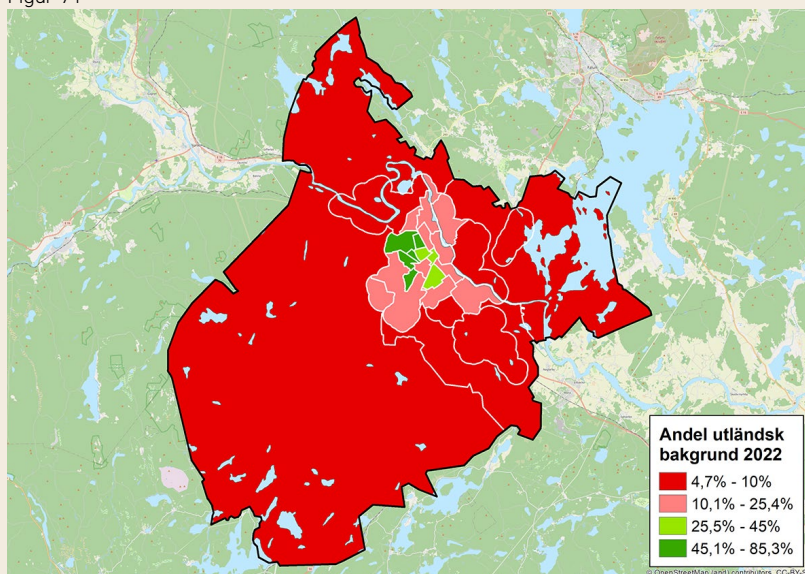

Figur 9 a–l. Brytpunkten är lagd på respektive kommuns snittförändring. På den första kartan syns hur de glesare delarna av kommunerna åldras. Ett mönster där den yngre befolkningen sammanfaller med hög andel utländsk bakgrund, låg utbildningsnivå och låg förvärvsfrekvens är tydligt. Problematiken ser likadan ut i de mindre samhällena Arbrå i Bollnäs och Lesjöfors i Filipstad. I motsats till de större städerna är alltså integrationsproblematiken starkast i de centrala delarna av samhällena i bruks- och glesbygden.

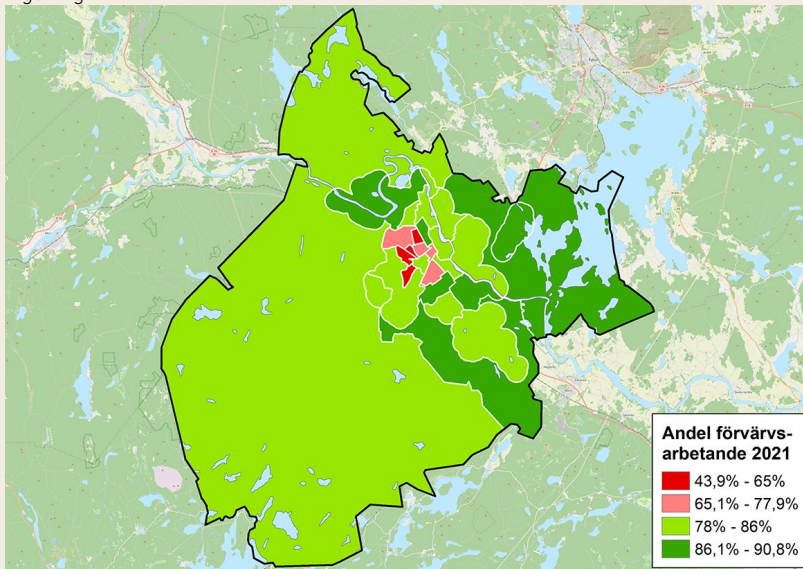
Figur 9 e

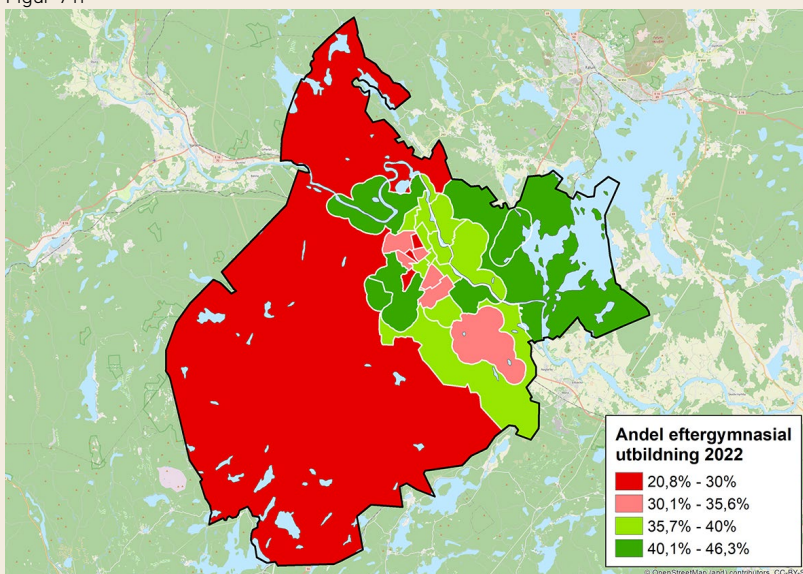
Figur 9 f

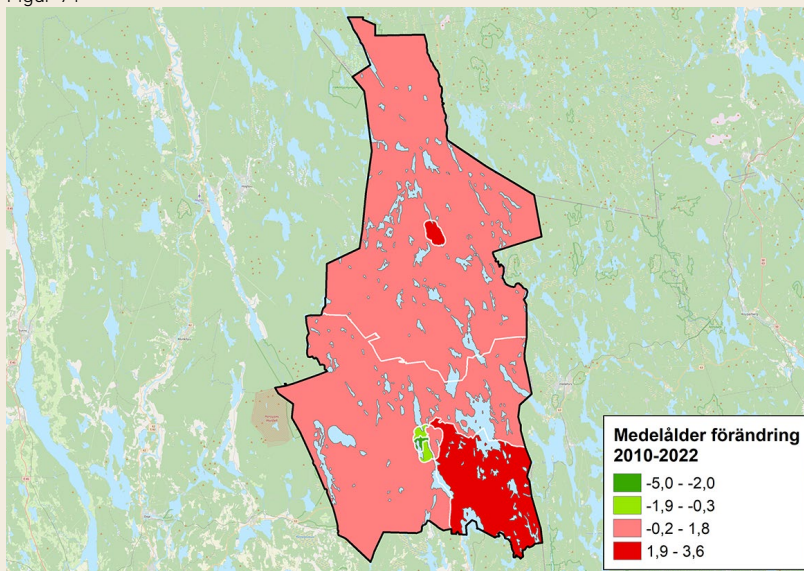
Figur 9 g

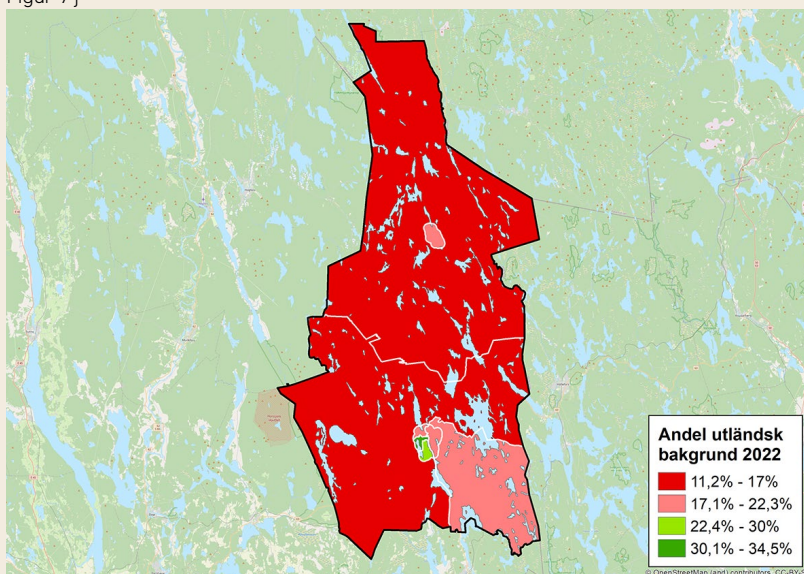
Figur 9 h

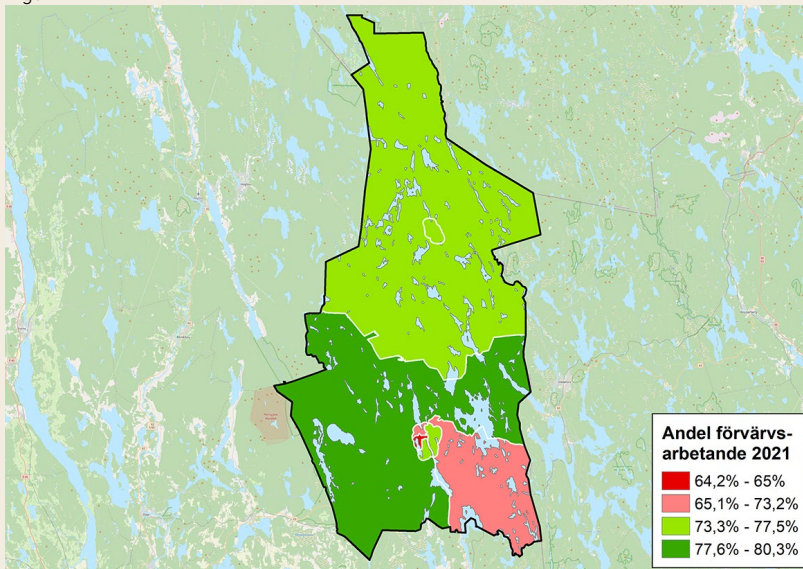
Figur 9 i

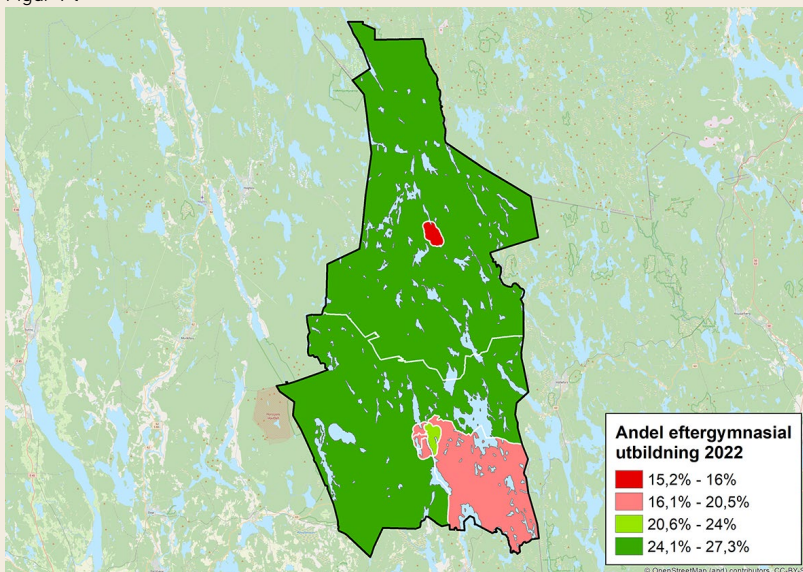
Figur 9 j

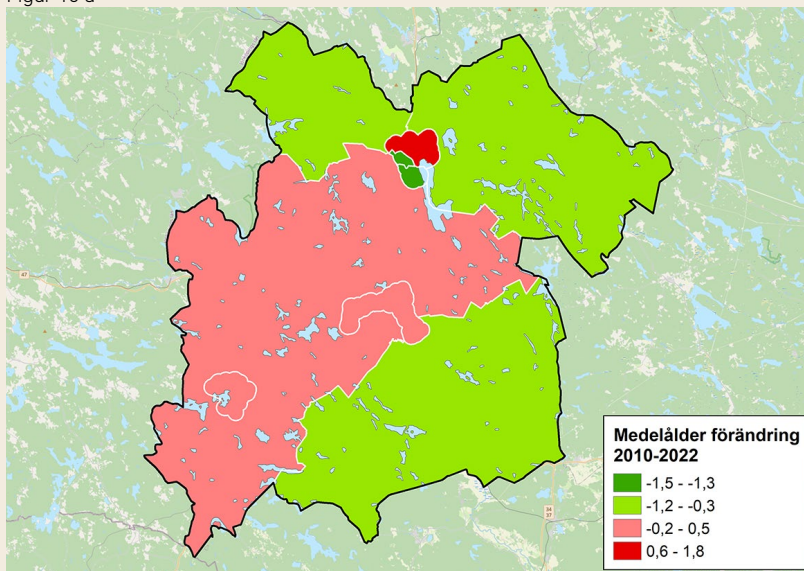
Figur 9 k

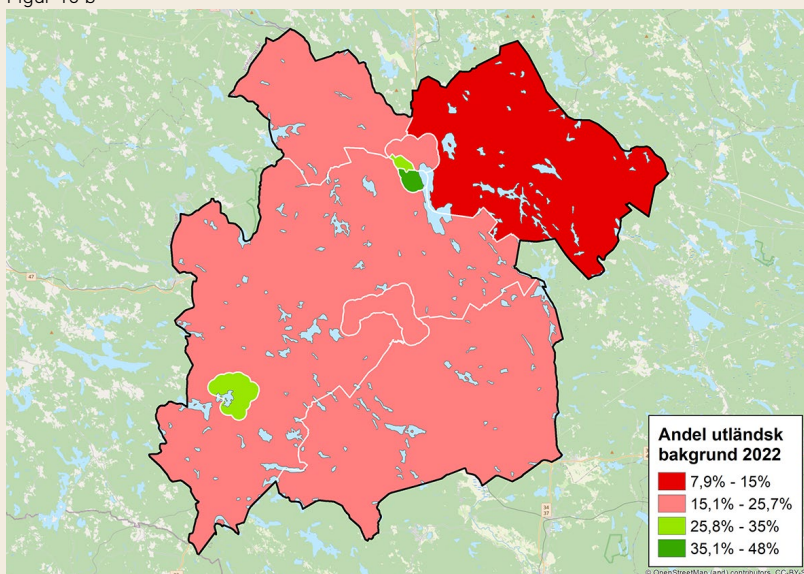
Figur 9 l

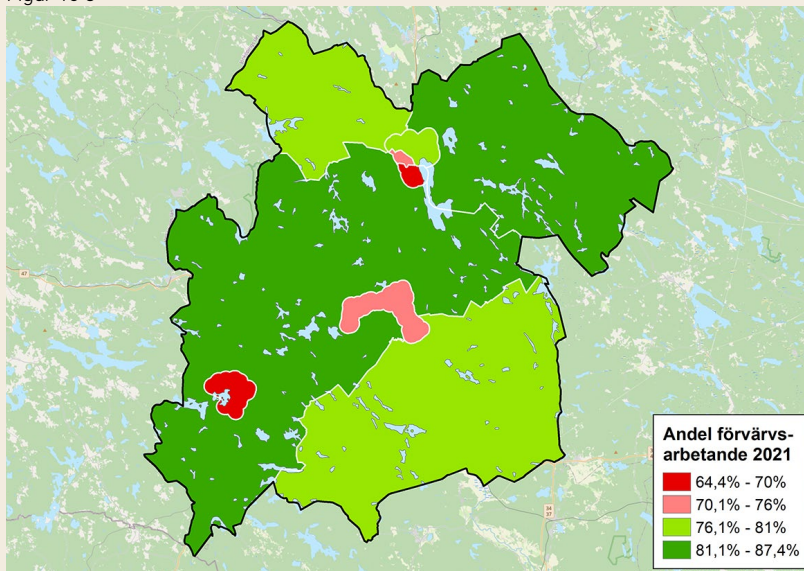
Figur 10 a

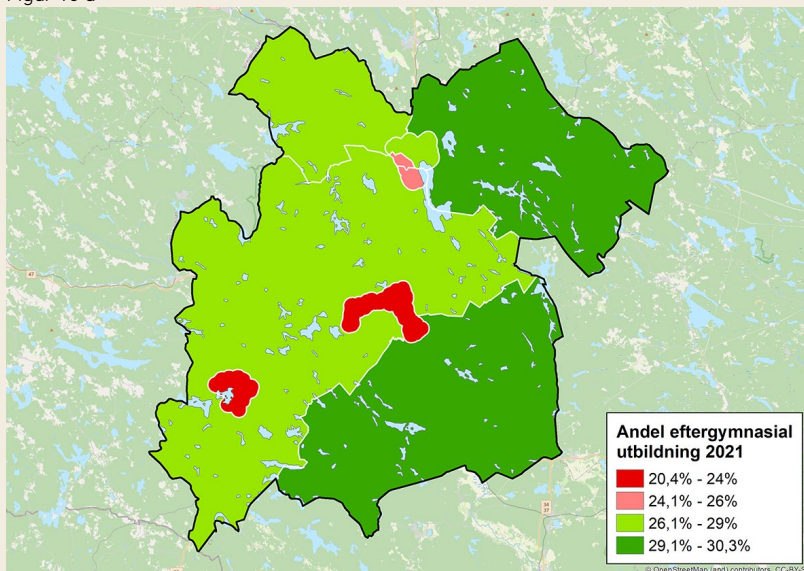
Figur 10 b

Figur 10 c

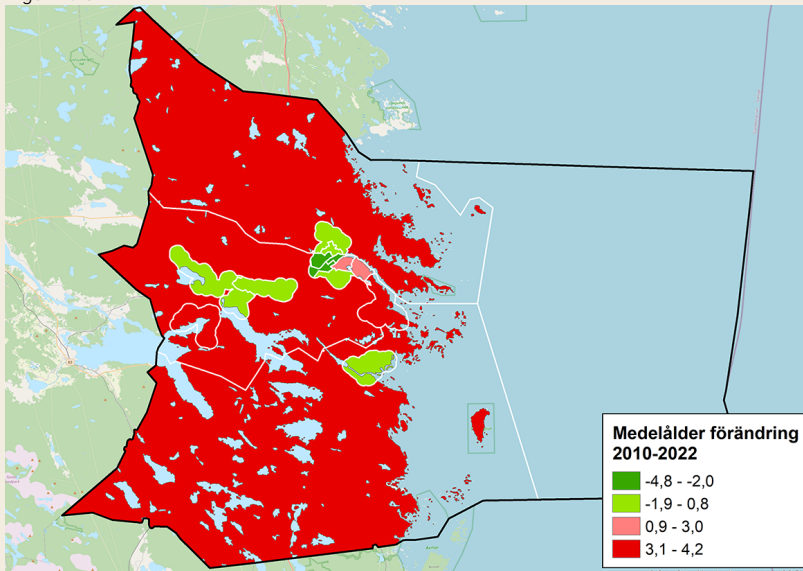

Figur 10 d

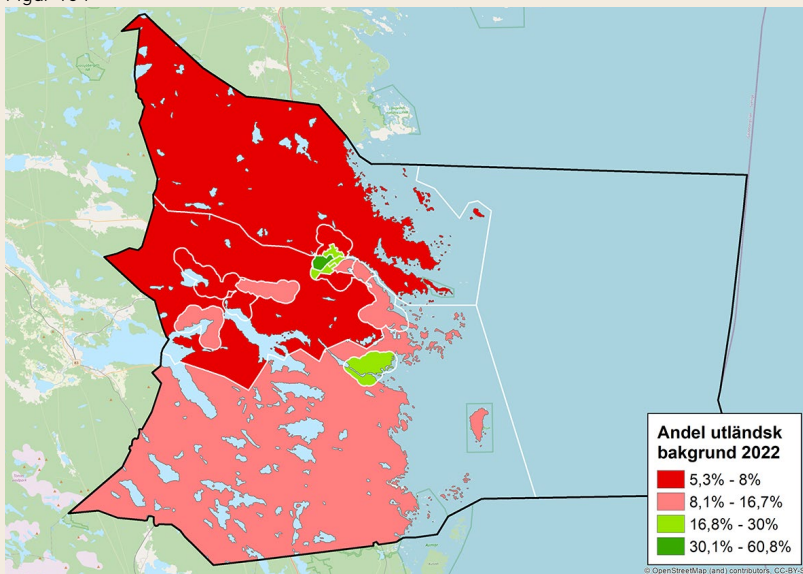

Figur 10 a-l. Brytpunkten är lagd på respektive kommuns snittförändring. Mönstret där den yngre befolkningen sammanfaller med hög andel utländsk bakgrund, låg utbildningsnivå och låg förvävsfrekvens upprepas också i dessa kommuner. Även här ser också problematiken likadan ut i de mindre samhällena Virserum i Hultsfred, Ljusne i Söderhamn och i Östra Göinges samtliga tätorter. Det finns alltså ett uppenbart behov av en långsiktig plan för att bryta den negativa utvecklingen i gles- och bruksbygdernas bostadsbestånd och centrumdelar.

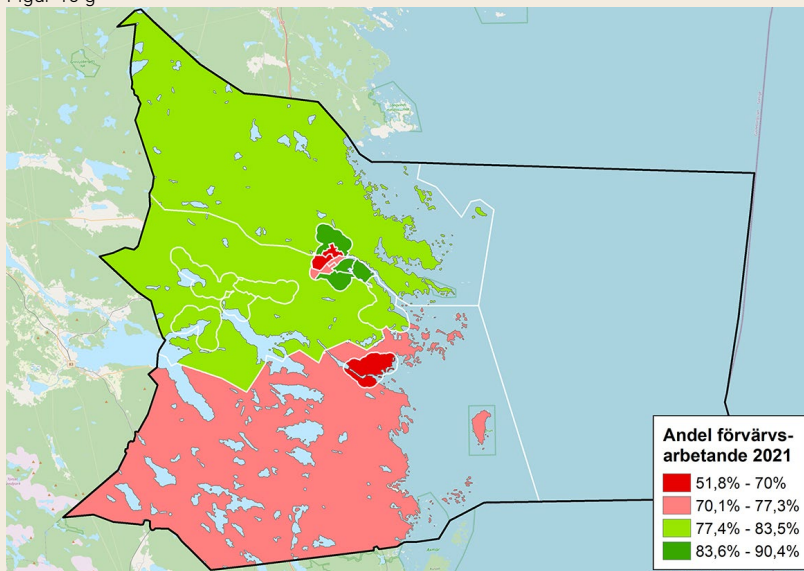
Figur 10 e

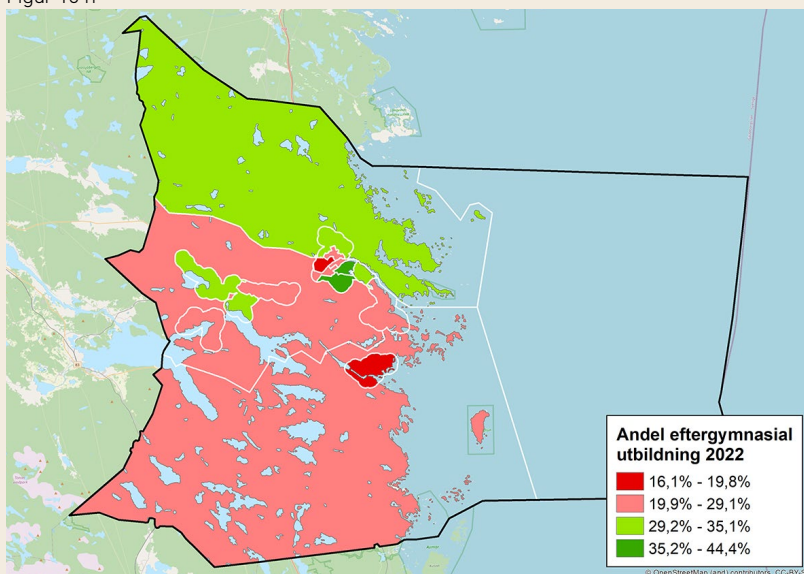
Figur 10 f

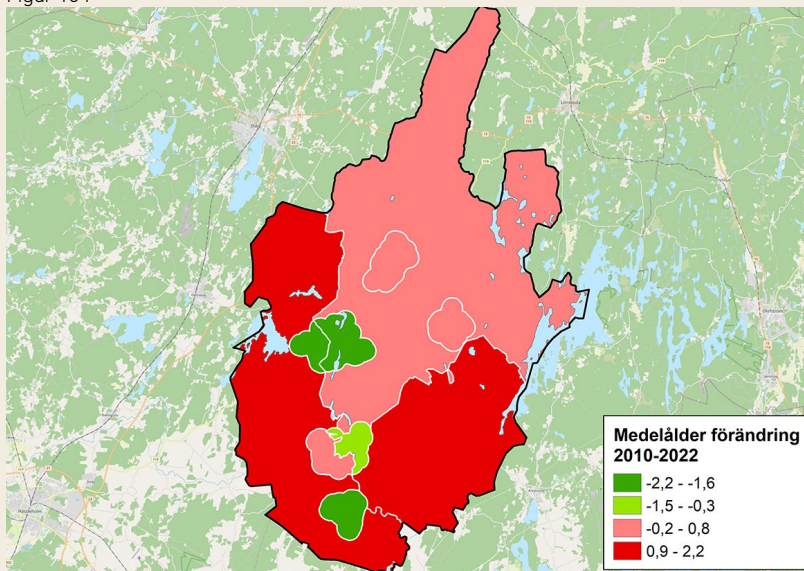
Figur 10 g

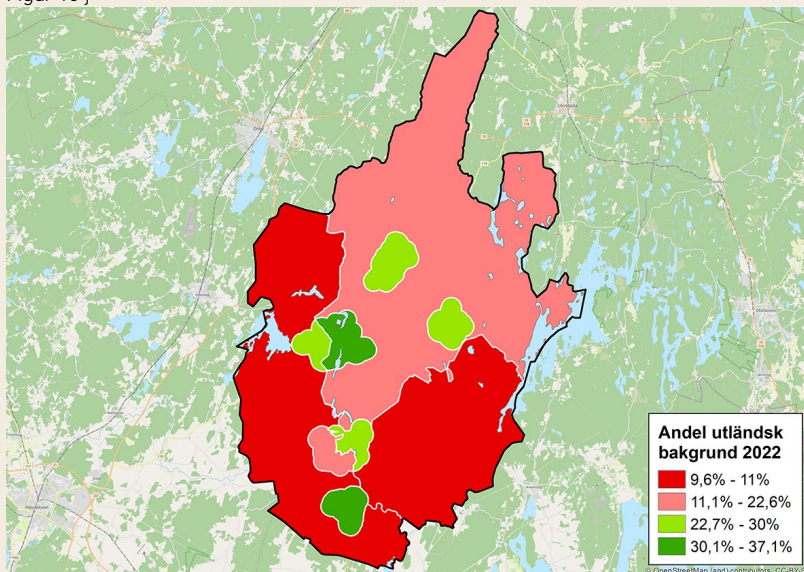
Figur 10 h

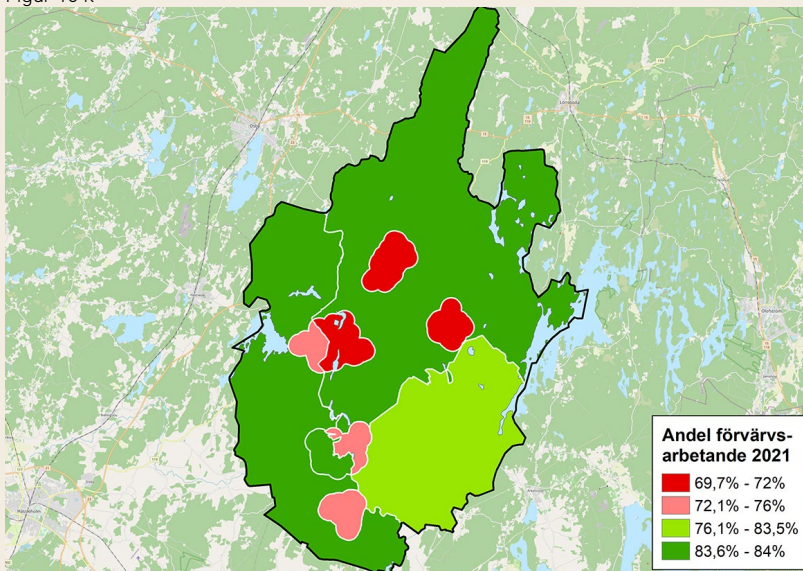
Figur 10 i

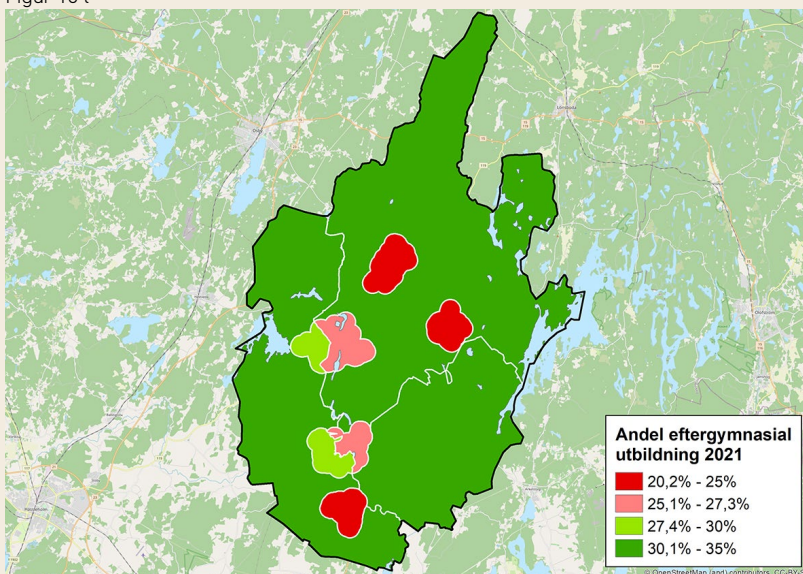
Figur 10 j

Figur 10 k

Figur 10 l

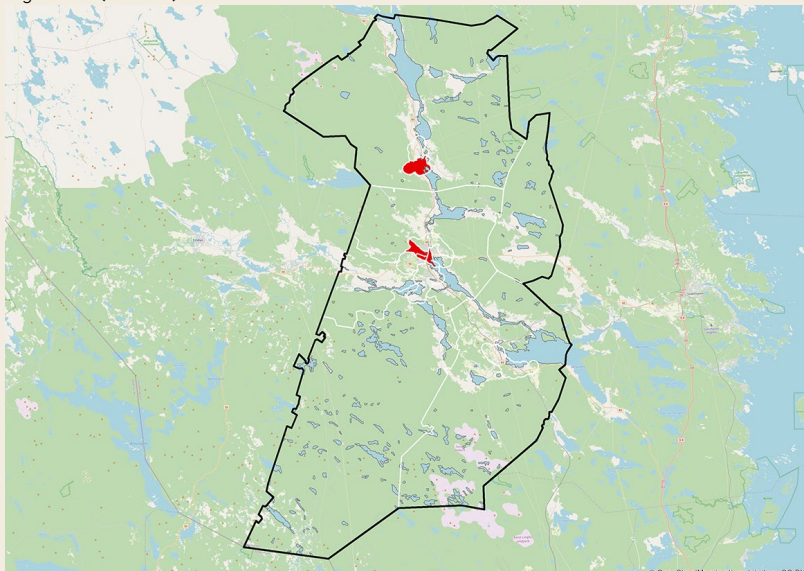

Figur 11 a-f

Figurerna 11 a-f markerar de områden i de sex kommunerna där samtliga de tre kategorierna utbildning, förvärvsfrekvens och utbildningsnivå ligger under rikssnittet. De centrala områdenas utsatthet och risk att hamna i förvärrade negativa spiraler. Gemensamt för nästan samtliga dessa områden är också att de har en hög andel av

befolkningen med utländsk bakgrund och att folkökningen i dem varit den snabbaste av kommunernas DeSo-områden sedan 2010. Det innebär också att befolkningen i dessa områden är av avgörande vikt för bruks- och glesbygdskommunernas framtida arbetskraftsförsörjning.

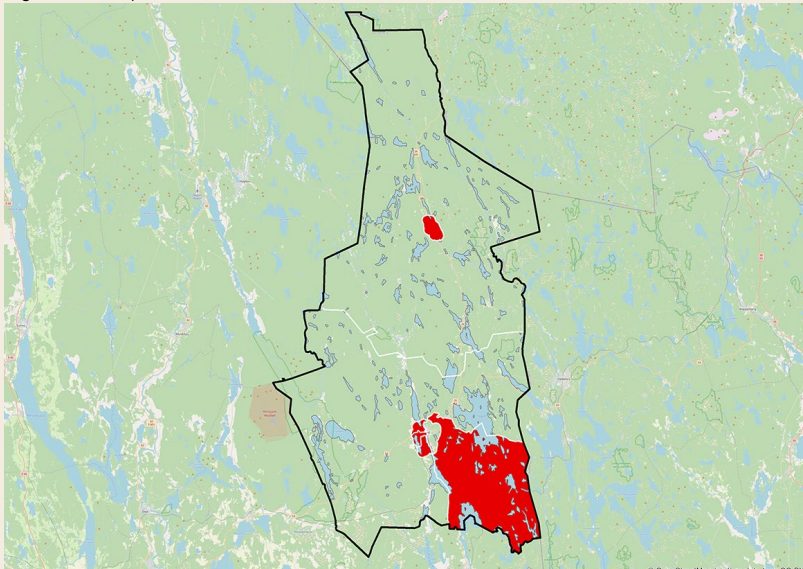
Figur 11 a (Bollnäs)

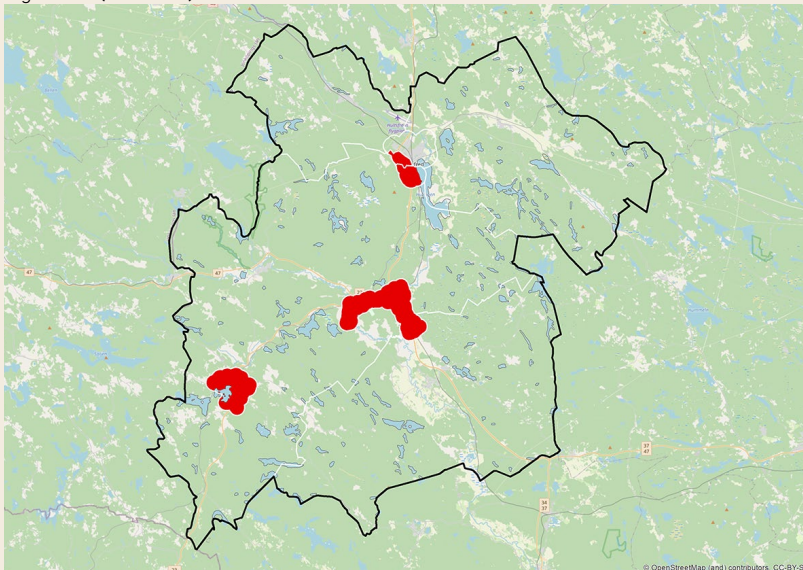
Figur 11 b (Borlänge)

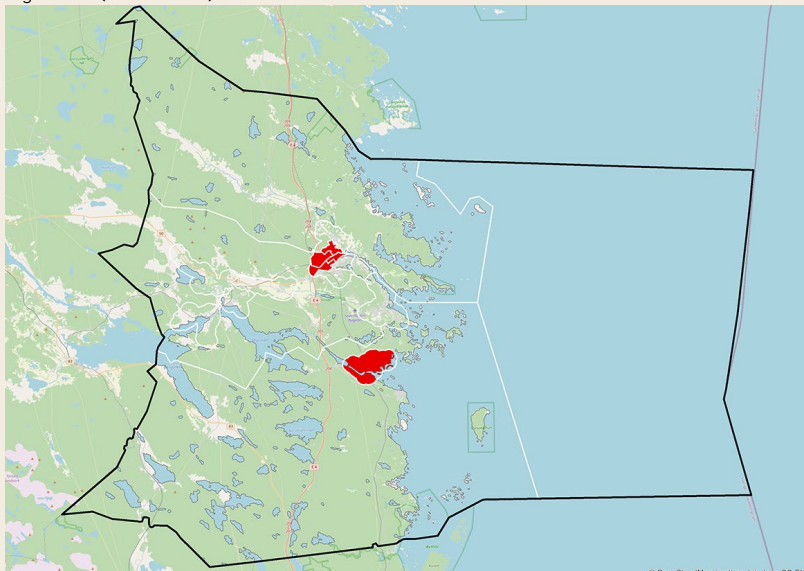
Figur 11 c (Filipstad)

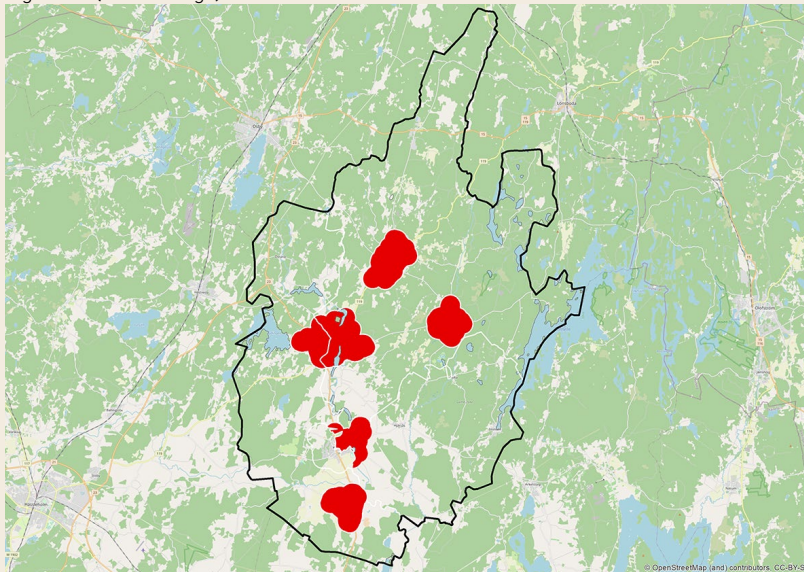
Figur 11 d (Hultsfred)

Figur 11 e (Söderhamn)

Figur 11 f (Östra Göinge)

Den stora tillgången till vatten är en av bruks- och glesbygdens absolut största tillgångar. Tyvärr förhindrar lagstiftningen alltför ofta att den används.

GLESBYGDEN OCH VATTNET

Som vi redan sett är det i kommunernas glesa delar som befolkningsfallet är intensivast. I delar av dessa områden har sannolikt situationen av åldrande befolkningar och förfall gått så långt att mycket litet kan göra för att hejda det annat än för enstaka gårdar och hus. I dessa trakter är det man ser slutresultatet av den långa strukturomvandlingen av skogs- och jordbruket som inleddes redan för sextio-sjuttio år sedan. Attraktivitet och goda priser – som kan motivera att hus rustas upp – förekommer i sådana här trakter framför allt i strandnära lägen. För att genomföra någon utveckling av det är en konstruktiv hantering av strandskyddet och lagstiftningen nödvändig. Det generella strandskyddet infördes 1950 och utvidgades sedan i steg. Att det sedan blev ett hinder för glesbygdskommuner att utnyttja sina komparativa fördelar råder det ingen tvekan om.

Tidsmässigt finns det en anmärkningsvärd korrelation i att strandskyddet exakt överensstämmer med när den stora omställningen av industri, skog och jordbruk inleddes. Självklart är det inte så att strandskyddet sedan orsakar stagnationen. Men det innebär definitivt att möjligheten att identifiera nya näringar begränsas mycket starkt av lagstiftningen. Att det är så har varit tydligt länge och det ledde

efter ett mångårigt utredningsarbete till att möjligheten för kommunerna att etablera Landsbygdsområden i Strandnära Läge (LIS) skapades år 2009. Bakgrunden var alltså att det blivit uppenbart att glesbygdskommunerna inte hade möjlighet att utveckla sin sannolikt allra mest värdefulla resurs.

Propositionstexten var tydlig med att man önskade en flexiblare och friare tolkning av strandskyddet. Det motiverades också med den särskilda problematik som finns i glesbygden, där det finns ytterst gott om olika vattendrag, men väldigt lite människor. De nya utvecklingsmöjligheter det skulle ge i glesbygden var själva motiveringen för lagen:

Den bristande legitimiteten kan främst förklaras med att regelverket saknar tillräcklig flexibilitet. Det har sin grund i att en fråga om dispens bedöms lika strängt i kommuner med god tillgång till obebyggda stränder och ett lågt bebyggelsetryck som i kommuner med en hög grad av exploatering och ett högt bebyggelsetryck. Ett generellt strandskydd är inte anpassat till geografiska förutsättningar och varierande tillgång till stränder och bebyggelsetryck i olika delar av landet. Från flera håll, inte minst kommuner, har framförts att lättnader i

strandskyddet kan bidra till utvecklingen i områden där tillgången till obebyggda stränder är god och bebyggelsestrycket är lågt.

Lika tydligt var det att huvudansvaret för att ta fram sådana områden låg på kommunerna, snarare än att länsstyrelsen skulle komma med detaljerade direktiv:

Kommunerna bör ha goda förutsättningar att göra sådana avvägningar. Differentieringen av strandskyddet kan på ett naturligt sätt kopplas till kommunernas planering av användningen av mark- och vattenområden och utvecklingen av den byggda miljön. Inriktningen bör därför vara att ge kommunerna ett övergripande ansvar för differentieringen.

Genom att peka ut LIS områden i sina kommunala översiktsplaner skulle en mer flexibel hantering av de attraktiva vattennära områdena bli möjlig. I den fortsatta överprövning som sedan dess skett av LIS områden av länsstyrelser och domstolar borde både lagstiftarens tydliga ambitioner till flexibilitet och det synnerligen utsatta läget i stora delar av de svenska glesbygdskommunerna vara ett skäl att fortsätta att ta den stora hänsyn till kommunernas bedömningar som förs fram i moti-

vationen till lagtexten från 2009. Den bild vi idag får av de undersökta kommunerna är att stora delar av dem är drabbade av en långt gången avfolkning som nu fortskrider i en minst lika hög takt som under 2000-talets första decennium. De försök som gjorts till utveckling först genom de statliga glesbygdssatsningarna under sjuttio och åttiotalen och sedan genom mer tillväxtorienterad politik har gett föga eller inga resultat. Detsamma gäller de stora förhoppningar som ställdes till den öppna migrationspolitiken, som i stället uppenbart förvärrade situationen, särskilt i de mest utsatta delarna av glesbygden. Det som också blev uppenbart under migrationsvågorna var att kompetens inte kan uppådas eller hämtas på enkla sätt.

När lagstiftningen om LIS områden infördes gjordes ändringen öppen för olika försök till nya tolkningar. Uppenbart var avsikten att öppna nya innovativa fält för utvecklingen. Men otydligheten har också gjort att LIS inte använts i en utsträckning som kunnat bromsa problemen i glesbygden. En orsak är naturligtvis att utpekandena av LIS görs i de kommunala översiktsplanerna som inte har en juridisk bindande karaktär. Ytterligare en grundläggande orsak är att begreppet ”landsbygd” är så vagt definierat att man redan i propositionen om lagänd-

ringen påpekade att de tre vanligaste tolkningarna gör att mellan 16–70 procent av Sveriges yta kan definieras som landsbygd. I åtminstone en av dessa tolkningar skulle närheten till en tätort i samtliga de undersökta kommunerna innefattas i begreppet LIS. Lagstiftaren påpekade uttryckligen att:

Vid behov bör man kunna välja någon av definitionerna som utgångspunkt för en bedömning av om ett visst område är ett sådant område där lätnader i strandskyddet får tillämpas i syfte att utveckla landsbygden.

Alldeles klart öppnar det för tätortsnära LIS områden.

Men LIS möter en lagstiftning som är både omfattande och ofta svårtolkad. Det framgår tydligt av både propositionen och de studier som gjorts av tillämpning av LIS under det senaste decenniet. Det beror i hög grad på att det skydd/hinder för utvecklingen som strandskyddet innebär har utvidgats på ytterligare sätt sedan början av 1970-talet, när genomförandet av den lagstiftning som idag är knuten till miljöbalken startade. Det var också samband och problem med lagstiftningen som berördes i propositionen om LIS områden, men som sedan dess ständigt återkommit. För

glesbygdskommunerna är det väsentligt att arbete med att lösa dessa motsättningar systematiseras.

Lagstiftningen går tillbaka till att arbetet med en nationell fysisk resursplanering startade i slutet av sextio-talet. Avsikten var att landets resurser skulle kartläggas för att skapa en Riksplan. Den skulle därefter sönderfalla i kommunöversikter vilka i sin tur bröts ned i mindre detaljplaner. De genomgripande planeringsambitionerna var typiska i Västeuropa under det sena sextio-talet. Det skapade föreställningar om att det existerade en optimal ekonomisk och regional resursfördelning som kunde utgå från centraliserade riktlinjer. Som medel för att skapa riksplaneringen engagerades sju-tton av landet specialmyndigheter, som var och en fick definiera de områden i de olika kommunerna som var av ”riksintresse”, för naturliv, friluftsliv, kultur, infrastruktur och så vidare. Några begränsningar för riksintressena definierades sällan, vilket gör att samtliga svenska kommuner idag fått minst cirka 60–70 procent av sina ytor som definierade av någon form av riksintresse.

När arbetet med den nationella resursplaneringen inleddes i slutet av sextio-talet rådde fortfarande en stark industriell expansion i Sverige. Men redan i början av sjuttio-talet inled-

des en ny fas där konkurrensen och de efterhand öppnare kapitalmarknaderna gjorde att den långa efterkrigs-expansionen övergick i en fas där ett omfattande omstruktureringsbehov blev nödvändigt. Det gjorde att den fysiska resursplaneringen till en defensiv process, som kom att handla om att skydda existerande strukturer och verksamheter.¹¹ Från sådana defensiva punkter gick sedan resursplaneringen över till att bli grunden för Naturresurslagen (NRL) och den miljölagsstiftning som genomfördes under resten av 1900-talet.

Samtidigt med den utdragna riksplaneringen pågick fortsatte ett lika långdraget arbete med att skapa en helt ny plan och bygglag. Att utredningsprocessen för PBL blev så lång berodde på att byggsektorns grundförutsättningar förändrades när femtio- och sextio-talens bostadsbrist övergick i en överskottssituation. Eftersom subventionerna gjorde det lönsamt för den som fick stöden att bygga snart sagt var som helst fick begränsningarna göras med de medel som fanns tillgängliga. I det läget blev

det den fysiska resursplanering som gav utrymme för att skapa de instrument som gjorde det möjligt att styra produktionen. Betydande delar av den institutionella utvecklingen av byggsektorn blev därmed en del av det nationella miljö- och resursplaneringssystemet, snarare än i den bygglagstiftning som samtidigt utarbetades. När till sist arbetet med den nya Plan och Bygglagen blivit klart 1987 definierades det otydliga sambandet mellan den NRL och PBL att en professor i juridik beskrev förhållandet så här:

NRL är en mycket besvärlig lag. I förhållande till dess tillmätta betydelse är den kanske landets sämst konstruerade. De mest elementära funktionerna hos en lag har man missat... Inte ens frågan om huruvida det är lagens krav som gäller, eller först de krav som någon myndighet sedan ställer, har lagskrivarna tänkt igenom. En av NRL:s upphovsmän (ej jurist) invände en gång mot min kritik av lagen på ett seminarium att man inte ska lägga så mycket juridiska aspekter på NRL. Men man kan inte

11 Åke Norling, som var landshövding i Göteborg, beskrev redan 1974 hur snabbt utvecklingen hade förändrats: Riksplanen ser ut att bli något helt annat än vad vi tänkte oss. När den proklamerades räknade många med att den skulle bli en plan för stora och störande industrianläggningar. När nu andra rondens inventeringar och diskussioner mellan länsstyrelser och kommuner är klar, hittar man tusentals små riksintressanta detaljer som ska bli föremål för kommunal planläggning. Här i Bohustän har man gått igenom alla gamla stott och kyrkor samt tänkt sig att länsstyrelsen skulle föreskriva utredning om riksplanläggning av några meter mark kring varje objekt i syfte att bibehålla kulturminnesmärkena i god miljö.

lämna en lag åt sidan, bara för att en av dess upphovsmän anser att den inte ska behandlas som en riktig lag...

Oklarheterna i lagstiftningen och hur riksintressena ska hanteras har allt sedan dess gjort lagstiftningen mycket svårtolkad och ofta restriktiv. En planeringschef i Stockholms län kommenterade för några år sedan dessa oklarheter på ett mycket tydligt sätt:

Samhällsbyggnaden styrs av ett regelverk som inte går att förstå sig på. Lösningen är inte att ständigt tillsätta nya utredningar. Det behövs en haverikommission... lagstiftningen är så snårig och svåröverskådlig att inte ens vi som jobbar med den finner den förutsägbart och genomskinlig.

Förklaringen till de oklarheter som hon beskrev finns i hög grad i lagsystemets framväxt, där den fysiska resursplaneringen fick en roll den egentligen aldrig var tänkt att ha. Det har sedan i tre decennier lett till ständiga konflikter mellan de två olika lagsystem som växte fram under sjuttio- och åttiotalen.

Alla dessa motsättningar och otydligheter slår också igenom i kommunikationen och tolkningen av LIS områden. I Årjäng som varit mycket aktivt i LIS frågor kommenterade kommu-

nalsrådet Daniel Schützer motsättningarna så här för några år sedan:

Det är ett jättebekymmer. Här i Värmland prioriterar inte länsstyrelsen sitt tillväxtuppdrag överhuvudtaget. De krånglar till saker så mycket det bara går...

Problemen känns igen i många beskrivningar av hur LIS har fungerat. I ett examensarbete som behandlar frågan redovisas svaren från intervjuer med kommuner i Norrland svarade de flesta tillfrågade att LIS var ett bra instrument, men att kommunikationen med länsstyrelsen var problematisk. Man konstaterade också att metodiken för att ta fram områdena behövde utvecklas "eftersom det är svårt att förutse var utveckling kommer att ske."

Man kan tveklöst konstatera att det finns ett behov av att utveckla ett mer ändamålsenligt strandskydd som tydligt utgår från behovet av utveckling i hela Sverige. Om en konstruktiv utveckling ska vara möjlig behöver förhållandet till stränderna anpassas till de lokala förhållandena. Inte minst därför att det är uppenbart att utvecklingen av vattennära lägen har ett tydligt samband med utvecklingen av de centrala tätorterna. En väg vore att hävda att utvecklingen av glesbygden

idag är ett nationellt riksintresse, som då konkurrerar med och ska vägas mot andra riksintressen som friluftslivet med mera. Både i ljuset av den omfattande avfolkning som pågår, men också med tanke på den resurs glesbygden kan vara för att utveckla nya industriella försörjningskedjor skulle det kunna vara möjligt att hävda det. En sådan argumentation skulle förstärkas av den roll som nationell säkerhet

fått det sista årtiondet. Men för att ta fram LIS områdena på ett systematiskt sätt i lägen där exploateringar verkligen vore möjliga skulle det krävas att kommunerna arbetade på ett aktivt och systematiskt sätt, där sambandet mellan översiktsplan, detaljplan och möjliga exploatörer var tydligt tidigt i processen.

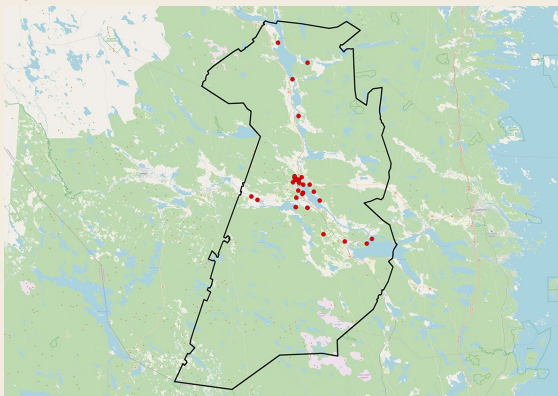
Figurer 12 a-i och 13 a-i

Den första bilden visar de fem högsta priserna varje år mellan 2015–2022. I var och en av kommunerna är mer än hälften av dessa högsta priser belägen intill vattnet. De två följande bilderna visar snittpriser 2022 och prisutveckling 1996–2022. Den allt starkare utvecklingen i glesbygdskommunerna av de tre kommunerna är

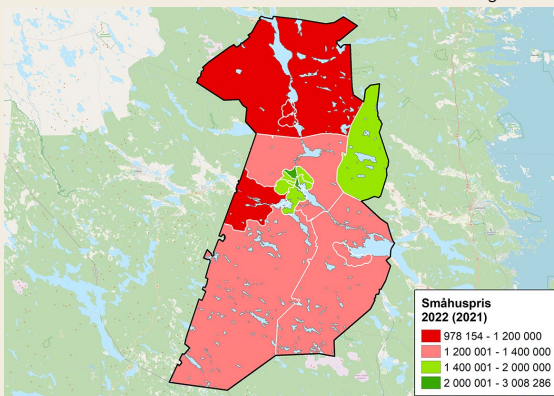
tydlig, tillsammans med försvagningen av centrum.

De två prioriterade områden som på olika sätt behöver utvecklas är på ett tydligt sätt centrumen där bebyggelsen måste förnyas och göras er attraktiv, tillsammans med de vattennära områdena i glesbygden.

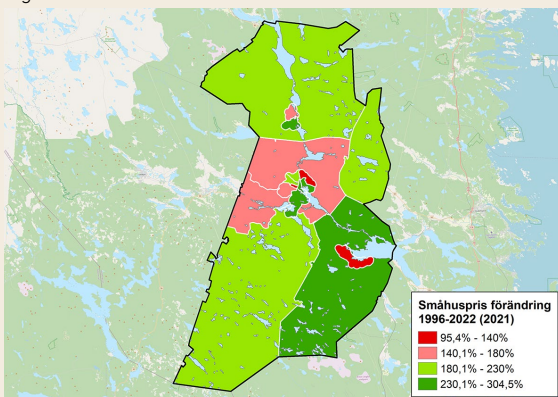
Figur 12 a

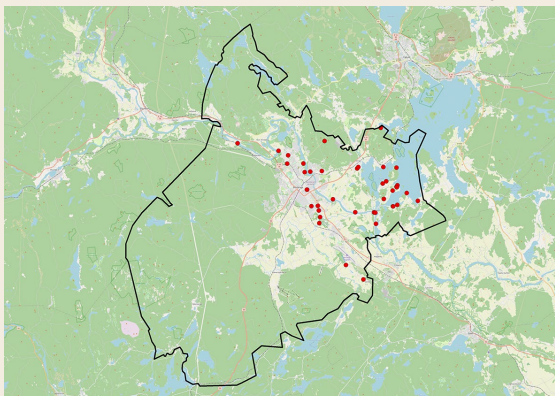
Figur 12 b

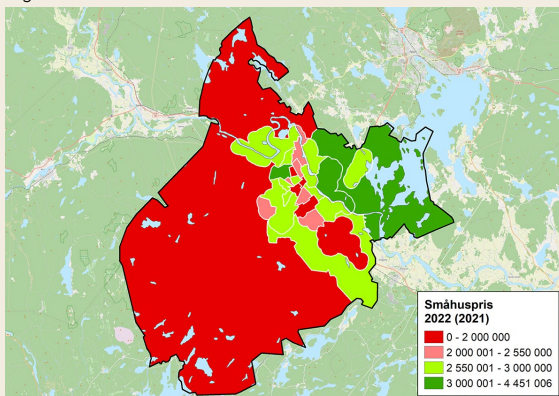
Figur 12 c

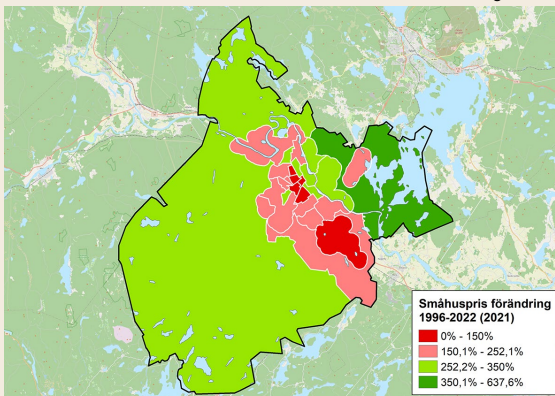
Figur 12 d

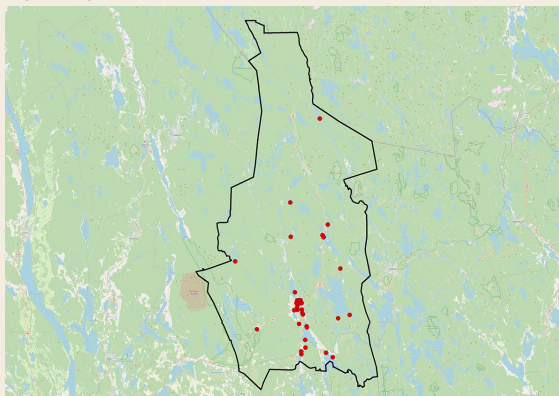
Figur 12 e

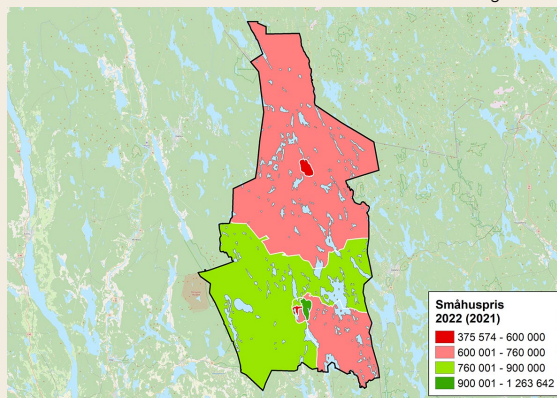
Figur 12 f

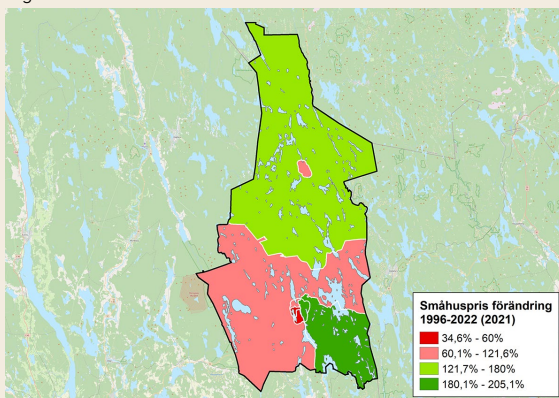
Figur 12 g

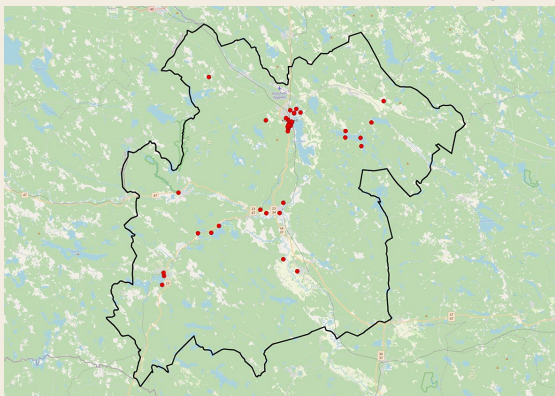
Figur 12 h

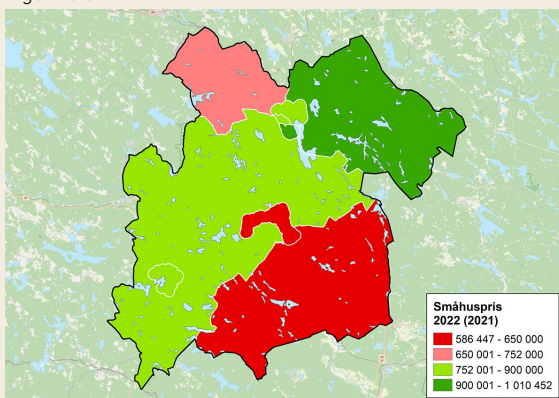
Figur 12 i

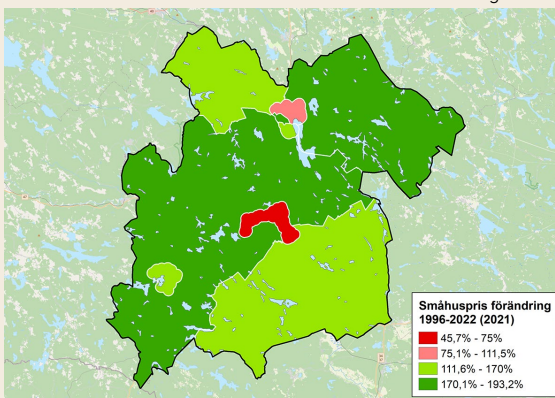
Figur 13 a

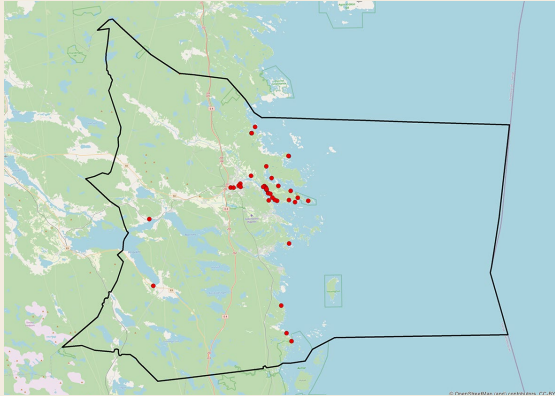
Figur 13 b

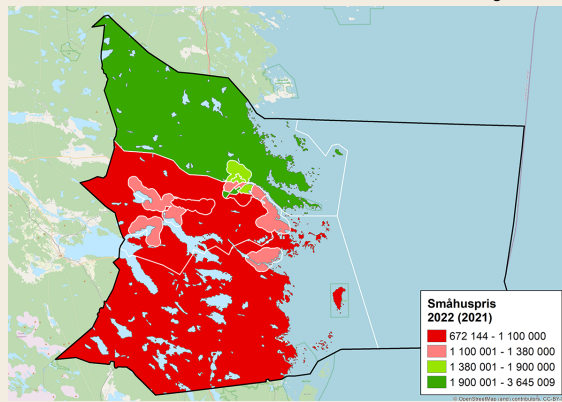
Figur 13 c

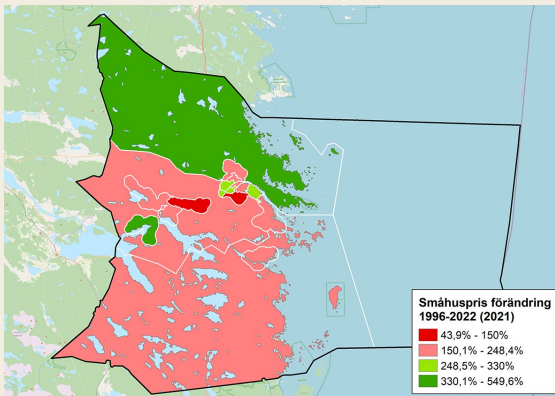
Figur 13 d

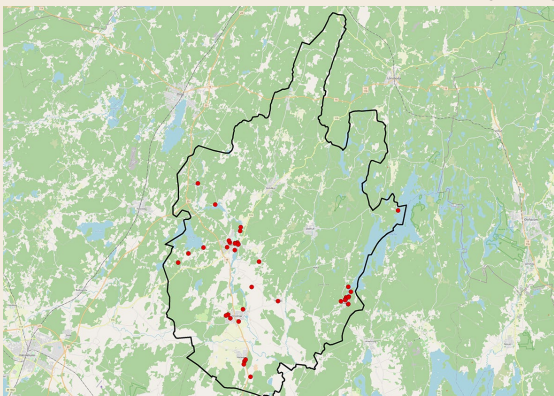
Figur 13 e

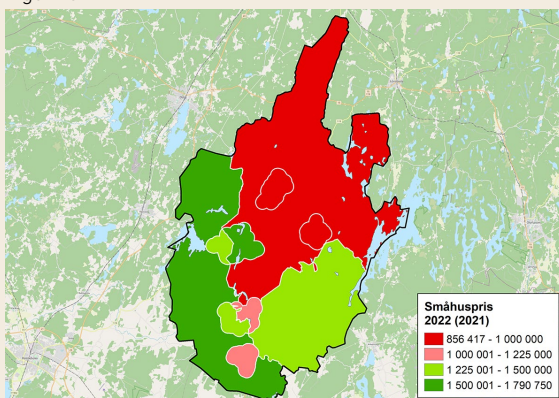
Figur 13 f

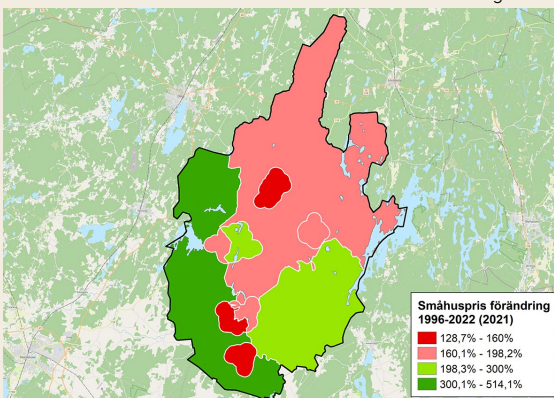
Figur 13 g

Figur 13 h

Figur 13 i

*Anklams centrum har återuppbyggt de senaste åren.
Resultatet kan bara beskrivas som häpnadsväckande bra.*

DEN TYSKA PLANERINGSMODELLEN

Situationen i glesbygdsdelarna av Sverige idag har stora likheter med den som rådde i östra Tyskland i slutet av 1990-talet. Det före detta DDR hade då på kort tid integrerats med Västtyskland, vilket ledde till en rekordsnabb omstrukturering av bostadsbeståndet. Det hade fram till Die Wende 1990 bestått av stora mängder förfallande bostäder i innerstäderna som byggts för 1938, vilket sedan följdes av massproducerade miljonprogramslignande modernistiska flerfamiljshusområden. I DDR gick dessa under namnet *Plattenbauten*. Under nittiotalet skedde sedan både en snabb utflyttning till den västra delen av landet, samtidigt som stora subventioner gjorde att cirka 800 000 nya bostäder uppfördes i det före detta DDR. I hög grad byggdes dessa som privatägda villor och radhus. Den massiva omstruktureringen av både bostadsbeståndet och befolkningen har är närmast identiska med den som skett i den svenska glesbygden, den stora skillnaden är bara att det som tog femtio år i Sverige genomfördes på tio år där.

I Tyskland insåg man snabbt att utvecklingen hotade både den sociala och rent fysiska infrastrukturen. Segregationen växte snabbt när de ekonomiskt och socialt stabila familjerna lämnade *Plattenbauten* för att flytta till villor. Utflyttningen försvagade också

kommunerna genom att det undergrävde infrastrukturen och skolsystemet när skattekraften försämrades. På samma sätt påverkades den redan dåliga näringslivssituationen då möjligheterna att upprätthålla en bra handelsförsörjning och service i de allt tommare stadsområdena försvagades. Handeln spreds ut till stora externa centrum som lades mellan de gamla centrumen, flerfamiljshusområdena och de nya villorna. Hela stadsrummet befann sig i ett försvagnings- och upplösningstillstånd. Det massiva övertubudet av bostäder ledde till snabbt fallande fastighetspriser, vilket hotade hela investeringsverksamheten i de nya förbundsländerna.

Vid millennieskiftet var det tydligt att en helhetslösning på den omfattande problematiken behövdes vilket ledde till att en expertgrupp tillsattes i februari 2000. Redan nio månader senare producerade gruppen en utredning med namnet Fastighetsekonomisk strukturförändring i de nya förbundsländerna (*Wohnungswirtschaftlicher Strukturwandel in den neuen Bundesländern*). Gruppen genomförde ett snabbt och effektivt arbete vilket sedan fick genomgripande konsekvenser. Sammansättningen av gruppen förklarar sannolikt effektiviteten i arbetet: det fanns med representanter för enskilda problemtyngda allmän-

nyttor, banker, stadsplanerare, akademiker och hyresgästföreningen.

Rapporten var mycket tydlig i sina slutsatser. Man konstaterade att nedgången hängde samman med en snabb omstrukturering av den östtyska industrin, men också i att man konstruerat det man kallade ”dubbelstäder”, som bestod av dels en traditionell stad som byggts före 1939, och dels en ny modernistisk stad som byggts under DDR-tiden. När det sedan fanns ett fritt bostadsval valde konsumenterna bort de modernistiska områdena. Det skapade med stor hastighet ett utbrett stadsförfall.

Utredningen konstaterade:

Många städer håller på att brytas sönder. De förfaller i fragment, där stora tomma sekelskiftesfastigheter följs av jättelika moderna men halvtomma flerfamiljshusområden. I nästa steg följer sedan helt nybyggda stora villaområden. Utvecklingen kommer att fortsätta, eftersom DDR-tidens lägenhetsbestånd blev så ensidigt sammansatt. Alldeles för många bostäder byggdes utifrån centrala planeringsdirektiv, istället för vad som verkligen efterfrågades.

Från det följde också snabbt ökade sociala risker:

Tomma lägenheter i oattraktiva områden leder snabbt till segregation. Den första vågen av flyttare var framförallt de ekonomiskt stabila hushållen, som till övervägande delen skaffat egenägda hem. Följden har blivit en ensidig befolkningsstruktur. Kvar i de oattraktiva områdena blir äldre och ekonomiskt svagare hushåll. Bland de kvarvarande sprider sig en känsla av att vara lämnade.

Med en stabilt ökande preferens för ägt boende och en långsamt åldrande befolkning förutsåg kommissionen att uppemot en tredjedel av de befintliga lägenheterna kunde bli överflödiga på medellång sikt. Eftersom befolkningen fortsatte att minska tillsammans med förfallet var snabbhet av största vikt:

Utan en koncentration av invånarna till de attraktiva delarna i centrum kommer både den sociala och fysiska infrastrukturen att förfalla. Därför är rivning av hela områden nödvändig. Eftersom befolkningen dessutom kommer att fortsätta att åldras och efterfrågan falla är en kontinuerlig stadsombyggnads- och rivningsprocess nödvändig.

För att skapa förutsättningar för starkare innerstäder gäller det därför att riva nu!... Mot rivningarna

finns ofta en sentimental känsla av att det här var platser som en generation växte upp i. Men de känslorna måste hanteras, för alternativet till rivningar är ett allt starkare förfallszonen breder ut sig över allt större delar av städerna.

Rapporten konstaterade att långsiktighet i villkoren för rivningarna och stadsombyggnadsprogrammet var nödvändig, både för att förhindra överhettningstendenser. För att attrahera även privata investerare och var en tidshorizont på minst 10–20 år lämplig, inte minst därför att det var lätt att se att efterfrågan skulle minska i det medellånga perspektivet på grund av den skeva åldersfördelningen av befolkningen. Stöd med offentliga medel var nödvändig av samma skäl.

En central rekommendation från expertgruppen var att skapa Integrerade Utvecklingskoncept (*Integrierte Stadtentwicklungskonzepte*). Dessa skulle skapas av samtliga kommuner för att ge en vägledning för hur städerna kunde krympas samtidigt som olika områden ”omstrukturerades” eller ”uppgraderades”. Betoningen har varit att man i en krympningsprocess

måste vara konkret i vilka områden som skulle tas bort, men också se till helheten i form av bebyggelsestruktur, trafik och den sociala utvecklingen. Planerna har sedan utformats gemensamt av fastighetsföretag och kommunernas stadsplanerare. Konceptet har under de följande årtionden fått ett betydande genomslag i hela Europa.¹²

Arbetet med att förankra stadsombyggnandet gick snabbt och under 2002 genomfördes en tävling för att uppmuntra kommunerna att effektivt arbeta fram lokalt förankrade och praktiskt orienterade ombyggnadsplaner. Kraven för de 260 kommuner som valdes ut att medverka standardiserades sedan hårt i en ny planeringsmodell för att skapa jämförbarhet och mätbarhet. Den innovativa nya planeringsmodellen som infördes fick namnet Integrerade Stadsutvecklingskoncept (*ISEK, Integrierte Stadtentwicklungskonzept*). Den bröt det tabu som funnits kring att krympa städer på ett kontrollerat sätt. Grundläggande var att eftersom utbudet av bostäder ökat kraftigt samtidigt som befolkningen minskat var det nödvändigt att skapa väl definierade tyngdpunkter för satsningarna. Annars riskerade de

12 Konceptet utvecklades ursprungligen i Leipzig 1998–1999. Staden hade blivit centrum för investeringsverksamheten i de nya förbundslanderna, men såg hela utvecklingen hotad av de brett fallande fastighetspriserna som hotade den fortsatta utvecklingen. Resultatet blev strategin att krympa stadsrummet för att skapa förutsättningarna för en starkare tillväxt i de mest livskraftiga delarna av det.

medel som investerades att försvinna i den okontrollerade folkminskningen och stadsfragmentiseringen. Innerstäderna var självklara som sådana centralpunkter. Där fanns både städernas historiska identitet och den täthet som skulle kunna göra en bred tjänstesektor möjlig.

Den omedelbara styrkan med de detaljerade planerna var både att det ledde till organiserat samarbete och kraftsamlingar mellan olika kommunala förvaltningsdelar, samtidigt som planerade och omfattande rivningar i de svagaste områdena snabbt kunde starta. Den politiska enigheten och uppmärksamheten kring programmet gjorde också att det fanns en tydlighet om både långsiktigheten och transparensen i planerna. Reduktionen av antalet lägenheter och minskade stöd till villabyggnad innebar också att risken för investeringar i innerstäderna minskade.

Det som också blir uppenbart när man besöker mindre östtyska städer är styrkan i att koncentrera investeringarna till ett mindre antal områden, alltså att undvika det man kallade "vattenspridningsmetoden". Man har arbetat systematiskt med att eliminera förfulande ruiner eller tomma tomter i centrum. De tyska städerna har idag oftast livaktiga innerstäder, där servicebudgeten även i mindre orter är till-

fredsställande. Resultaten är synliga med blotta ögat och bilderna här är inte utvalda för att visa särskilt lyckade exempel. De ger snarare en generell bild av hur städer med mellan 10 000 och 100 000 invånare ser ut i östra Tyskland idag. Kontrasten mot den deprimerande bild av lucktomter och förfall som är vanlig i mindre svenska orter kunde knappast vara större.

En av pionjärerna i utvecklingen av ISEK-instrumentet har beskrivit hur dessa ska fungera:

De integrerade stadsutvecklingsplanerna är grunden för ett framgångsrikt och helhetshetsinriktat handlande i våra städer. De hanterar de krav som alla inblandade intressenter har på stadsutveckling: bostadsbranschen, näringslivet, trafiken, miljön, skolor och kultur, den sociala utvecklingen och de kommunala finanserna.

De tyska planerna är hårt förankrade i befolkningsstatistik vilket sedan används för att göra realistiska prognoser för att skapa förutsägbarhet och beräkningsbarhet för efterfrågan på bostäder i olika delar av stadsrummet. Eftersom målen är tydliga och mätbara är det också möjligt att kontinuerligt följa och utvärdera planerna. Det här är precis de beståndsdelar som saknats i svenska översiktsplaner.

För en ISEK krävs en genomarbetad metodik, där den egna kommunens befolkningsutveckling fördjupas på ett stort antal sätt. Centrala data är andelen skolbarn, pensionärer och nettot av döda och födda. Datan bryts dessutom ned för de olika stadsdelarna, så att det framgår tydligt hur förändringstrycket ser ut i olika delar av stadsrummet. I datamaterialet framgår det då också tydligt var de största mängderna tomma lägenheterna fanns, tillsammans med segregationens utveckling i stadsrummet, vilket gör att den sociala dimensionen av stadsutvecklingen

framstår tydligt. Det innebär också att försörjningen av förskolor, skolor och äldreboenden kan planeras, tillsammans med att rivningar och renoveringar kan sättas in med största möjliga träffsäkerhet. Därtill kommer att arbetsmarknadens utveckling analyseras. Dessutom krävs att det genomförs realistiska analyser av de olika kommunernas styrkor och utvecklingsmöjligheter. ISEK-arna uppdateras normalt ungefär vart tionde år och har mycket litet utrymme för förslag med svag genomförbarhet och verklighetsförankring.

APPENDIX

Café
COMO
PIZZERIA & RESTAURANG

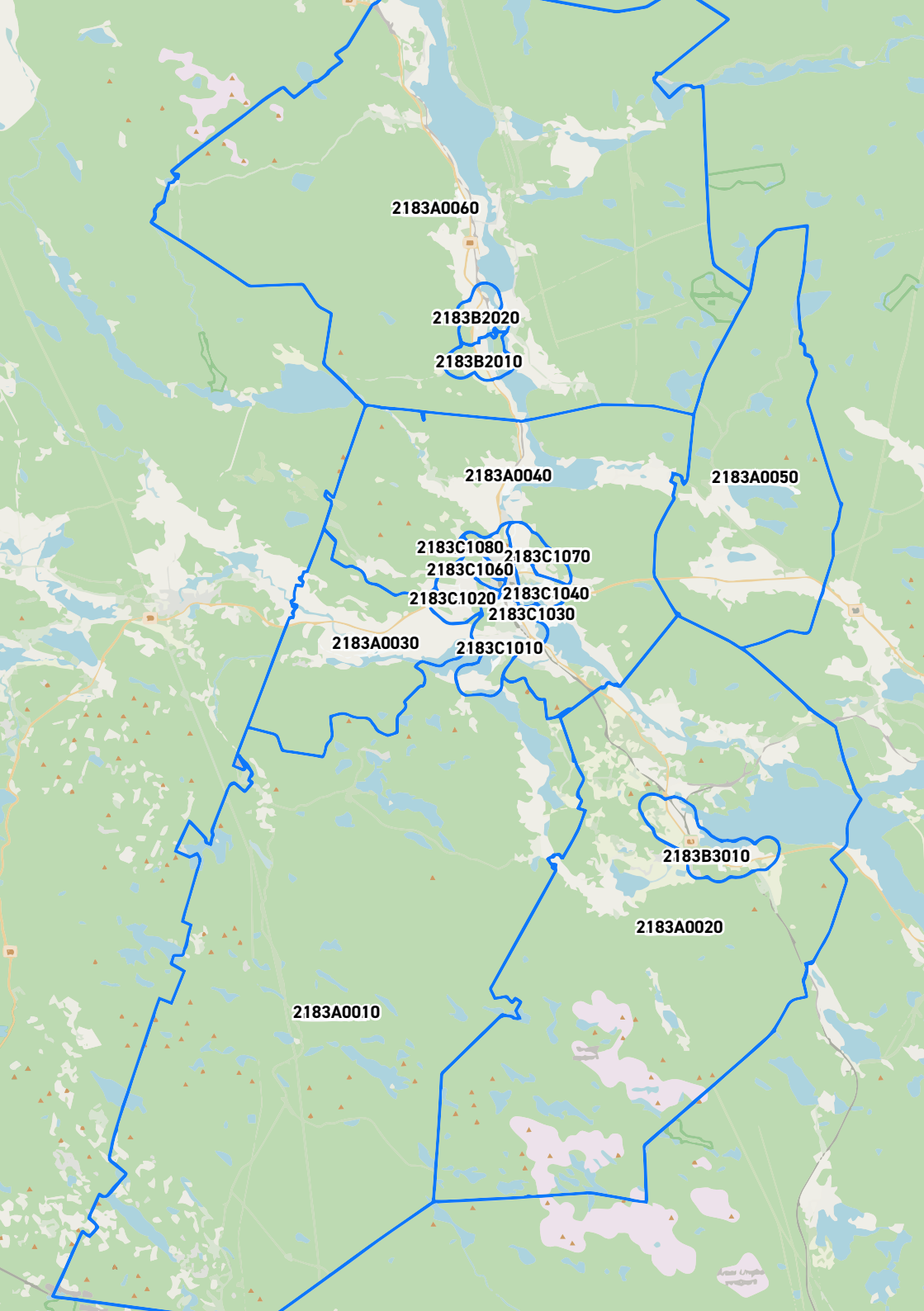
Café
COMO
PIZZERIA & RESTAURANG

ÅHLÉNS

ÅHLÉNS

TA CHAMER
25%
på utvalda varor
ÅHLÉNS

ÅHLÉNS

2183A0060

2183B2020

2183B2010

2183A0040

2183A0050

2183C1080

2183C1070

2183C1060

2183C1020

2183C1040

2183C1030

2183A0030

2183C1010

2183B3010

2183A0020

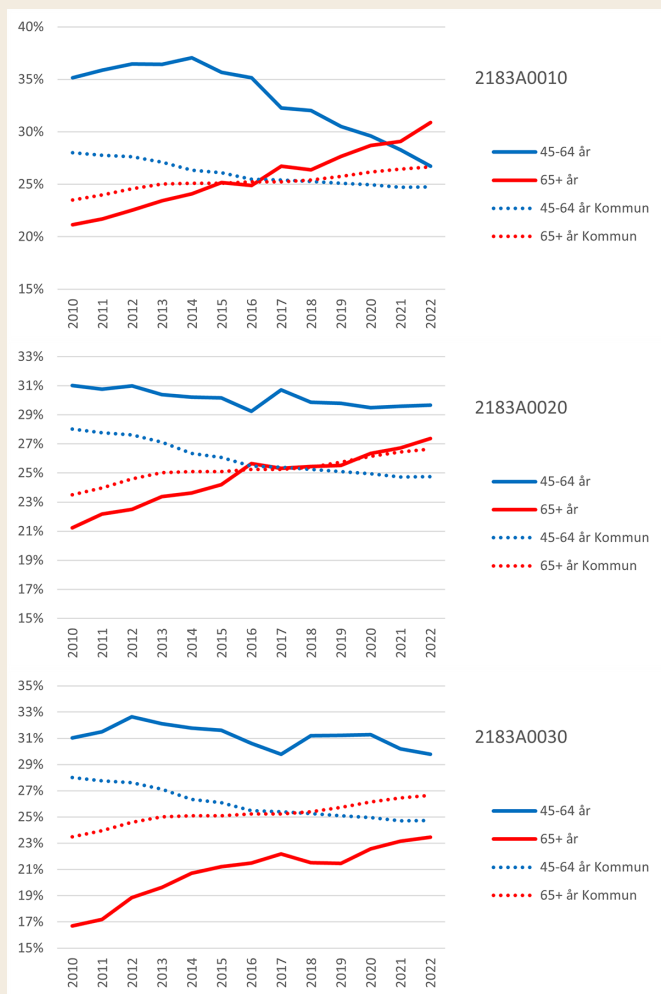
2183A0010

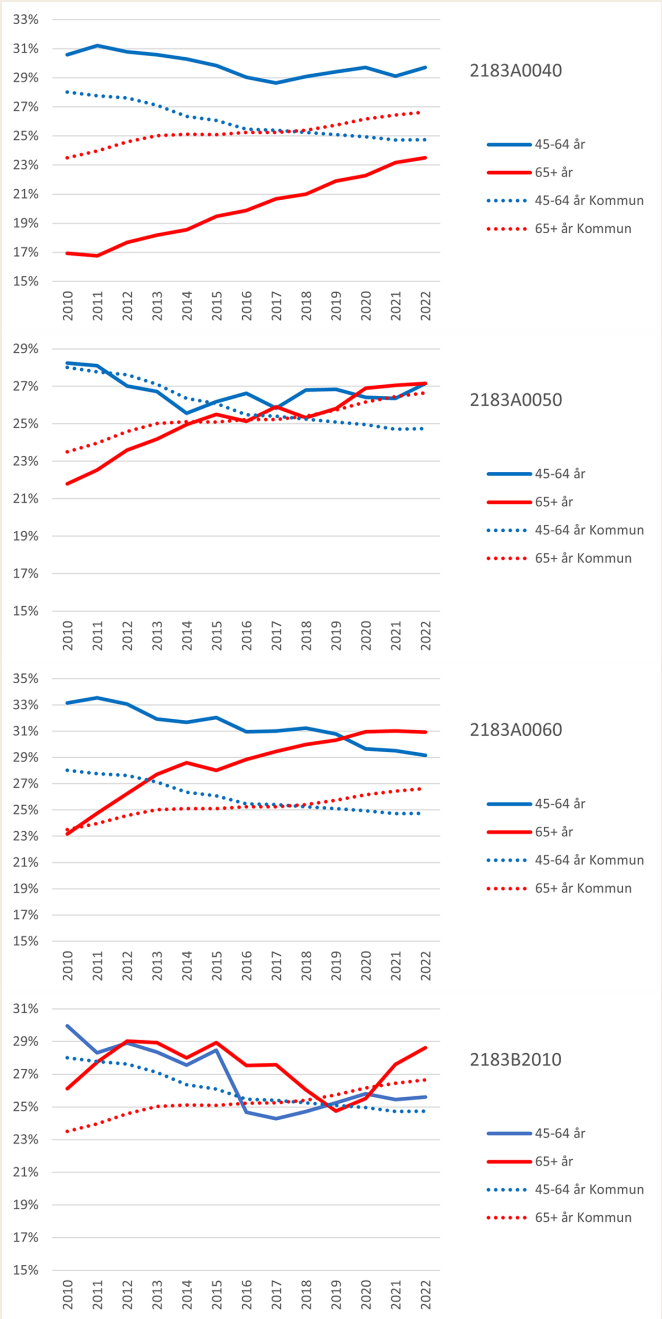
Just Under
waters

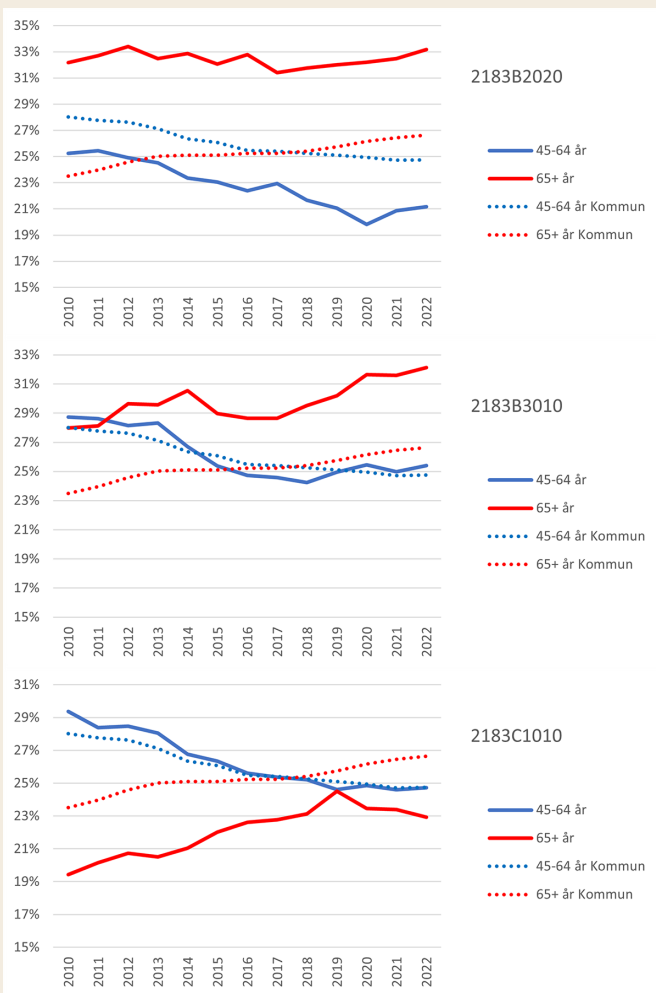
Översikt Bollnäs kommun

Kartan och figurerna visar hur befolkningen i Bollnäs mindre tätorter och glesbygd utvecklats sedan 2010. De streckade linjerna i varje figur representerar kommunens genomsnittliga utveckling.

Mönstret av en åldrande befolkning i dessa delar av kommunen är tydligt. Den tendensen syns sedan rakt igen genom hela det material som visas i appendixet.

2183A0040

2183C1080 2183C1070

2183C1060

2183C1050

2183C1030 2183C1040

2183C1020

2183C1010

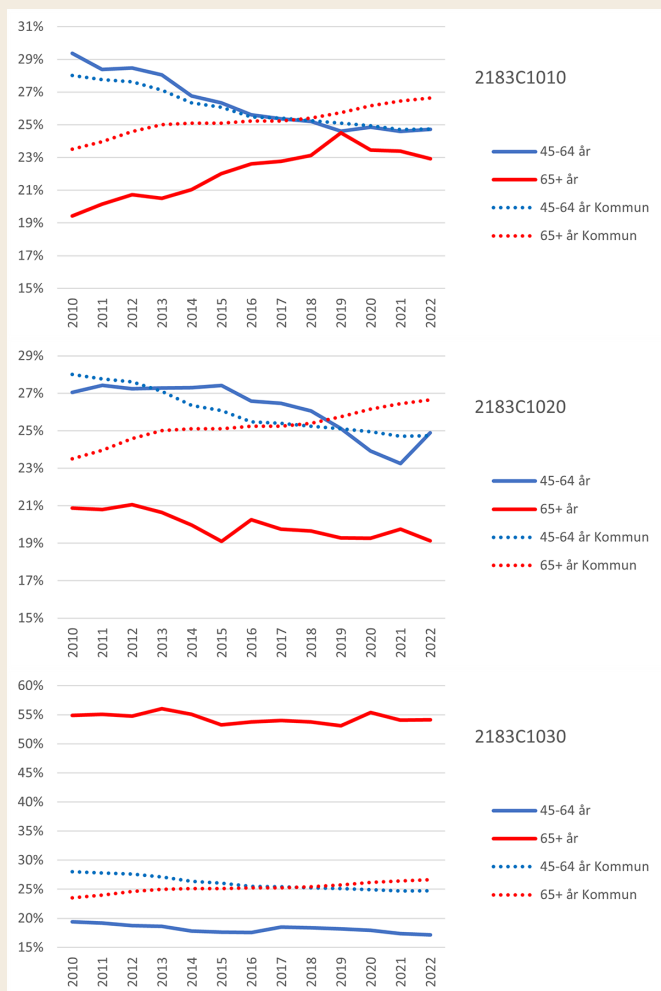
2183A0030

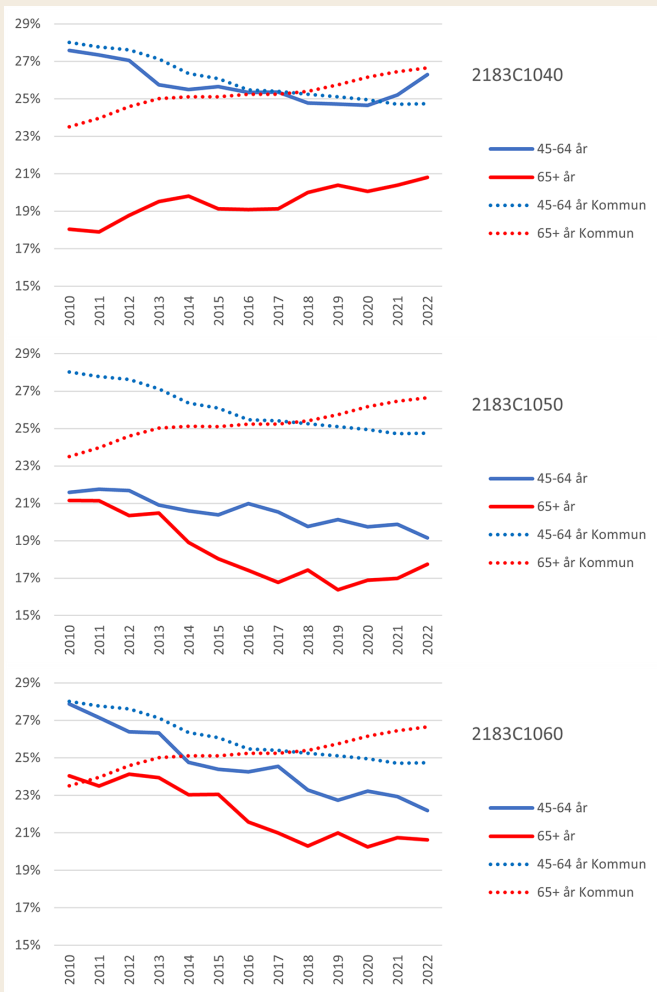
2183A0010

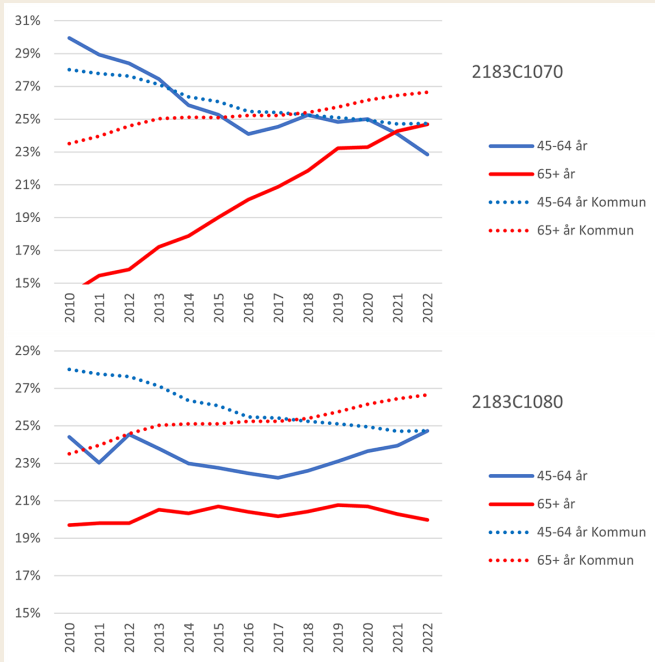
Tätort Bollnäs kommun

Kartan och figurerna visar hur befolkningen i de centrala delarna av Bollnäs utvecklats sedan 2010. De streckade linjerna i varje figur representerar kommunens genomsnittliga utveckling.

Mönstret av att det i kommunens centrala delar som den yngre och nyligen tillkomna befolkning med utländskt ursprung finns är otvetydigt. Allra tydligast är det mönstret i C1050 och C1060. Kommunens största äldreboende finns i C 1030 vilket förklarar den extremt höga andelen över 65 år där.

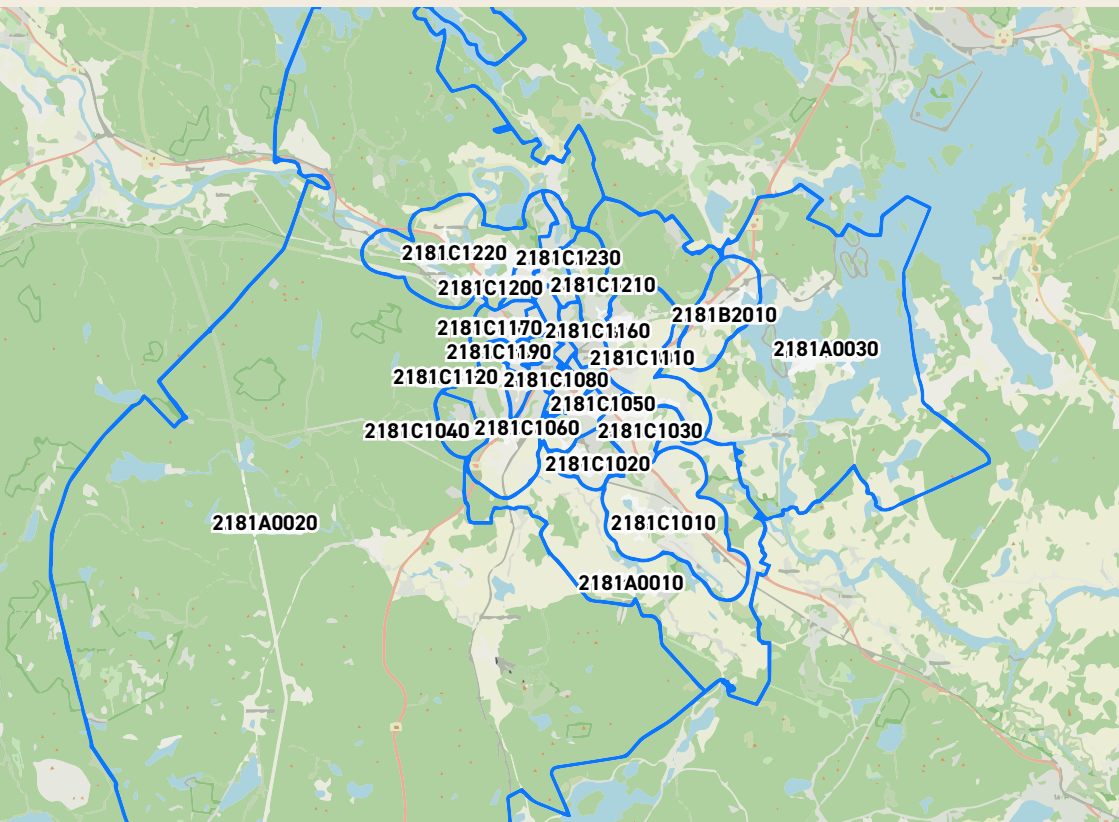

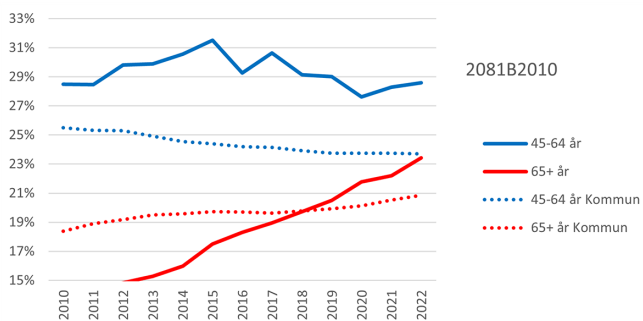
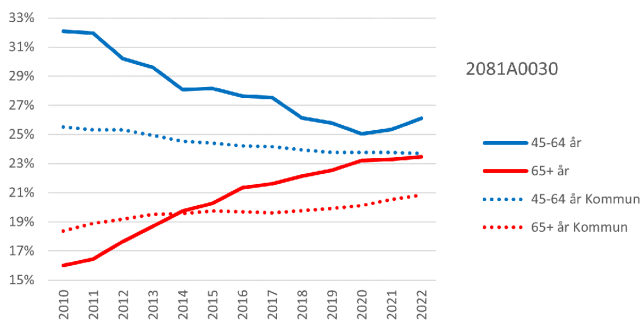
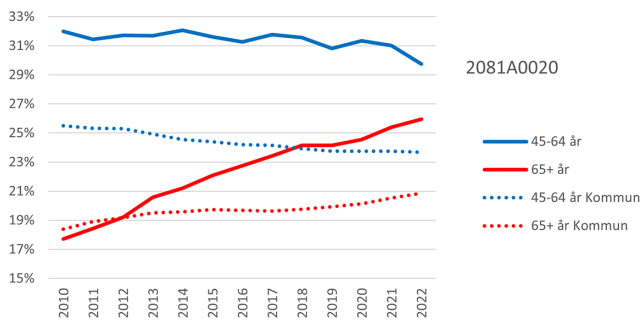
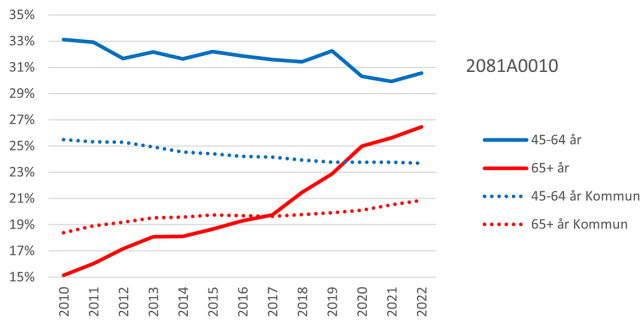

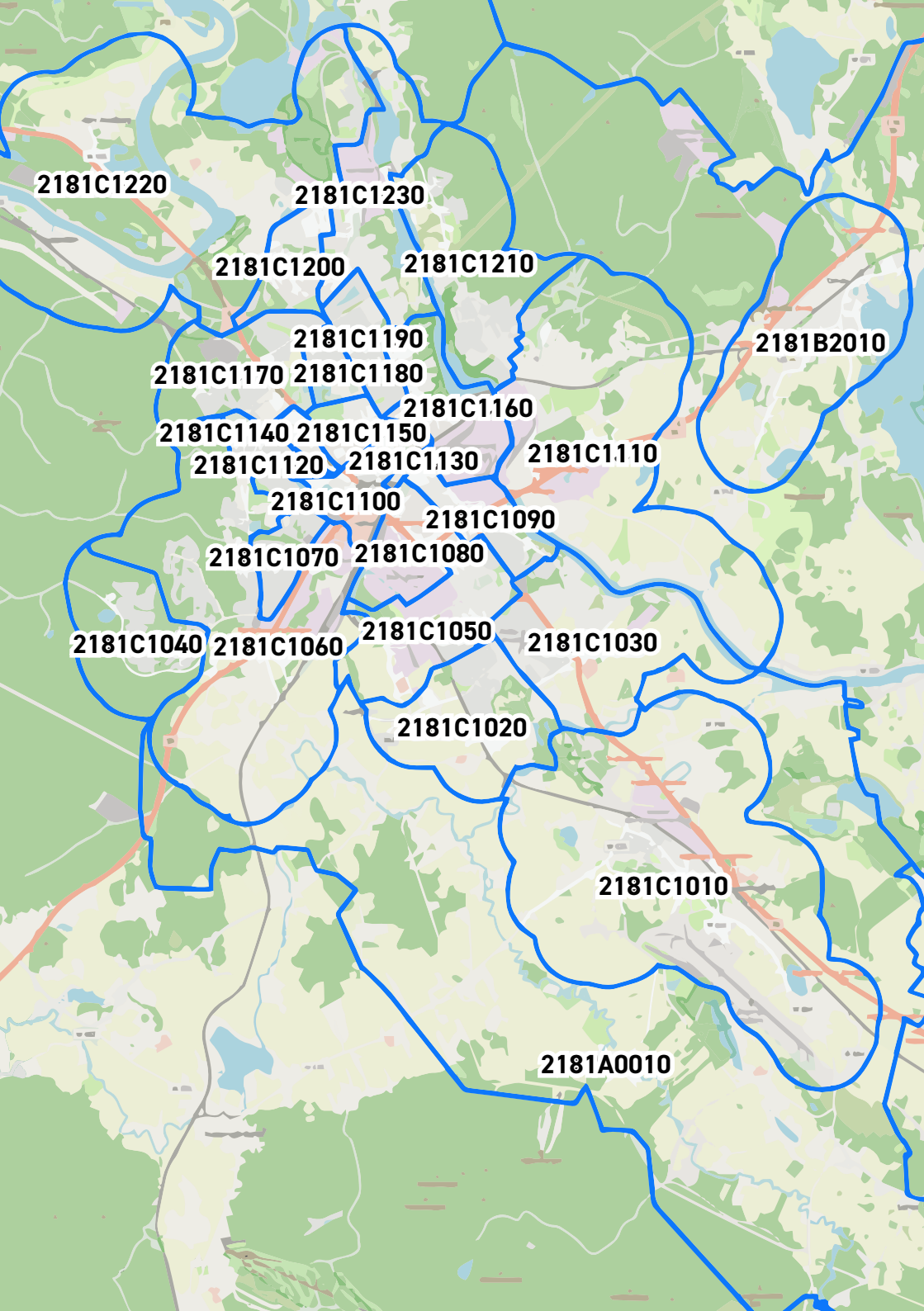
Översikt Borlänge kommun

Kartorna och figurerna på detta uppdrag visar hur befolkningen i Borlänges mindre tätorter och glesbygd utvecklats sedan 2010. De streckade linjerna i varje figur representerar kommunens genomsnittliga utveckling.

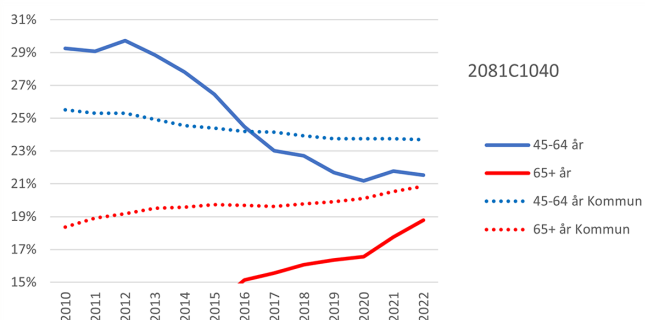
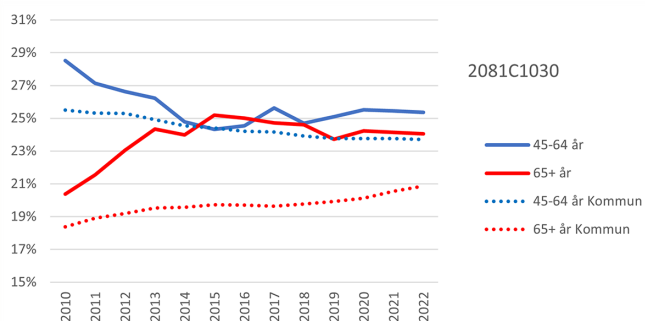
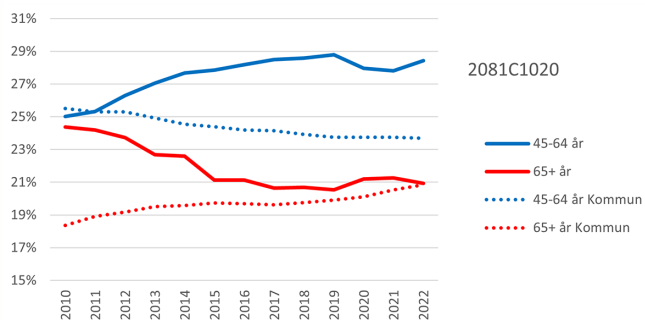
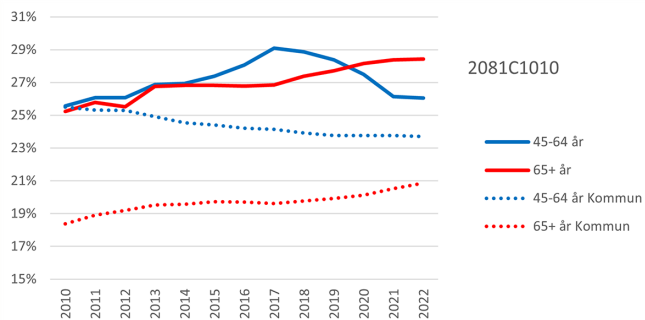
På de två följande uppslagen ser man att samma mönster som syntes i Bollnäs upprepas även i Borlänge. Den stora andelen av yngre befolkning finns även här i de delar av staden som har den högsta andelen med utländsk bakgrund. Det är som vi sett också områden med svaga socioekonomiska indikatorer. Framförallt gäller det DeSo C1070, C1120, C1140, C1150, C1170 och C1180. Tillsammans utgör de ett större område i sydvästra delen av centrum.

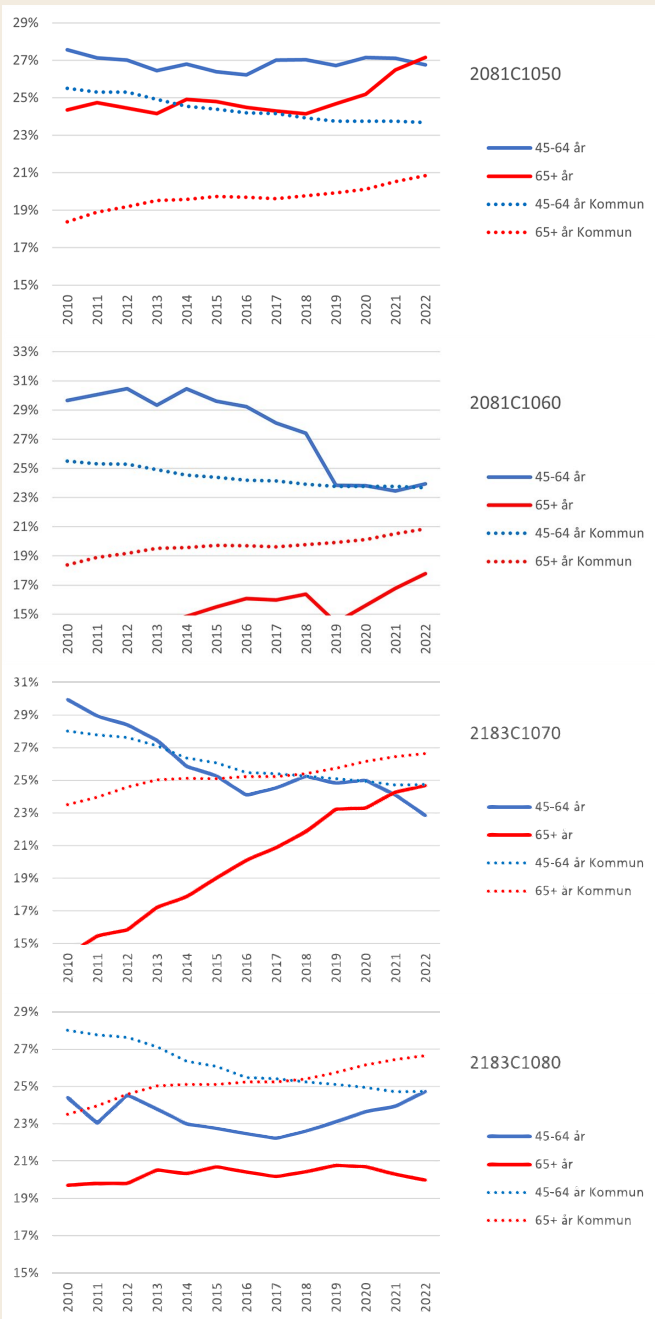

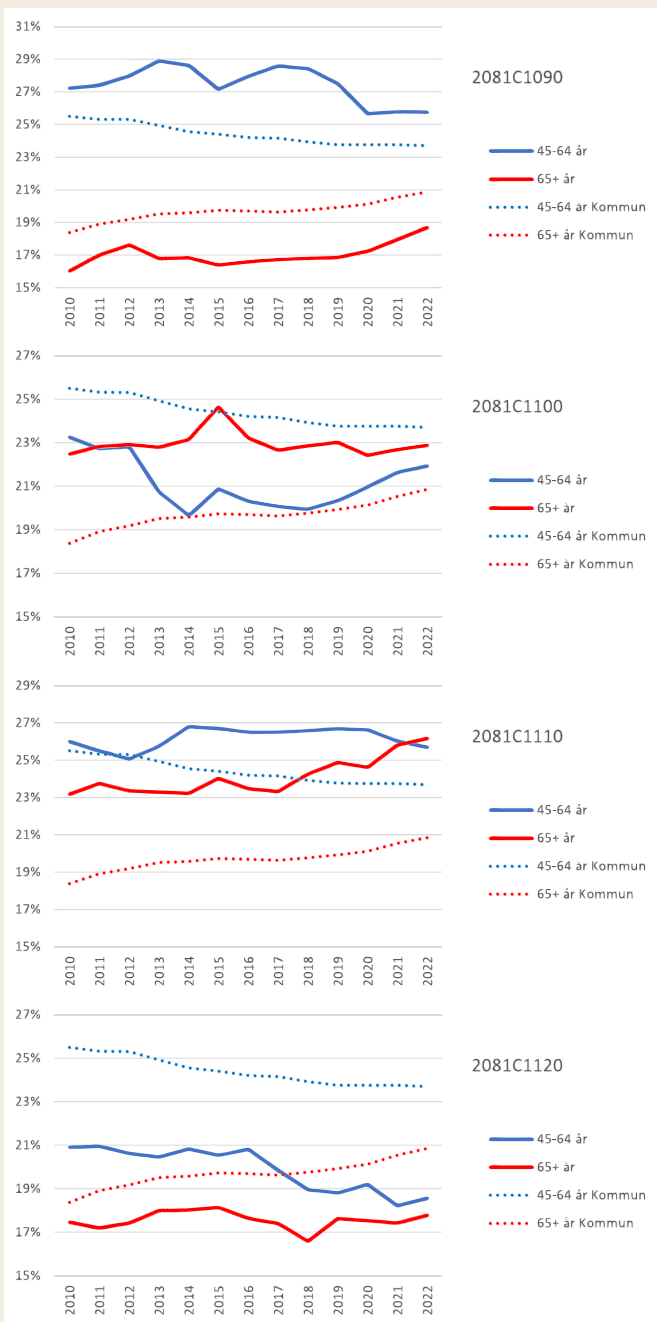

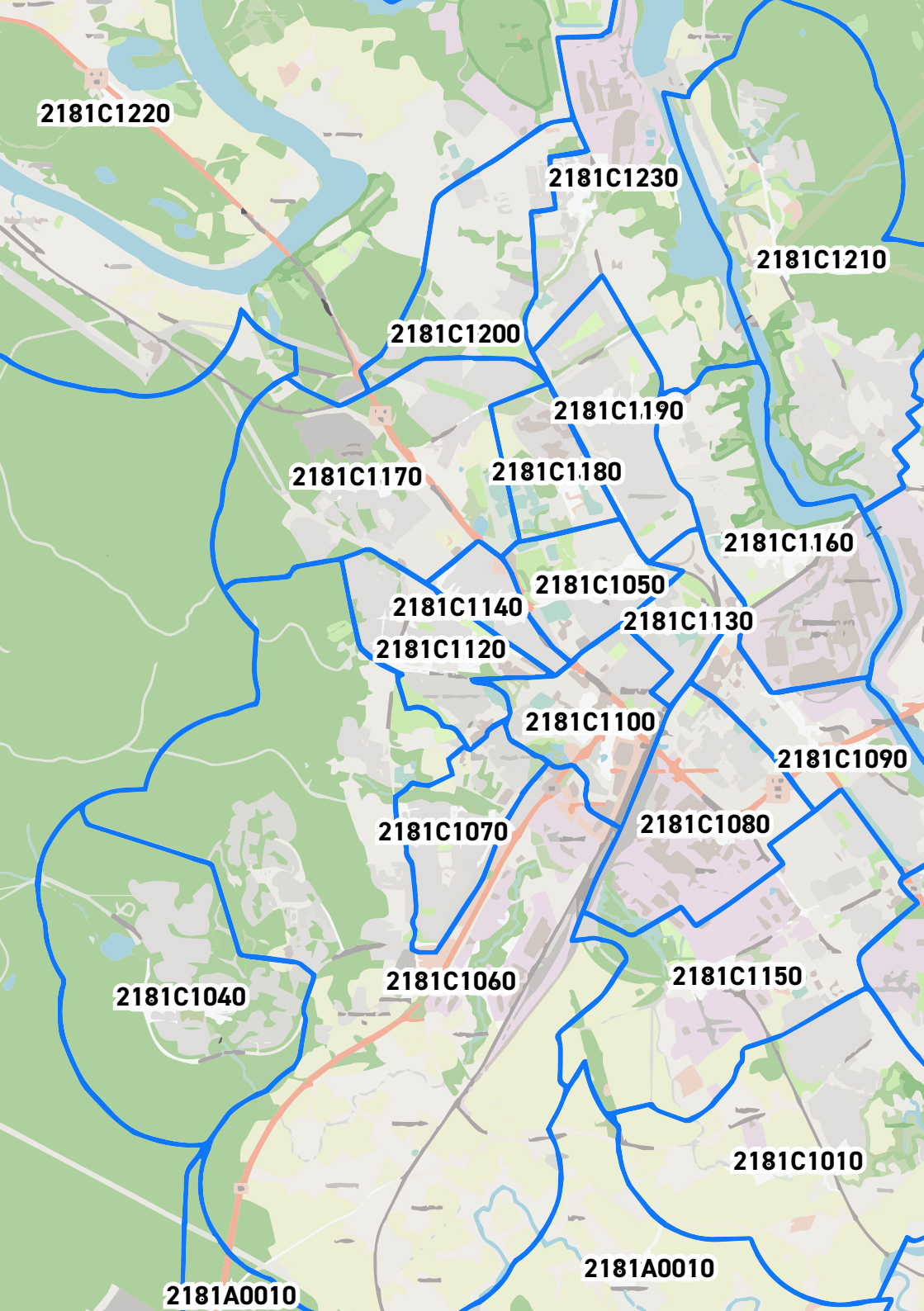

Tätort Borlänge kommun

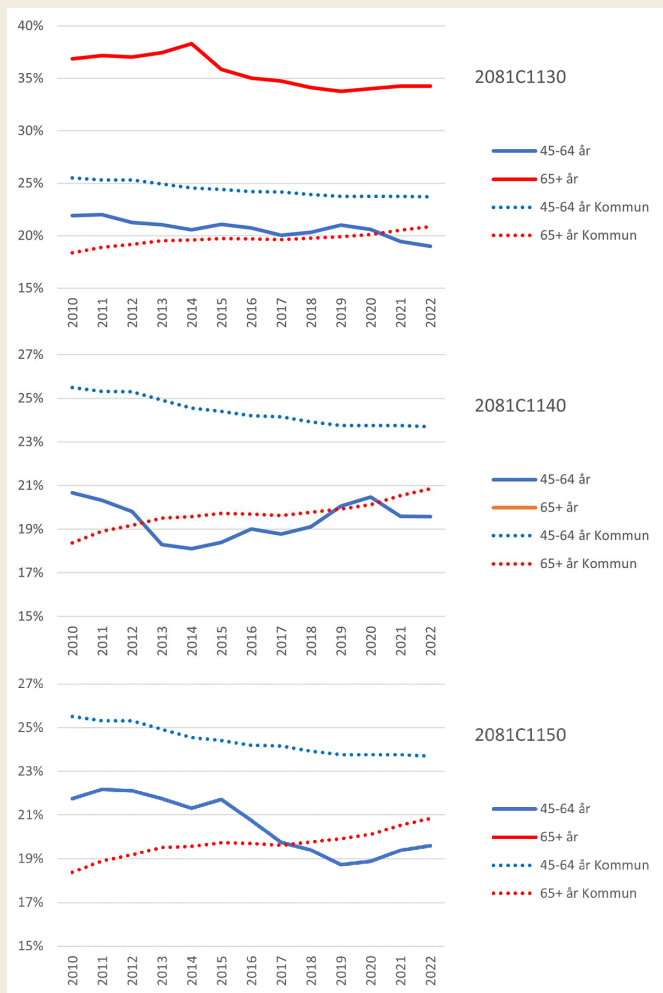

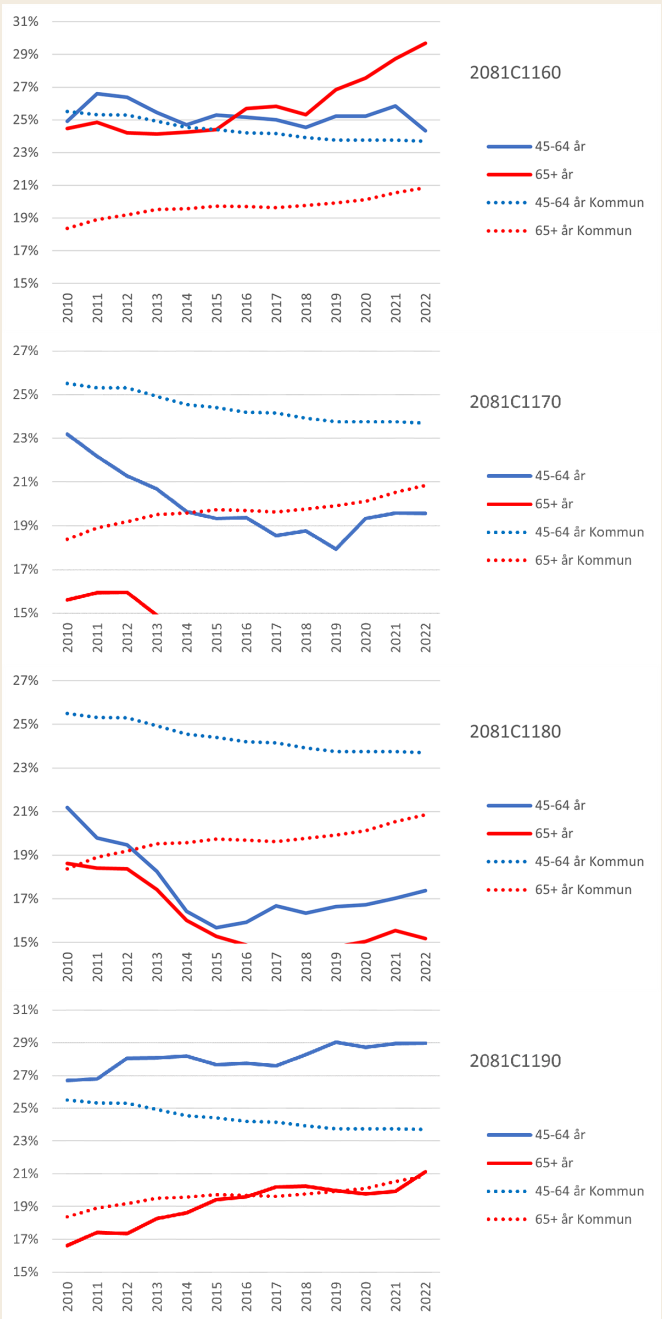

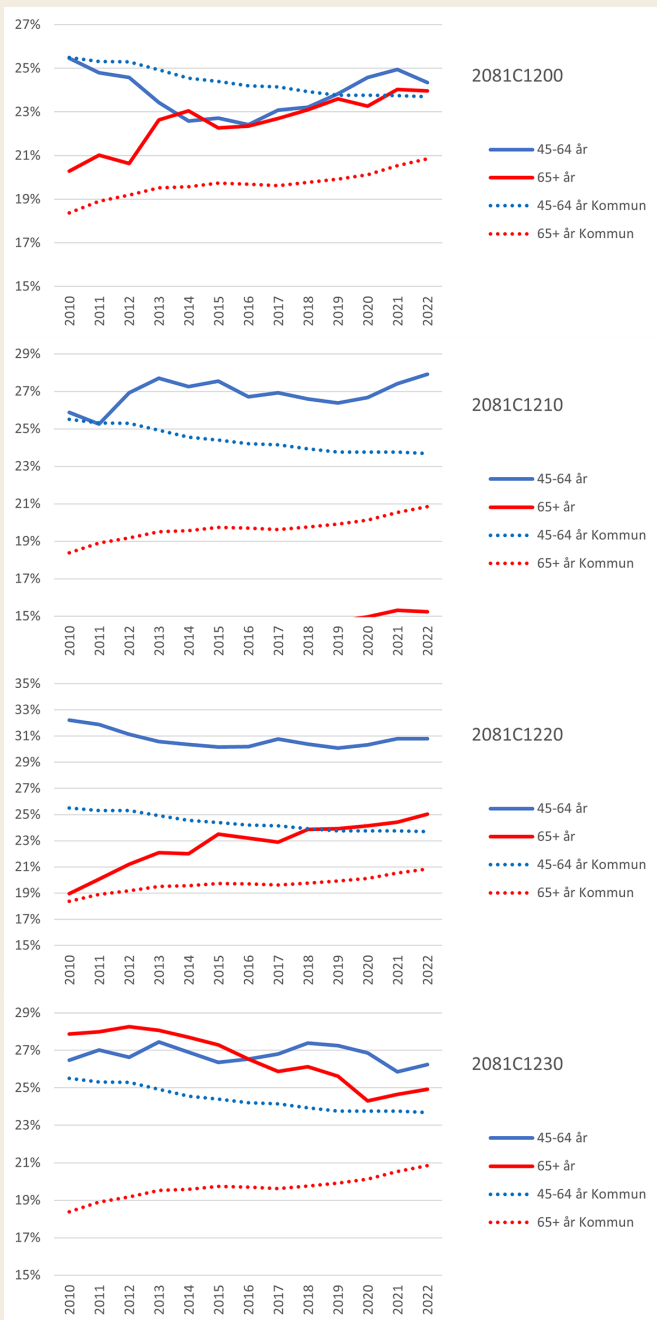

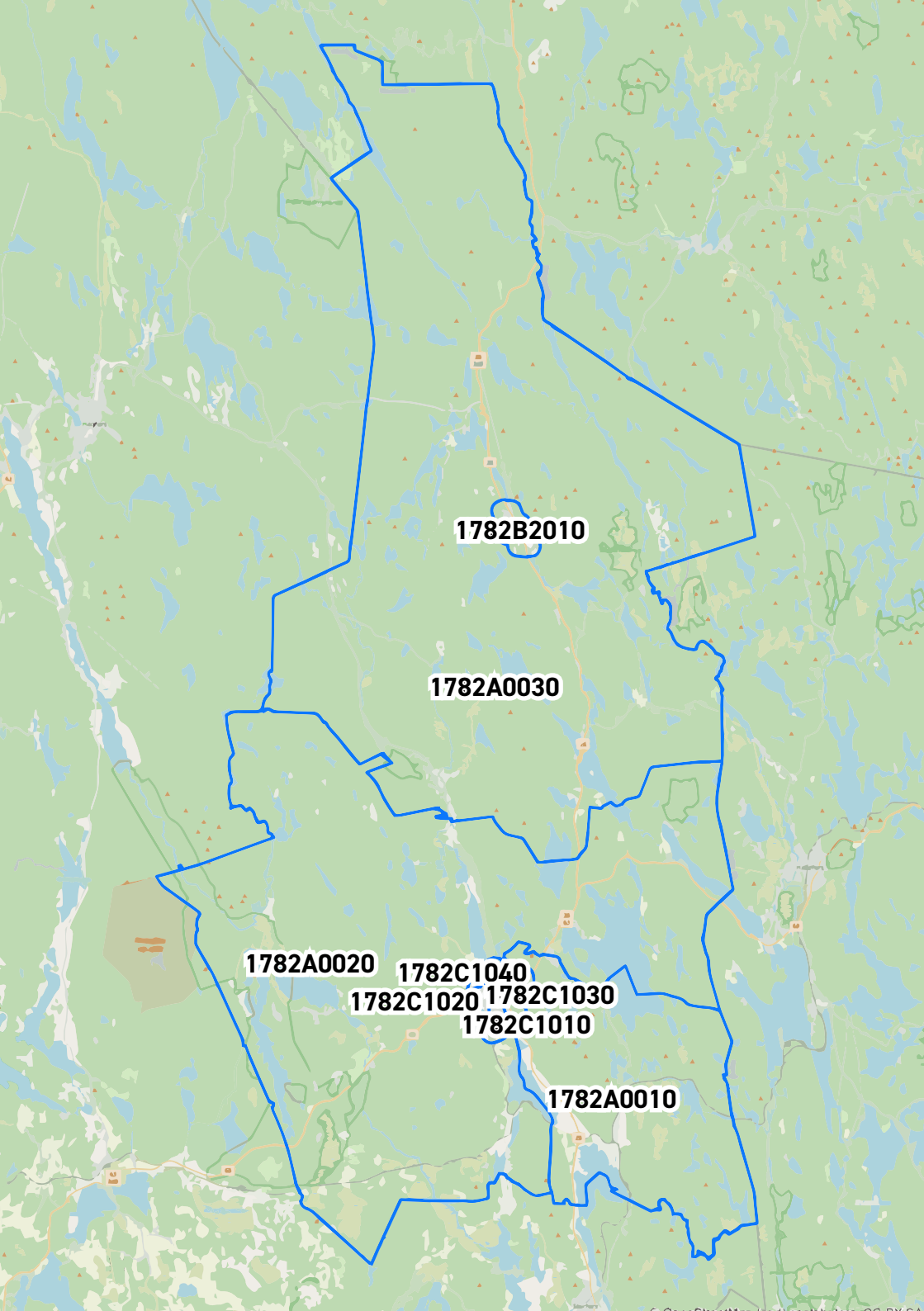
Tätort Borlänge kommun

Det sammanhållna området med ung befolkning men också svaga sociala indikatorer som består av C1070, C1120, C1140, C1150, C1170 och C1180 utgör tillsammans en dominerande del av stadens sydvästra centrum.

1782B2010

1782A0030

1782A0020

1782C1040

1782C1020

1782C1030

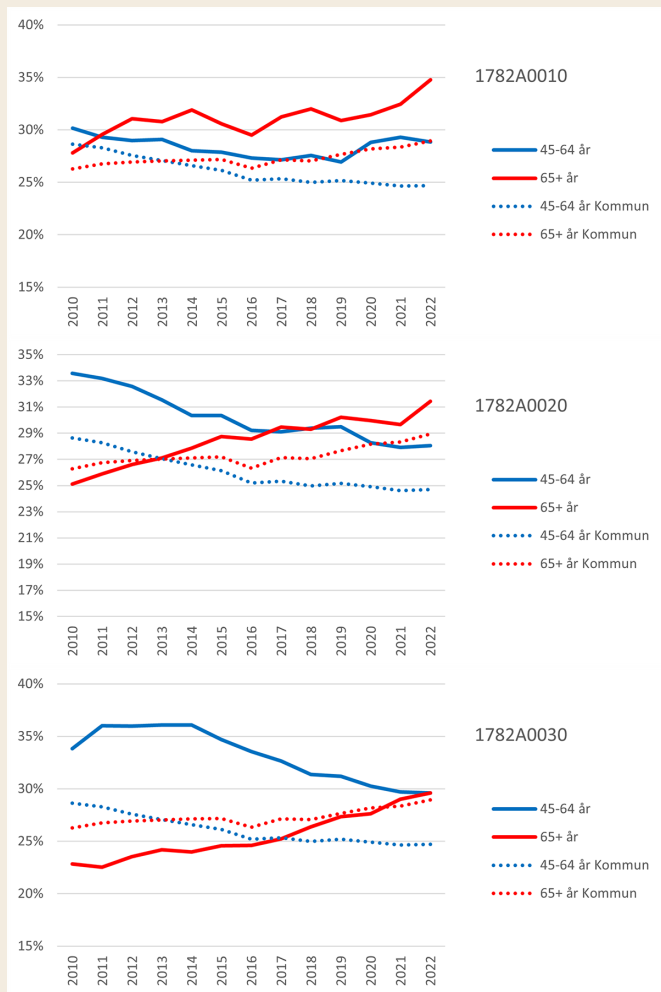
1782C1010

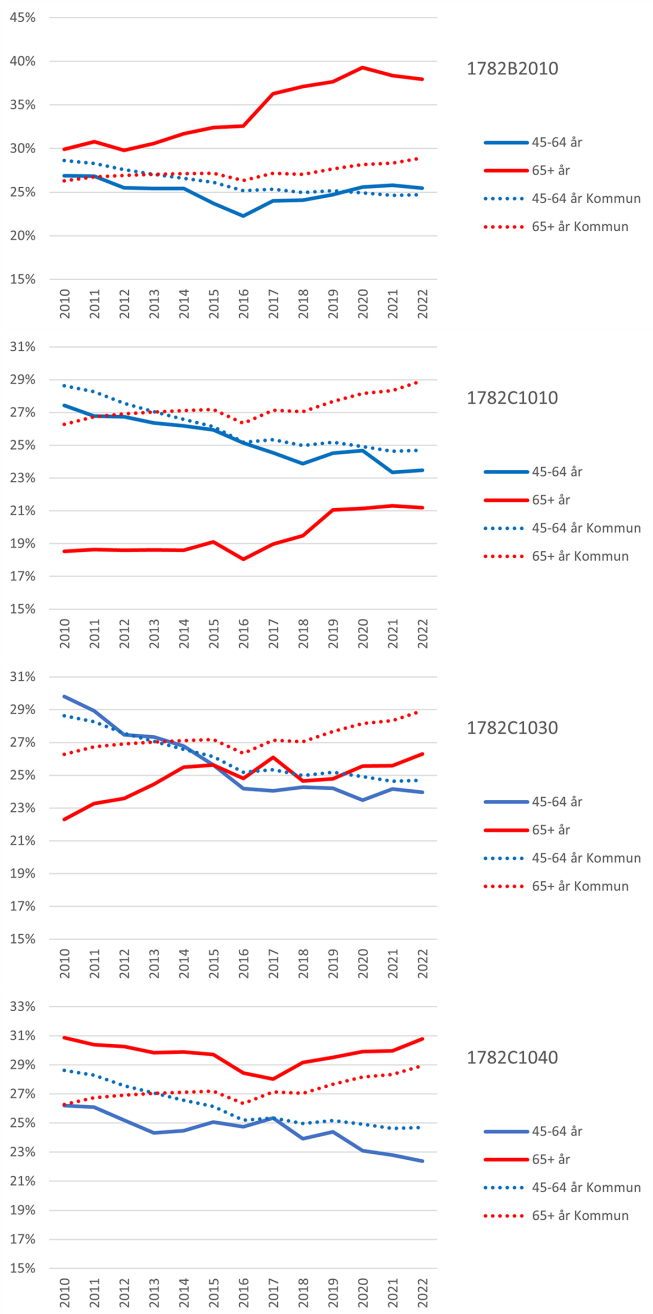
1782A0010

Filipstad kommun

Kartan och figurerna visar hur befolkningen i Filipstad utvecklats sedan 2010. De streckade linjerna i varje figur representerar kommunens genomsnittliga utveckling.

Mönstret av en åldrande befolkning i glesbygdsdelarna av kommunen är tydligt. I den centrala staden är klyvningen av stadsrummet mellan det hyreshustäta C1010 och de mer villatäta C1030 och C1040 tydligt.

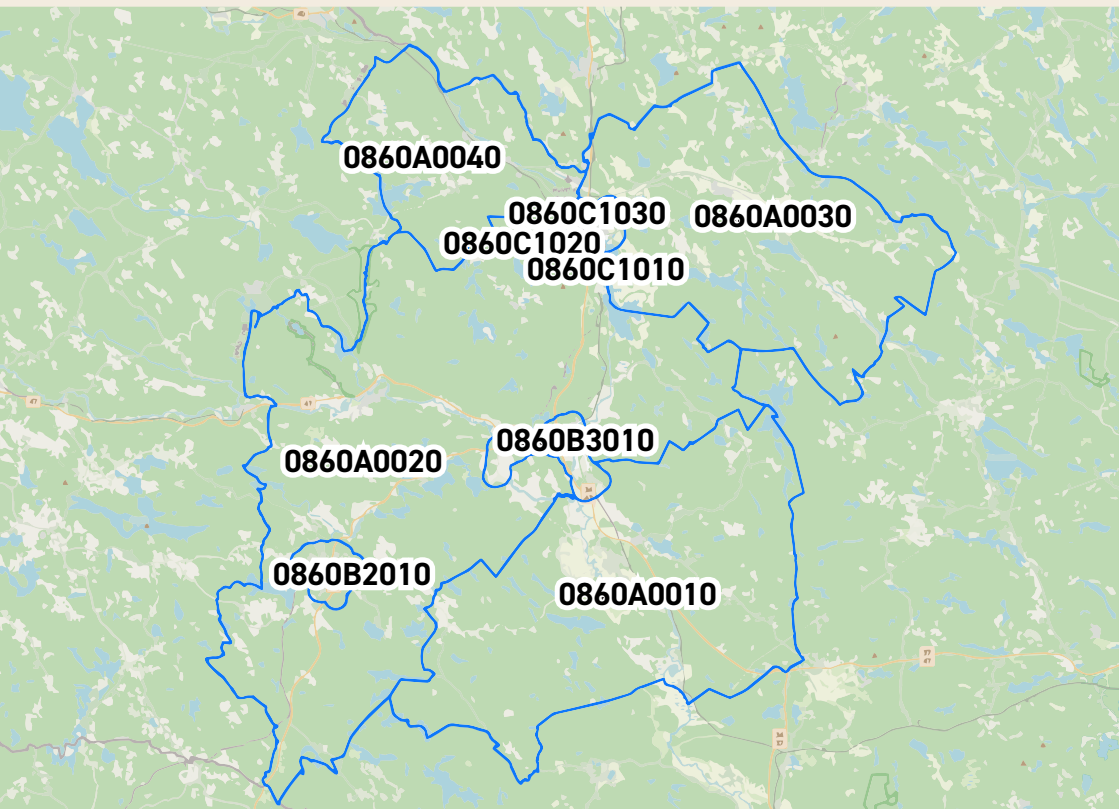

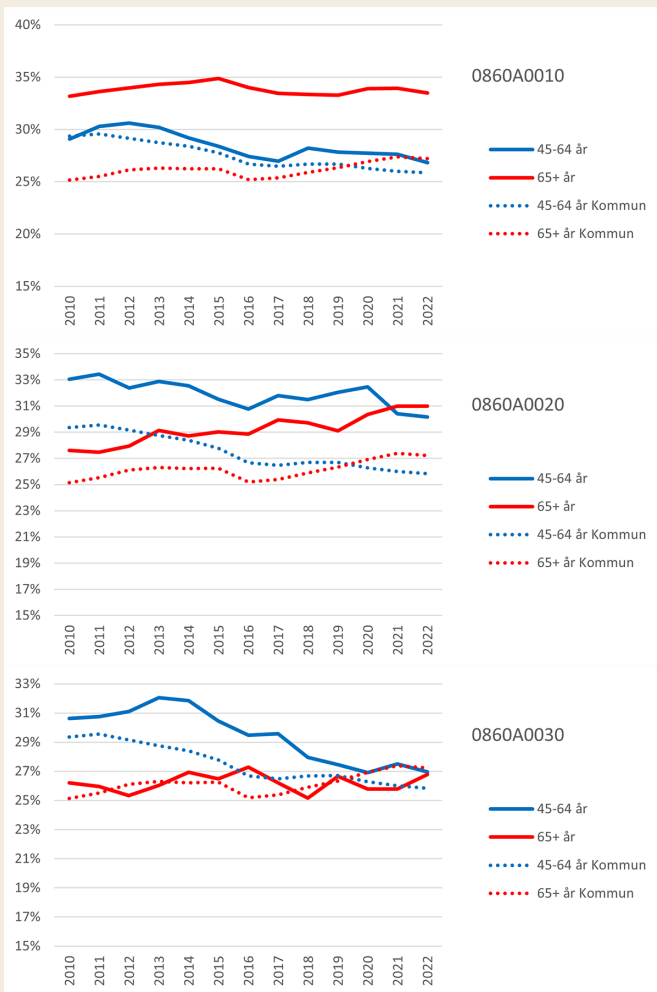

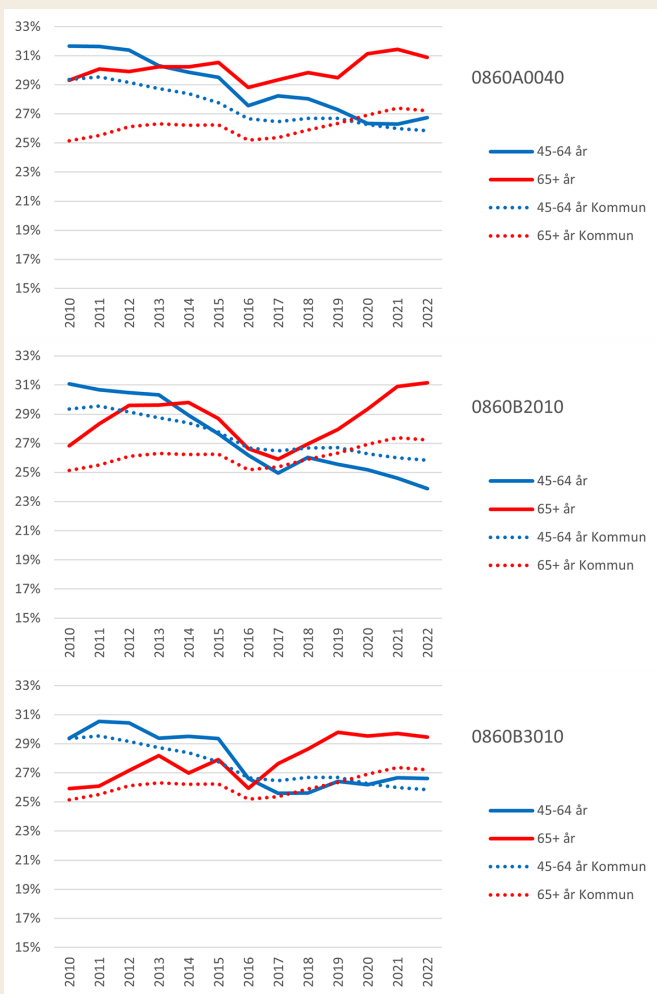
Hultsfred kommun

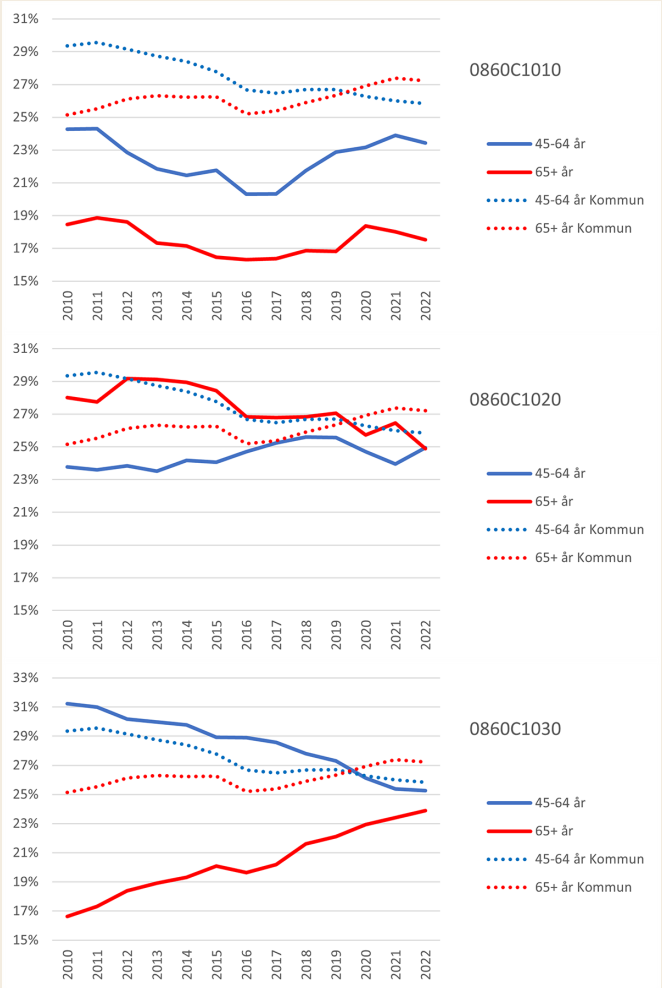
Kartan och figurerna visar hur befolkningen i Hultsfred utvecklats sedan 2010. De streckade linjerna i varje figur representerar kommunens genomsnittliga utveckling.

Mönstret från Filipstad går igen, inte minst hur man i mindre tätorter som Virserum och Måilla (B2010 och B3010) under flyktingvågen ser en kraftigt förnygrad befolkning – varefter man sedan går tillbaka till det tidigare mönstret av åldrande, vilket gör att man nu river flerfamiljshus i sådana delar av kommunen. Mönstret går igen även i de centrala delarna av kommunen, vilket gör tydligt att de problem som fanns kring millennieskiftet inte lösts genom det stora flyktingmottagandet.

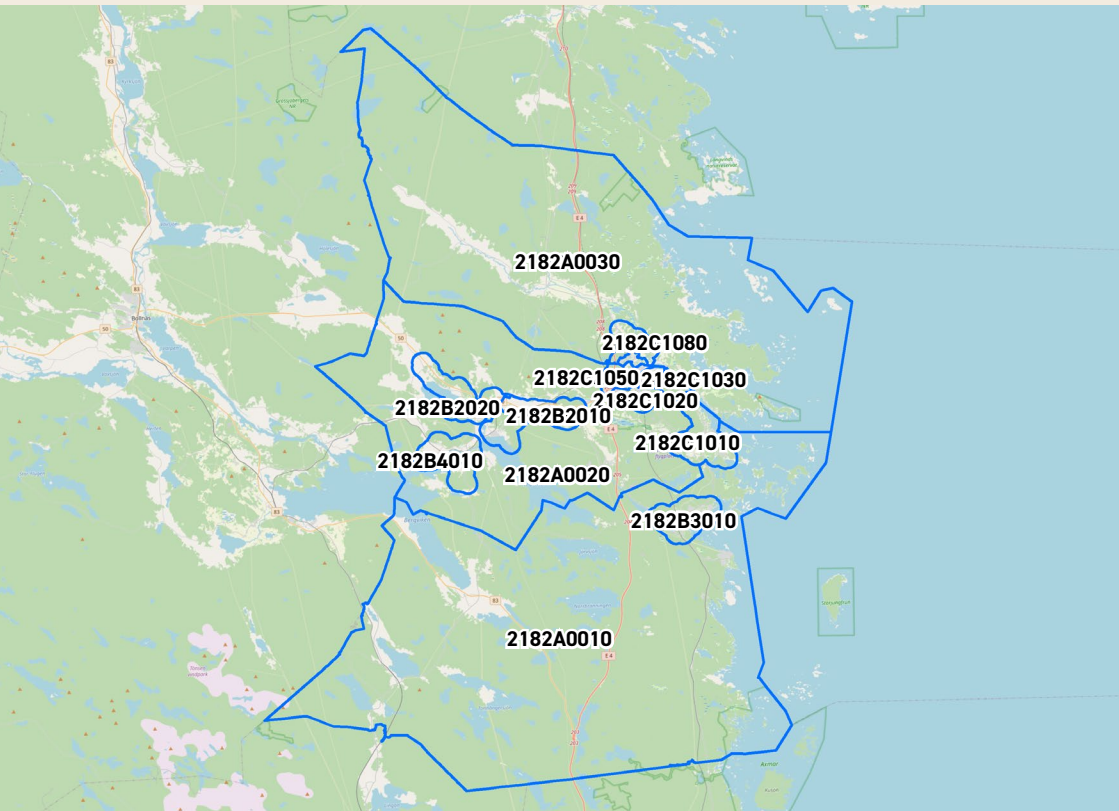

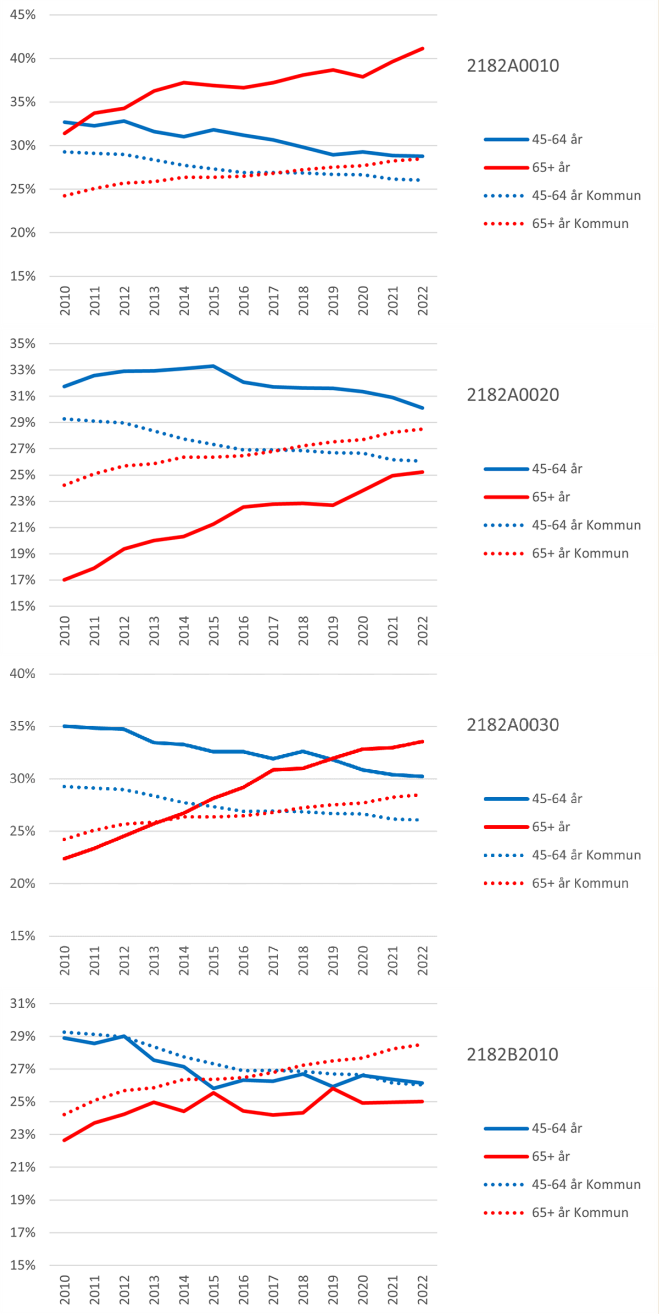

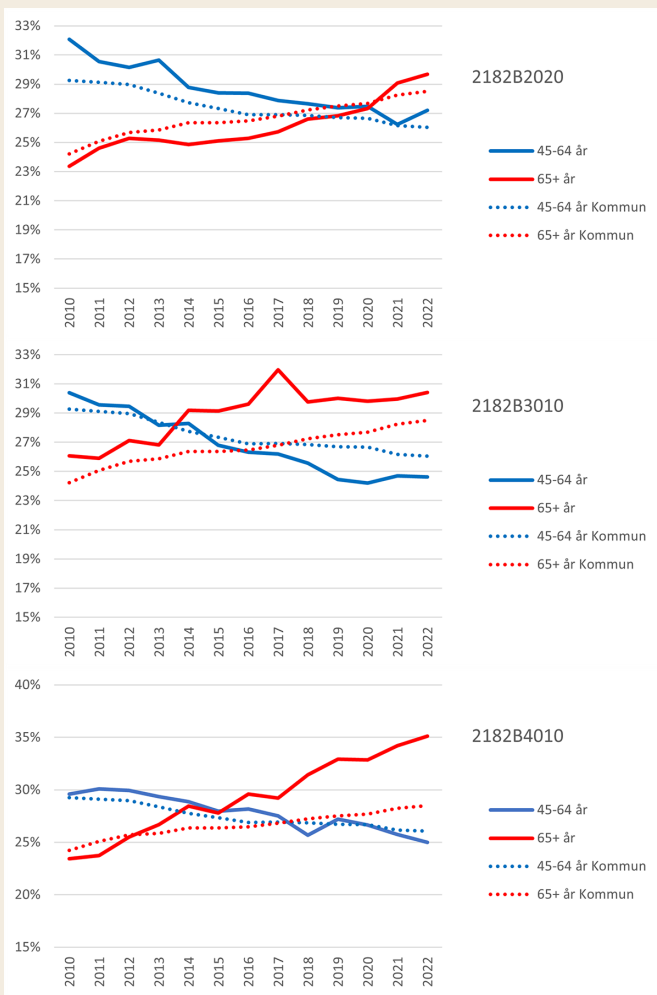
Översikt Söderhamn kommun

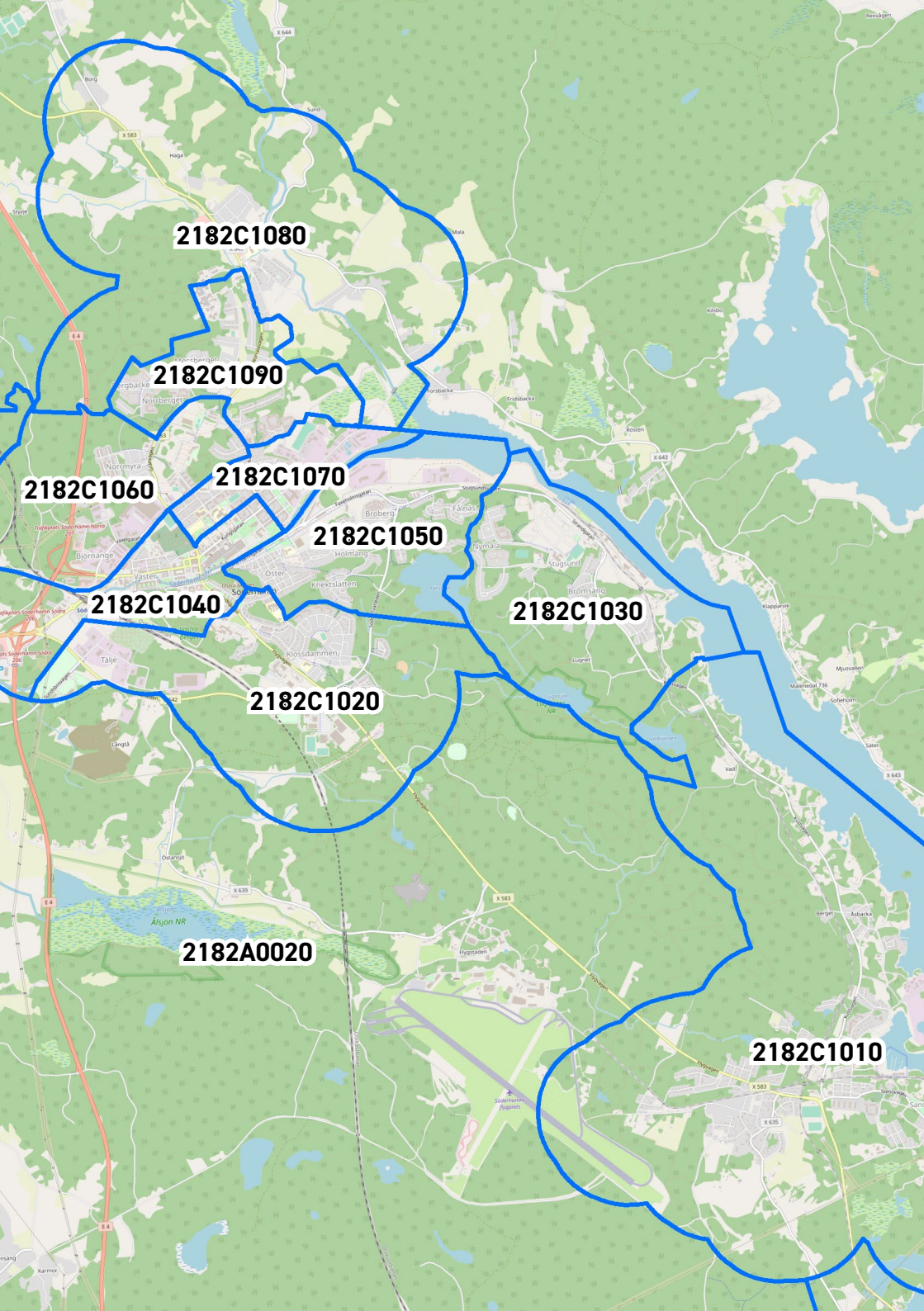
Kartan och figurerna visar hur befolkningen i Söderhamns mindre tätorter och glesbygd utvecklats sedan 2010. De streckade linjerna i varje figur representerar kommunens genomsnittliga utveckling.

Mönstret av en åldrande befolkning i dessa delar av upprepas från de övriga kommunerna i studien. Ska den attraktivitet som finns i delar av glesbygden utvecklas är det uppenbart att utvecklingen av vattennära lägen behöver underlättas.

2182C1080

2182C1090

2182C1070

2182C1060

2182C1050

2182C1040

2182C1030

2182C1020

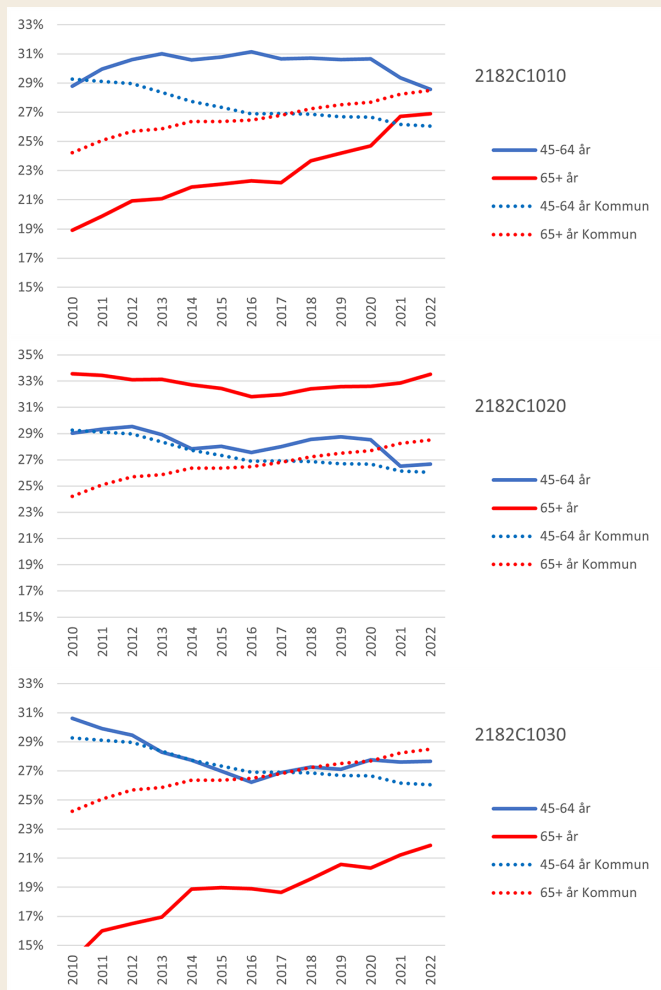
2182A0020

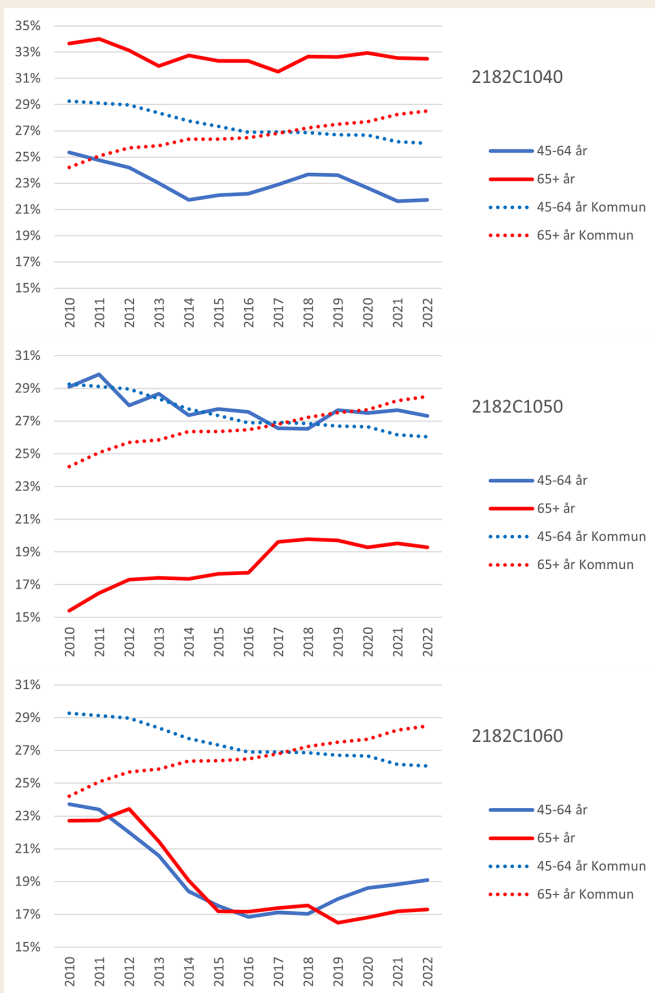
2182C1010

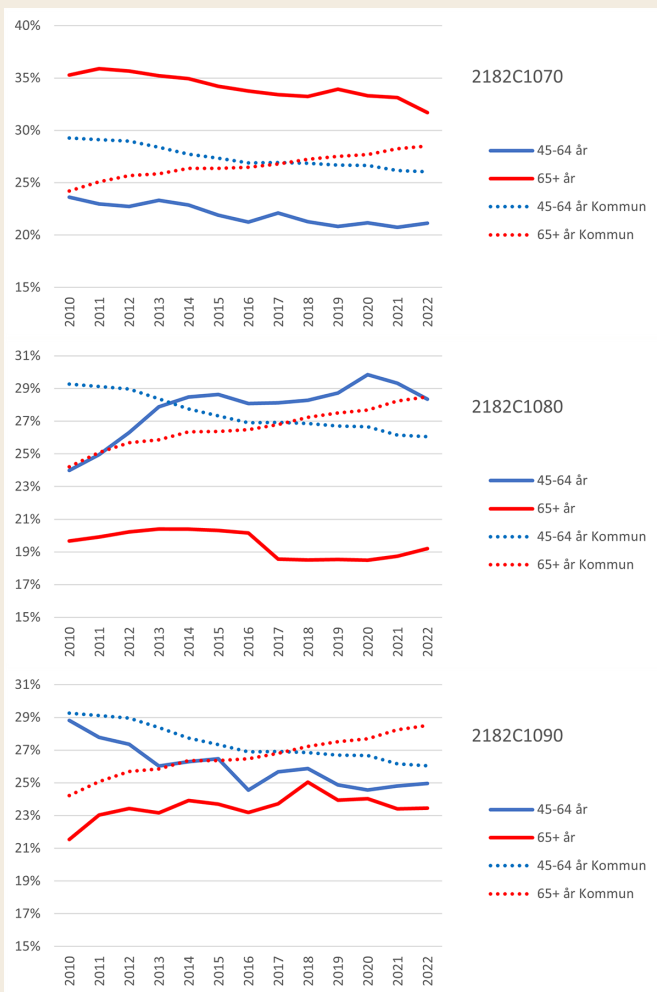
Tätort Söderhamn kommun

Kartan och figurerna visar hur befolkningen i de centrala delarna av Söderhamn utvecklats sedan 2010. De streckade linjerna i varje figur representerar kommunens genomsnittliga utveckling.

Mönstret av att det är i centrum den yngre och nyligen tillkomna befolkning med utländskt ursprung finns är otvetydigt. Allra tydligast är det mönstret i C1060 där en mycket stor andel av den nya befolkningen kom att placeras.

1256A0020

1256C1010

1256B1020

1256B2020

1256B2010

1256B5010

1256B3010

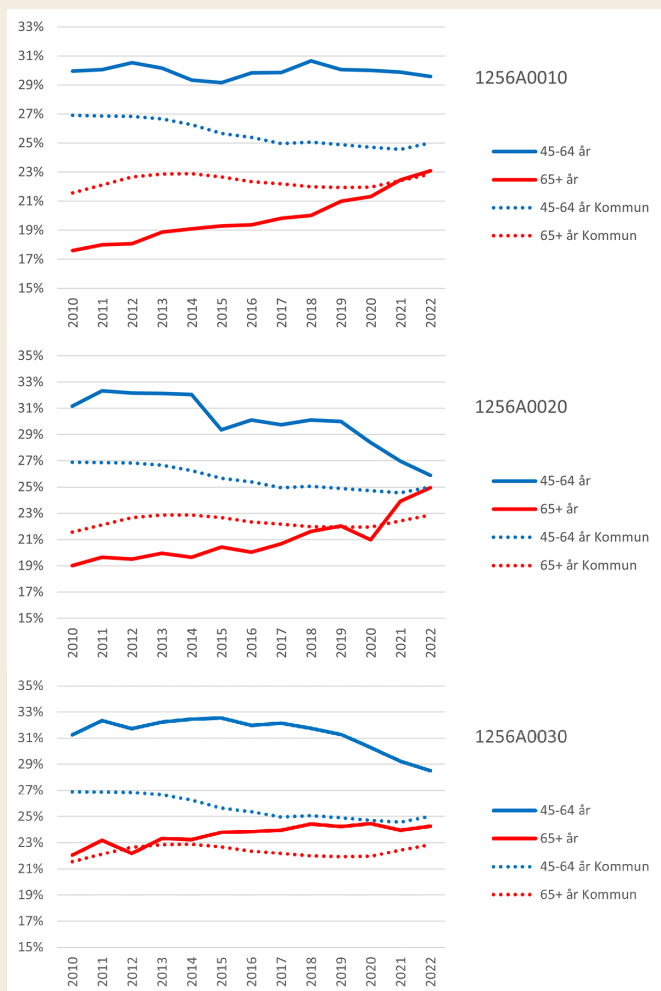
1256B4010

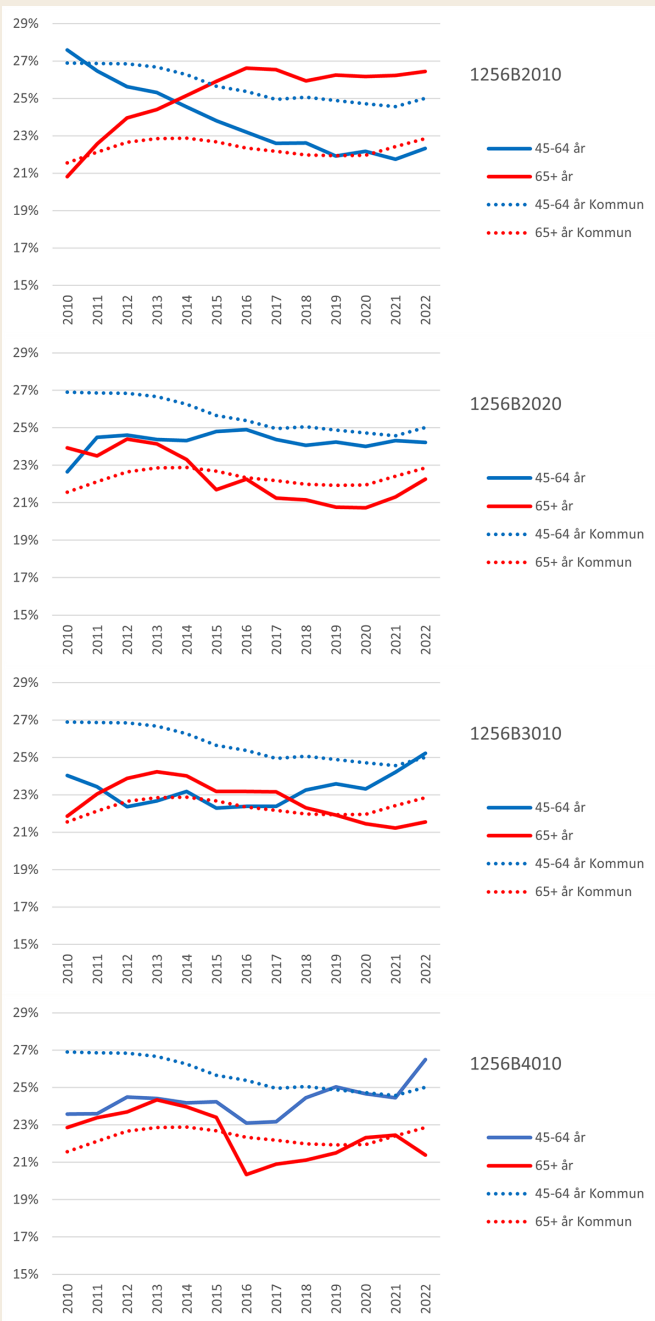
1256A0010

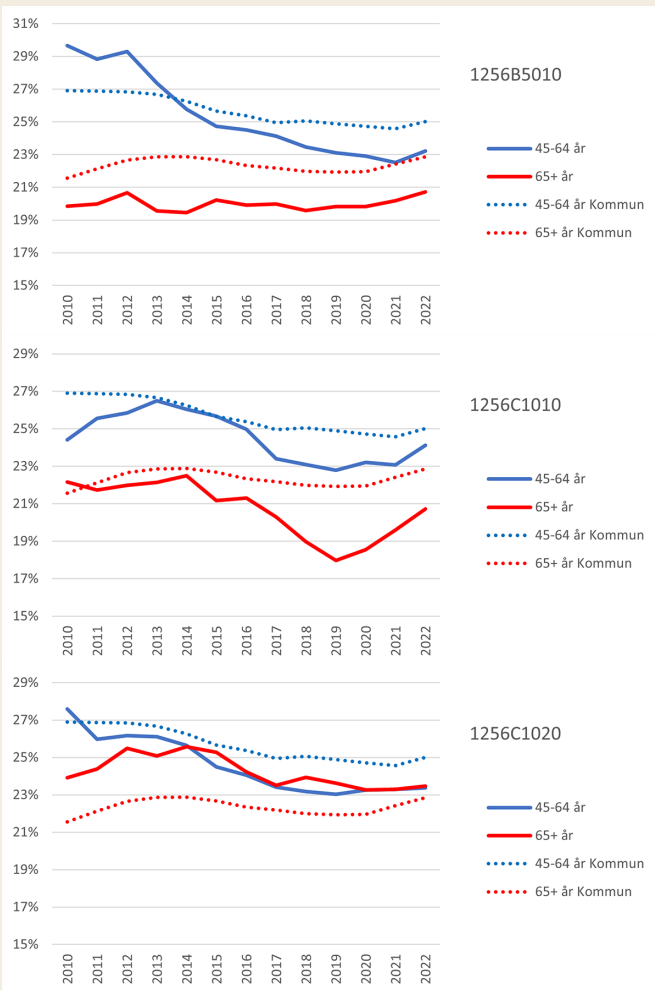
1256A4030

Östra Göinge kommun

Kartan och figurerna visar hur befolkningen i Östra Göinge utvecklats sedan 2010. De streckade linjerna i varje figur representerar kommunens genomsnittliga utveckling. Mönstret av åldrande från andra kommuner går igen. Koncentrationen av flyktningmottagande till tätorterna och de effekter det hade av en föryngring av befolkningen under den del av 2010-talet syns också i centrala Broby (C1010, C1020), Knislinge (B2010, B2020), Sibbhult (B4010), Glimåkra (B3010) och Hanaskog (B5010). Utvecklingen har nu – precis som i de andra kommunerna – återvänt till de trender som fanns innan flyktningvågorna.

Fria marknader
Personlig frihet
Öppna samhällen